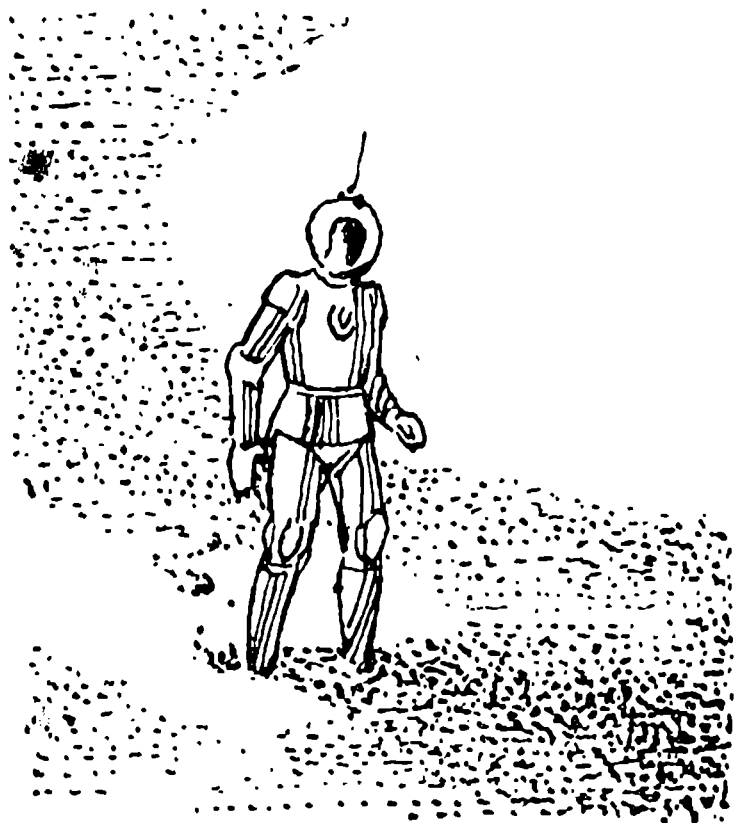

ВАСИЛЬ БЕРЕЖНИЙ

ПОВІТРЯНА

ЛІНЗА

Науково-фантастичні повісті
та оповідання

Радянський
письменник
Київ 1975

У2
Б48

Издательство
«Радянський письменник»,
1975 г.

Персонажі фантастичних повістей та опові-
дань В. Бережного — космонавти, вчені, ро-
бітники, сенсом життя й діяльності яких є
творчий пошук, невтомна боротьба за соці-
альний і науковий прогрес, за мир на нашій
планеті.

Читач побуває в далеких космічних мандрів-
ках, візьме участь у освоєнні Місяця, Марса
та інших планет, стане співучасником нових
відкриттів.

70303-061
Б М223(04)-75 БЗ-43-5-74

ОДЕСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА

МІЖПЛАНЕТНИЙ СМЕРЧ

І. Коли Стерничому доповіли, що Дослідник не відповідає, він здивувався. Надійність, абсолютна безвідомність нейтринного зв'язку відома давним-давно. І в цій експедиції ще не було випадку... Що ж сталося? Стерничий відчув, що око йому набухає, і зусиллям волі погамував тривогу. Зрештою Дослідник міг не почути сигналів виклику або, може, вибрався із свого апарата. Але навіщо йому вибиратися? Хіба він здужає ходити по цій планеті? Ця третя планета — ще зовсім молода, не відшліфована часом, як їхня рідна, тут жахливий рельєф та й тяжіння не для його слабосилого тіла...

Стерничий ворухнув тоненькою рукою, торкнувся м'якої кнопки і сказав:

— Продовжуйте виклик.

А сам окинув поглядом екран. Картина мінялася вочевидь. Планета притягувала свою сусідку з усе більшою силою, орбіта меншої з кожною годиною помітно наближалася до неї — наче цей космічний плід згинав галузку все нижче й нижче. В океанах обох небесних тіл здійнялися гігантські хвилі, причому на меншій планеті — набагато вищі. А чи витримають напругу її суходоли, чи не розламається

вона вся на шматки? Розрахунки не дали однозначної відповіді. В кожному разі, без катаклізму тут не обійдеться, і, навіть перебуваючи на високій орбіті, їхня експедиція піддається великому ризику. А Дослідник вирішив побувати в епіцентрі катастрофи, віч-на-віч із грізними учасниками космічної драми. Стерничий ніяк не міг обрати можливий варіант поведінки Дослідника. Чому він там затримується? Коли б це був юнак, жадібний до пригод, а то — Учений Першого Ряду! Поринув би в мікрокниги — адже тут, на борту їхнього космічного корабля, — копії найбільшого книгосховища рідної планети. Так він натомість... Може, послати на пошуки допомогу Бригаду? Запізно. Планета і її сусідка ось-ось дійдуть критичної точки зближення. Він не має права так ризикувати. Та й де його відшукаєш, коли зв'язок перервано?

Знову торкнувся кнопки, хоч знав, що, коли б Дослідник обізвався, його поінформували б одразу. «Нервую, — мигнула думка. — Це погана ознака».

— Досі не вдалося?

— Ні.

Тепер Стерничий фізично відчув наростання тривоги. Раптом виринувши з глибин мозку, почуття небезпеки швидко розливалось по великих сегментах, мить, друга — і свідомість черкнула блискавка: «Невже загинув?!»

Екран вирував. Над припливними буграми обох небесних тіл клубочилися густі хмари. Сонце кидало на них сліпуче проміння, і від того здавалося, що місця зіткнення розжарились до білого і ось-ось станеться вибух. Наче два діючі вулкани наближали один до одного свої велетенські жерла.

«І Дослідник у тому пеклі... — з жахом подумав Стерничий, не відриваючи погляду від екрана. — А був же розсудливий...» Спихтавшись, що думає про колегу вже в минулому часі, Стерничий закліпав своїм єдиним оком — це означало тугу, жаль, скорботу.

Нарешті сталося!

Припливні бугри діткнулися один одного, створився смерч діаметром сто — сто п'ятдесят кілометрів, гігантський водяний канат зв'язав двоє небесних тіл. Шалена круговерть, зблиски — візуально не можна було визначити, як іде рух гідросфер. Та коли у водяний канат почали вплітатися сувої хмар, картина прояснилася. Тепер стало чітко видно: гідросферу і атмосферу менша планета віддає своїй сусідці, не змігши перебороти її в шість разів сильнішого гравітаційного поля. І, може в такий спосіб збереже собі життя? Може, більша відпустить її, вдовольнившись багатою даниною?

Порухом кволенького рожевого пальчика Стерничий приєднав до головного екрана внутрішні канали зв'язку. Тієї ж миті з'явилась таблиця параметрів космічного катаклізму: відносні швидкості, елементи траєкторій, напруга магнітних та гравітаційних полів... Показники швидко змінювались, і Стерничий одразу визначив домінанту ситуації. Зіткнення не буде, вони розминуться!

Стерничий мав рацію: такий наслідок давали рівняння. Але жива картина... Менша планета віддавала більшій і свою гідросферу, і своє повітря. Стерничий знав — незабаром усі її моря втратять воду до краплини і понесуть у майбуття лише спомин про неї.

Міжпланетна буря шаленіла. Стерничий не міг відірвати ока від екрана, та й увесь екіпаж пильно стежив за рідкісним явищем — адже впродовж гігантської спіралі Галактики вони такого не спостерігали. У кожного в оці світилося зачарування й подив. Коли згадували свого зниклого товариша, виринала тінь жалю.

II. Водяна гора набухала, ширилась і, зблискуючи під сонцем, росла все вище і вище. І ось перед завороженим оком Ученого уже здійнявся гірський хребет з розтопленого скла — то сліпучого, то темно-синього.

Дослідник не зводив ока з цього видовища, воно притягувало його, наче магнітом, наповнювало незаним досі хвилюванням. Подих смертельної небезпеки породжував у нього відчайдушну відвагу. Відчував, як вібрує скеля, а від неї й металева лапа «Птаха», об яку він обіперся спиною. Було жахно до млості, але й радісно: потрапив у самісіньку гущу розгойданих стихій, стояв віч-на-віч з міжпланетною бурєю! Такого блаженства Дослідник не відчував ще ніколи, хоч вони мандрують з найдалшого кутка Галактики. Нехай собі колеги спостерігають крізь ілюмінатори та оптичні прилади з високої орбіти, яку визначив Стерничий. А він ось тут, у самому вирвищі. Пружний вітер періщить по обличчю солоними бризками, і він відчуває небезпеку на смак!

Їхня материнська планета заспокоїлась мільйони років тому, тепер це врівноважена система, гладенька куля, на якій нічого несподіваного не трапляється, на якій мислячі істоти, вже, здається, пройшли зеніт свого розвитку... Непропорційно великі голі голови, маленькі тільця — такий наслідок однобокої цивілізації. Не те, що в тутешніх напівдиких аборигенів, — міцне, ніби з криці, тіло, на голові — густа шерсть, до того ж у них парні органи зору, слуху... Може, еволюція поведе їх по іншому шляху?

Дослідник дивився на розбурханий океан, і думки в голові пливли, як оті високі хвилі.

Це молода планета, тут усе ще в русі, навіть процес горотворення не закінчився. А оцей катаклізм — він разюче змінить обличчя планети!

Знову подумав про аборигенів. Гарний подарунок вручає їм Природа — планета одержує величезну кількість води, цілі моря! Чи витримають? Чи вціліють? Витримають!

Ученому чомусь стало радісно від цієї думки, йому хотілося, щоб численні племена цієї планети вийшли ще загартованішими з боротьби, ще міцнішими. Поповнивши моря й океани, квітуча планета спокійно кружлятиме навколо своєї стаціонарної зорі. Мислячим істотам розвиднятиметься, і вони, зрештою, почнуть відгадувати загадки Природи. А чи здогадаються про оце ось, що відбувається зараз?

Дивлячись на страхітливий смерч, що усвердлювався в небо, Дослідник подумав: чи не лишити тут якийсь знак? Але що зможе вціліти в цьому вировищі протягом довгих тисячоліть? Марно й думати про це: ніщо не вціліє.

Океан усе вище здіймав свої велетенські груди, дмухав гарячим вітром. Зеленава хвиля вже люто билася об скелю, на якій облюбував місце Учений. З завмиранням серця Дослідник спостерігав, як вода наступає на суходіл. Он ще видніється над розбурханою поверхнею низка гір, але вони тонуть, тонуть! О, вже опинилися під водою.

Раптом він побачив удалині височенний вал — океан кинув на бій з материком страшну ударну силу. Вал мчить, підгортаючи під себе велетенські хвилі, і що для нього цей «Птах» і навіть оця скеля?

Швидше, швидше в кабіну!

Стартувати!

Вхопився за лапу літального апарата і... зачляк. Його паралізував жах. Виряченим оком дивився на страхітливий вал і не міг поворухнути ні рукою, ні ногою — наче прикипів до блискучої лапи.

Кінець, загибель...

Парадоксально, але ця думка вмить зняла напругу, скованість.

Дослідник подерся до люка, впав у кабіну, підвівся і, коли темна стіна вже готова була поглинути його разом зі скелею, встиг торкнутися стартової кнопки. «Птах» шугнув у небо крізь хмару бризок — застугоніло так, ніби він прокотився по каміню.

Зібравшись на силі, Вчений подивився в ілюмінатор — від скелі не було й сліду. Навздогін за цим валом котиться другий, ще більший, а далі — третій, четвертий... Чи опадє смерч? Так, це з нього скочуються руйнівні вали — то захоплена планета завдає ударів сусідці, спустошуючи її суходоли...

Дослідник відітхнув, до нього знову повернулись витримка і мужність зореплавця. Перевірів фіксувальні камери — все добре, чутливі кришталіки вбирають пейзаж, в нього буде унікальний фільм!

Спрямував «Птаха» вслід за першим, «своїм» валом і протягом кількох годин був свідком жахливої руйнації. На другому боці планети цей вал зіткнувся з таким самим валом, що котився навстріч. На щастя, це сталось посеред моря, далеко від населеного суходолу. І Дослідник цього разу був обачніший — тримався на безпечній відстані від місця катастрофи. Але що то було за видовище! Який сплеск енергії!

Хотів розповісти колегам на орбіті, але передумав. Стерничий накаже вертатись: правила безпеки суворі. А він же мусить довести задумане до кінця. Фільм про унікальне явище природи — це ж буде його трофей з космічної мандрівки!

Зафіксувавши зіткнення валів, Дослідник помчав по лінії екватора і невдовзі побачив обсновану хмарами конічну піраміду, яку планета здійснює навстріч сусідній, що нависала на півнеба. Здавалося, зіткнення неминуче. А може, воно так і станеться?

Дослідник відчув холодок небезпеки і жар відваги. Нехай сходяться планети — на «Птахові» йому нічого не страшно! Пізнавати нове — це ж потреба мислячого мозку...

І оця жадоба нового, жадоба емоцій, що проймала все його єство, кидала Вченого в небезпечні ситуації, тримала в центрі подій, аж доки планетка, спорожнивши всі свої моря, не почала віддалятися.

III. Стерничий сидів біля екрана, спокійно споглядаючи голубий диск планети і срібний овал її супутника. Кутові їхні розміри меншали з кожною секундою — корабель віддалявся, переходячи на параболічну орбіту. Тепер можна і відпочити. Космічний шлях перед ними не близький... Чомусь згадалися слова пісні:

Ой далеко-далеко рідна планета —
У мареві зір потонула,
Розкажи нам, хвостата комето,
Чи дома про нас не забули...

Так, відстань неймовірно велика — радіохвилі не долинають. Але дослідження цієї галузки Галактики йде успішно, і все було б гаразд, коли б вони не втратили одного члена експедиції.

Обличчя Стерничого спохмурніло. Який був Учений...

Заблимав сигнал виклику. Стерничий чомусь здригнувся, ніби передчуваючи щось важливе. І справді, йому доповіли:

— Обіззався Дослідник. Його «Птах» вичерпав свої енергетичні ресурси.

— Де перебуває?!

— На поверхні планети.

Стерничий не вагався ані секунди. По каналах внутрішнього зв'язку полетів його наказ:

— Усім приготуватися до гальмування. Корабель вивести на кругову планетну орбіту. Допомоговій Бригаді приготуватися...

Око Стерничого засяяло радістю.

IV. До пам'яті космічного корабля було введено коротеньку інформацію:

«Затримка супроти графіка рейсу була викликана проведенням рятувальної операції. З поверхні третьої від центрального світила планети на борт доставлено Ученого Першого Ряду. На своє виправдання він сказав, що захоплення планетою іншої планети — явище рідкісне, і він вважав своїм обов'язком зафіксувати його. Літальний апарат лишився на скелі біля найвищої гори планети...»

...Може, й тепер «Птах», засипаний гімалайськими снігами, чекає повернення своїх господарів. І не виключена можливість, що альпіністи, штурмуючи Джомолунгму, натраплять на нього.

І. Випробування. Бункер був обставлений з такою розкішшю, що більше скидався на салон у фешенебельному готелі. Стіни вшиті буковими дошками, поліровані м'які меблі, опасисті люстри, з яких лилося денне світло, великий бар, заставлений батареями пляшок, що іскрилися всіма кольорами спектра. І все-таки Террі було тут незатишно, ніби за всіма цими лаштунками вона відчувала вагу холодного бетону і вологої землі. Вкутала шаллю напіввідкриті плечі, окинула присутніх поглядом своїх великих темних очей. Боже, скільки тут військових! А кабіна ліфта через кожні три хвилини викидає нові й нові групки.

— Тобі холодно, люба? — спитав Девід. — Тут не менше двадцяти градусів. Може, вип'єш мадери?

«Багато і швидко говорить, — майнула в неї думка, — певне, хвилюється... Та я й сама... Дрож проймає...»

— А в мадері хіба більше?

Обличчя Девіда трохи проясніло:

— Двадцять плюс вісімнадцять — мусить зігріти.

Вино справді трохи зігріло, та нервової напруги не зняло — вона відчувалася в руках і науковців, і військових («секретних людей», як їх прозвала Террі), у виразах їхніх здерев'янілих облич, ба навіть висіла в повітрі. Тривожне очікування наче паралізувало кожного, крім хіба самого Девіда.

Террі вловлювала ледь помітні торжествуючі зблиски в його очах, здавалося, він от-от почне потирати руки. А чого, власне, йому радіти? Якби він винайшов щось корисне для людства, тоді б... А то — ще одна бомба... Ех, Девід, Девід, що з тобою сталося? Тридцять років — фізик із світовим ім'ям, учасник міжнародних конгресів на захист миру, і раптом... Ну, навіщо йому було встрявати...

Очі Террі повняться смутком. Щось сталося з її чоловіком, а що — не можна розгадати. Зробився потайливий, замкнутий. Вона, звичайно розуміє, що така секретність, як тут, накладає відбиток і на характер, але все-таки... Раніше анічогісінько не приховував од неї, а тепер... Навіть контракт підписав, не порадившись. Тільки вже тут, коли вони причалили до цього злочасного острова, промимрив щось про важливість, необхідність і велич досліджень, якими взявся керувати. Засоби руйнації — велич... Невже це той самий її Девід... Який сенс? Навіщо гратися з вогнем?

Для Террі було як грім з ясного неба, коли дізналася, що проект С-2 повністю фінансує расистський уряд Південної Республіки. Вона так обурилась, що хотіла одразу ж повернутися додому, порвати з Девідом. Та він усе ж таки ублагав: «Зрозумій, що я ненавиджу їх не менше, ніж ти, але треба, повір — це треба... для мене, для нас!» Зрозуміти щось тут важко було, але вона повірила, хоч і сама не знала, як це сталося, невже її Девід, рафінований вчений, якого, крім науки і сім'ї, ніщо не цікавило, раптом зробився грошолобом? І хоч гонорар і саму її приголомшив — п'ятдесят мільйонів доларів до успішного випробування і сто п'ятдесят мільйонів після завершення проекту! — Террі була переконана: щастя ні за які скарби на світі не купиш... А в гонитві за мільйонами і життя змарнуєш. І взагалі, на цьому острові — як у в'язниці...

Їй до болю, до щему в грудях захотілось вирватися звідси, втекти катером, літаком... Та вона добре усвідомлювала, що це неможливо, і тільки важко зітхнула.

Девід уже сидів біля маленького пульта, встановленого посеред залу, і поглядав на годинника. Розсунулися важкі портьери на стіні, відкриваючи великий стереоскопічний екран. У бункері погасло світло, гомін враз ущух, і Террі не тільки побачила, а й почула шурхіт хвиль на екрані. Вони легко набігали на прибережний пісок, хлюпотіли біля підніжжя великої скелі, що високо здіймалася над водою.

В масштабах острова це, власне, була гора, мальовничі схили якої там і сям поросли кущами. Лише в бік океану гора настовбурчилась базальтом і гранітом.

«А все-таки далеченько розташувалися, — подумала Террі, стежачи поглядом за чайкою, що повільно пливла в повітрі біля скелі, — невже це так небезпечно? Ах, шкода, вибух може знищити зелень на схилах...»

Екран створював такий разючий «ефект присутності», що здавалося, ніби прибрали стіну, і ось перед очима жива панорама — долина з поруділою травою, важка гора над синіми хвилями, кигикання чайок, автомобільні гудки...

Раптом проревіла сирена. Певне, сигнал, щоб усі ховалися, щоб острів принишк, завмер, затаїв подих.

Девідові щось доповідають, він киває головою, але поки що рука його лежить на краю пульта — Террі бачить білий манжет, червоний камінь запонки і довгі заляклі пальці. Наче музикант сів до рояля, та ніяк не наважиться вдарити по клавішах.

«Ану побачимо, яка буде музика... — думає Террі, дивлячись на екран. Щось яскріє на схилі гори — маленька, наче іграшкова пірамідка. — І невже отаке мізерне поколупає гору та ще й вогняним язиком злиже рослинність на схилі? А що, все може бути, можливо, то ящик Пандори...»

— Вимикаємось, — тихо сказав Девід, і тієї ж миті погас, померк яскравий сонячний день, і в примарному освітленні бункера забовваніли постаті. Важкі портъери знову закрили екран.

Девід заговорив у мікрофон:

— П'ять хвилин до початку...

— Чотири...

— Три...

Ті хвилини тяглися болісно довго, Террі шарпнулася ходити, ступнула кілька кроків, але де тут походиш, коли увесь бункер заставлений непорушними надовбнями в мундирах? І Террі теж закам'яніла.

— Пуск! — трохи істерично вигукнув Девід, і його кістявий палець утопив червону кнопку.

Террі очікувала гуркоту, струсу, але нічого не сталося, було тихо, найменшого дрижання підлоги не відчула. «От якби не вдалося! — зловтішно тенькнуло серце. — Щоб увесь проект, як мильна булька...»

— Екран! — порушив напружену тишу чийсь владний голос. — Чому не вмикаєте, док?

— Екран увімкнуто, — сказав Девід, і всі глипнули в той бік і побачили, що штори розсунуті. — Мабуть, вийшла з ладу передаюча антена... Так воно й є.

В його рівному голосі Террі відчула впевненість, стримане торжество. Значить, усе... вдалося?

— Встановити запасну антену, — говорив Девід у мікрофон, — перевірити вмикання...

Коли екран засвітився, Террі скрикнула. Не те що рослинності, самої гори не було! Там, де щойно стояла важка скеля, — парувала вода, і вітер зносив сиві пасма в далечинь океану. Була гора — і нема. Наче страхітливий джин пожадливо надкусив цей шмат суходолу та й проковтнув скелю.

Усі в бункері заціпеніли. Потім прорвало:

— Вітаю, док!

— Це колосально...

— Грандіозно!

— І ніякої радіації?

Після взяття проб ґрунту, повітря, води, рослин та інших матеріалів, що були в зоні вибуху, Девід урочисто оголосив:

— Так, ганове, жорстокого випромінювання не зареєстровано. Це справді чистий заряд... Стерильно чистий!

— Він може зробити стерильним цілий континент, ха-ха-ха! — набундючився генерал. — От прогрес!

Террі аж пересмикнуло від його дурного хахакання. Одішла в другий кінець бункера, щоб не чути пожадливих,

торжествуючих голосів. Настрій остаточно зіпсувався — може, від усвідомлення безсилля. Бо й справді, що вона може вдіяти супроти цього бездушного, добре злагодженого механізму? Та навіть виїхати звідси неможливо!

Сівши у м'який фотель біля журнального столика, почала знічев'я перегортати ілюстровані журнали. Але й сюди пригунав хахакаючий генерал.

— Дозвольте вас привітати з успіхом... вашого чоловіка! Ми — х-ха — дуже раді... Зараз я передам рапорт урядові...

Він ухопив її руку своїми двома, шанобливо схилився і поцілував. Їй було страшенно гидко, хотілося відсмикнути руку, але натомість зобразила усмішку і щось сказала поблажливе. О боже, що з нею робиться? Що це за суспільство, коли всупереч своїм бажанням, поглядам вона змушена потискувати руку вбивці, усміхатися до ката, одягненого в мундир? Суспільство? А сама ти хіба не винна? Ну, чому, чому не дала йому ляпаса?

Була мить, коли Террі могла це зробити. Але мить промигнула, рішучості забракло, і вона продовжила люб'язну розмову.

— Доктор пропонує вийти... х-ха-ха — прогулятися до місця вибуху. Ви підете?

Террі, не замислюючись, сказала:

— Якщо Девід запрошує... Я йому вірю.

— А ми почекаємо, хм, побудемо тут. Хоча й ми цілком певні, що радіації нема.

— То чому ж?

— Ну, знаєте... Хіба можна врахувати всі фактори?

Все, що накипіло Террі на серці, прорвалося нещадними дошкульними словами:

— Ви просто боягуз, генерале. Звичайнісінький боягуз! Тому ви й хочете цією бомбою компенсувати брак хоробрості...

Генерал кліпав очима, навіщось обсмикував френч і насторожено озирався.

З неприємного становища його виручив Девід. Як завжди, швидкий, енергійний, він підійшов до них і кинув дружині:

— Террі, я піднімуся, може, на півгодини....

— Подихати свіжим повітрям?

— Так.

— В епіцентрі вибуху? Тоді й я з тобою! Бо тут і справді задушливо.

— Поки що, генерале, — сказав Девід, — ви зможете спостерігати нас на екрані.

— Та вже ж, — ущипливо докинула Террі, — тут безпечніше.

Одутле обличчя генерала пересмикнулося, але він промовчав, тільки поворушив м'ясистими губами та кинув услід гострі дротики поглядів.

Хвилі набігали, як і раніше, океан обдавав теплим подихом, а скелі не було... На її місці з'яяла рвана рана, яку залила прозора вода.

— Боже мій, — прошепотіла Террі, — яка жахлива сила... Такий невеличкий ящикок...

— Ефект вражаючий, — роздумливо промовив Девід. — Коефіцієнт корисної дії — сто відсотків!

— Девід! — Террі стала і пильно поглянула йому в вічі. — Про яку «корисну дію» тут можна говорити?

Лагідно усміхаючись, він поклав їй руку на плече.

— Не гарячкуй, Террі. По-перше, це — технічний вислів, а по-друге...

— Що «по-друге»?

— Поглянь, який краєвид!

Террі зітхнула: тут і поговорити не можна...

— Та що ж краєвид... Мені здається, планеті боляче...

— Ну, не треба так перебільшувати, — сказав Девід. — Земля велика, дуже велика, і така подряпина...

— «Подряпина»! Зникла ціла гора... До речі, де вона ділася?

— Матерія, що брала участь у цій реакції, анігілювалась.

— Тобто знищилась?

— Слово «анігіляція» означає знищення, але ти ж знаєш, що матерію знищити не можна, — почав пояснювати Девід, і голос його набрав лекторського відтінку. — При анігіляції виділяється енергія в сотню разів більша, ніж при термоядерному синтезі...

— Жахливо...

— Нічого жахливого. Відбувається перетворення часточок і античасточок в інші, скажімо, у фотони...

— Світло, промені?

— Так.

— Виходить, скеля зблиснула і... розсіялась світлом у космосі?

— І притому ніякої шкідливої радіації, забруднення середовища...

— Справді «чиста» робота. Але ти не враховуєш, Девід, що середовищу таки завдається шкоди. Щойно ви пограбували планету...

— Не драматизуй, Террі. Кожного року наша Земля одержує з космосу приблизно десять тисяч тонн метеоритів. Так що ця втрата швидко поповниться.

— Але ж ти знову...

— Ні, більше випробувань не буде, це — перше і останнє. Далі — серійне виробництво таких... пристроїв.

— Казав би вже — бомб. Серійне виробництво!

Обличчя їй затьмарилось, біля вуст з'явилися зморшки, наче їй щось заболіло. В очах, які так любив Девід, темнів смуток. Девід стривожився за її здоров'я.

— Не треба так хвилюватися, Террі. Повір мені, що все буде добре, все буде гаразд.

— Серійне виробництво... — повторювала Террі. — Мабуть, уже дідько потирає від утіхи свої пазуристі лапи: невдовзі на Землі загине все живе.

Девід заспокоював її, але сказати міг дуже мало, бо всю їхню розмову чути ж у бункері! Тому й відбувся загальниками, на зразок: «Заспокойся, не треба згущувати фарб, усе стане на свої місця» і т. п. Террі тільки зітхала. Почувалася загнаною в кут, у безвихідь.

Вони вже поверталися до бункера, де мало відбутись офіційне обговорення випробування, коли наткнулись на Віру — дівчина лежала ниць на вигорілій землі, неначе мертва.

Террі кинулась до неї з криком:

— Віро! Що сталося?!

Дівчина застогнала:

— Очі... Мої очі... Дайте пов'язку...

Лаборантка обома долонями затуляла очі, кучма білого золотистого волосся виділялася на тлі чорного ґрунту.

— От і маєш... гріх на своїй душі, — схлипнула Террі, зиркнувши на чоловіка.

Девід, здавалося, зовсім не розгубився.

— Як це сталося, Віро? Хіба ви не чули попередження?

— Я думала, встигну... добігти до бункера...

Террі метнулась до медпункту і за кілька хвилин повернулася з лікарем. Це був терапевт, він тільки спромігся накласти щільну товсту пов'язку на очі. Дівчині допомогли підвестися, й, хоч вона ледве стояла на ногах, від карети відмовилася.

— На цьому пекельному острові немає окуліста! — білкалась Террі. — А їй потрібна негайна кваліфікована допомога...

— Доведеться відправити на материк, — спокійно сказав Девід.

Террі з лікарем повели Віру, а Девід навдивовижу твердим кроком пішов до бункера. «Чи в нього зовсім здерев'яніло серце? — подумала Террі, ковзнувши поглядом по його безжурному, вдоволеному обличчі. — Ніби це зовсім його не стосується!»

II. Віра дає про себе знати. Не без труднощів Девіду вдалося відправити свою лаборантку на лікування. Офіцер секретної служби (Террі ущипливо називає їх есесівцями) категорично заперечував, твердячи, що лікаря можна привезти сюди.

— Ще одну сторонню людину? — зауважив генерал. — В такому разі втрата інформації буде куди більша...

— А в якій мірі вона була допущена до секретної роботи, док? — поцікавився офіцер.

Девід пояснив:

— Віра працювала не в спеціальній, а в звичайній фізичній лабораторії...

Зрештою авторитет і становище доктора Девіда — творця анігіляційної бомби — вирішило справу. Потерпілу посадили на вертоліт, і через кілька годин вона вже була на материку.

Террі зауважила, як хвилювався Девід, прощаючись зі своєю лаборанткою, і дуже зраділа: він-таки не зачерствів тут, не все людське стерлося з його душі!

Та минали дні за днями, і Девід ставав усе похмурішим, замкнутим, навіть draжливим. Ніщо, крім роботи, його не обходило, навіть скрипки не виймав з футляра, працював несамовито день і ніч. Бувало, що не виходив із складального цеху по десять годин. Осунувся, зчорнів, тільки очі сяяли гострим блиском.

— Поглянь у дзеркало, — говорила дружина, — чи впізнаєш себе? І навіщо ті мільйони, коли не буде здоров'я?

Девід пообіцяв давати собі відпочинок. Вечорами, якщо заходив Натаніел — друг і помічник Девіда, вони влаштували невеличкий концерт. Девід, хоч і не віртуозно, але, як для аматора, досить добре грав на скрипці, Террі акомпанувала на роялі.

Часто прогулювались, слухаючи шум хвиль і милуючись зоряним небом. Особливе захоплення Девіда викликав Юпітер.

— Поглянь, Террі, яка велич! А якби ти побачила цього гіганта в телескоп, із супутниками... Сонячна система в мініатюрі!

— Ну, супроти Сонця Юпітер малий, — зауважила Террі.

— Але він складається з тієї самої речовини — водню й гелію. Це, можна сказати, без півхвилини зірка. Йому б ще трохи маси — і запрацювало б термоядерне горно...

Вони віддавали данину і сонцю. Кожної неділі, взявши з собою сніданок, ішли до найдальшого пляжу, що золотою габою обрамляв невеличку затоку. І то вже був їхній день, там вони могли і поговорити, і послухати легіт хвиль.

Дивлячись у далину, де в сизому мареві океан з'єднувався з небом, Девід задумливо говорив:

— Зрозумій, мені хочеться зробити щось велике...

Террі хитала головою, розсипаючи золотисте волосся на засмаглі плечі:

— І ти вважаєш, що бомба...

— Та ні, зовсім ні! Справа не в бомбі, тут ідеться про концентрацію енергії в руках людини...

Тоді вона знімала свої темні окуляри і дивилась на нього примруженими, такими чистими, дитячими очима:

— Але ж і ти сам, і твоя концентрована енергія — в лапах горил!

— Ще донедавна люди одержували енергію з єдиного джерела — Сонця. Тепер навчилися розщеплювати атом. Але хіба цього достатньо? — міркував Девід. — Я хочу викопати новий колодязь, допомогти...

— Горилам? — знову перебила Террі.

Губи їй пошерхли під морським вітерцем, і вона раз у раз проводила по них язиком.

— Зрозумій, що це — наука, дослідження. А ніхто не взявся фінансувати — ні Асоціація науки, ні Фонд розвитку, не кажучи вже про уряд. А ці, як ти кажеш, горили, фінансують. Це якраз те, що мені треба.

— І тобі зовсім байдуже, в чиїх... лапах...

— Ти дивишся на все крізь темні окуляри, Террі. Окрім самого мене, ніхто не зможе пустити в дію ці пристрої. Ну, а я... не буду ж я кидати їх на міста!

— Ой Девід, мені страшно... Ти граєшся з вогнем... А що, як отой тонкогубий інженер підбере ключика? Він же не відходить від тебе й на крок. Остерігайся цього типа! Бо якщо він зуміє прочитати твої формули... Тоді ти їм будеш просто непотрібний, і вони...

— Я знаю, Террі, це дуже гостра шахова партія, та не бійся, я її виграю!

Скинула окуляри і поглянула в далечінь, океан здіймався синьою стіною, очі вбирали прозору просторінь, і тривога поволі вляглася, притихла. Може, й справді вона згущує фарби?

— Гарна наша планета і маленька, мов лялечка.

— А звідки ти знаєш, що маленька? — Девід радісно посміхався, дивлячись на її принаadne обличчя.

— Ну, як звідки... Розміри Землі відомі — радіус трохи більший за шість тисяч кілометрів...

— Так, параметри відомі, але все ж таки ми не спроможні уявити нашу планету. Ну, от спробуй зараз, уяви Землю.

Террі заплющила очі, зосередилась.

— Ну, уявляю кулю...

— Глобус?

— Так, спочатку глобус, а зараз більшу, ще більшу...

— Не силкуйся: марна справа. Наша уява витворює тільки модель, розумієш, модель. І, звичайно, зменшену.

— А чому ти так вважаєш?

— Поміркуй сама: мозкові клітини мікроскопічні, отож і образи зовнішнього світу, які в них відбиваються, мусять зменшитись, стиснутись... Отак і вміщується велике в маленькому — діалектика! І мої невеликі пристрої тримають у собі гігантську енергію...

Террі наділа окуляри і лягла горілиць. Під сонячною зливою рожевий її купальник палахкотів, огортав полум'ям засмагле тіло.

— Ти казав, що Сонце — недостатнє джерело енергії. Хіба це так? Просто люди ще не навчилися вловлювати більше променистої енергії, і вона розсіюється в космосі...

— В цьому ти маєш рацію, Террі. Але треба дивитися далі, глибше. Сонце ж не вічне?

— Що ти маєш на увазі?

— Чорні дірки космосу.

— Ти вважаєш, що й наше Сонце, витративши енергію, почне колапсувати і стане чорною діркою?

— Можливо, що саме так і відбувається еволюція зірок. Людство мусить навчитися... засвічувати погаслі зорі.

— Ти натякаєш, що оці випробування твоїх... пристроїв...

— Я роблю перші кроки, Террі, тільки перші кроки. Справжнє випробування ще попереду.

— О боже! — Вона сіла, зірвала з себе окуляри. — Та чи ти забув про Віру? Мало однієї жертви?

— Ні, я про неї не забув, а от вона про нас...

— О, вона ніколи не забуде, якщо навіть вилікує очі.

— Я теж так сподіваюся, а от сама бачиш... Ніякої звістки.

Террі здалося, що він байдужий до нещастя Віри і згадав бідолашну дівчину тільки для годиться. А який він був колись чуйний, вразливий до чужого лиха! *Tempora mutantur...* *

Високо у блакитному небі виникла чорна цятка. З кожною хвилиною вона росла, збільшувалась, ось уже й гуркіт чути. До острова наближалася велика зелена комаха — армійський вертоліт.

* Все тече, все міняється (лат.).

— Такий ще не прилітав, — сказала Террі, дивлячись, як машина з величезними пропелерами заходить на посадку.

— Певне, важлива персона... Та нехай, давай краще покупаємось!

Террі пішла в воду без особливої охоти. Але прозоросиня вода так пестила, так ніжила тіло, що швидко настроїв покращав, і вона залюбки пірнала, плавала з Девідом напереді.

Вони були далеченько від берега, коли побачили, що до пляжу мчить, підскакуючи на буграх, червоний мотоцикл. Не встаючи з сидіння, посильний боса — юнак у чорному береті — посигналив їм, а потім почав енергійно махати рукою.

Коли Девід і Террі підпливли ближче, він, не чекаючи, доки вони вийдуть з води, заукав:

— Терміново до боса, док! Просять негайно!

Мотоцикл затуркотів і, тягнучи шлейф синього диму, поніс посильного назад.

— Ти вгадав: якась важлива птиця прилетіла, — сказала Террі, витираючи плечі пухнастим рушником.

— Украли такий день, — кивнув головою Девід.

— Вони можуть украсти й ціле життя... Круки.

Девід поплескав її по засмаглому плечу:

— Не панікуй, Террі, все буде гаразд.

Насправді ж він був дуже стривожений цим несподіваним викликом. Такого ще не бувало: турбувати його в час відпочинку! Щось, мабуть, і справді екстраординарне...

Провівши дружину до свого котеджу, Девід попрямував по гравієвій доріжці у бік адміністративного центру — великої скляної призми, на пласкому даху якої виднівся вертоліт. Гравій шурхотів під ногами заспокійливо, та думки в Девіда були тривожні.

Передчуття не обмануло вченого. Обличчя боса, що сидів за своїм величезним полірованим столом, було похмуре,

перед ним лежала газета, по якій він водив важким, олов'яним поглядом. Навіть вівчарка, з якою той не розлучався, злісно блимнула на Девіда янтарним оком. Двоє прибульців — один у військовому, другий у цивільному — сиділи в кріслах біля столу і, як по команді, повернули голови, пильно дивлячись на Девіда. Генерал з одутлим обличчям стояв біля вікна, то поглядаючи на два дзьобасті крани, що застигли біля причалу, то позираючи на боса.

Привітавшись порухом голови, бос відсунув од себе газету:

— Я так і знав, що будуть неприємності...

— Що сталося? — стурбовано запитав Девід, підходячи до столу.

— Почитайте, що ця ваша лаборантка накоїла... Недавно секретна служба...

«Нарешті! — подумав Девід, узявши газету. — Нарешті Віра дала про себе знати!»

На першій сторінці палахкотів надрукований червоним заголовок: «Супербомба в расистів Південної Республіки!»

Девід неквапно сів у крісло, поклав ногу на ногу і почав читати, удаючи з себе спокійну людину.

Бос вийняв з коробки сигару, малесенькими ножицями надрізає її й запалив. Той, що в цивільному, розклав на столику свою апаратуру — портативний магнітофон і два фотоапарати. Військовий, не діждавшись запрошення, простягнув руку до коробки з сигарами, намацав одну, але ножицями не скористався — відкусив кінчик, наче бритвою відтяв. Бос вишкірився й подав йому запальничку.

А Девід читав, і жоден м'яз не ворухнувся на його лиці.

«Ми зустрілися з Вірою в кабінеті головного лікаря. Небезпека для її зору вже минула. Я задав їй лише одне запитання:

— Що бачили ваші очі на тому острові, від чого мало не осліпли?»

Віра спохмурніла, злякано озирнулася навколо. Лікар, лагідно усміхнувшись, нагадав, що вона перебуває не в Південній Республіці і може говорити вільно.

Дівчина, зрештою, опанувала себе і розповіла вражаючі речі. Так званий дослідницький центр на острові Сирен — це замаскована військова база, де в умовах найсуворішої секретності відомий фізик Девід Кінг створює для Південної Республіки бомбу страхітливої руйнівної сили. Нещодавно була випробувана маленька модель цієї супербомби. Гора, на якій поставили мініатюрний пристрій, зникла за кілька секунд, наче її там і не було. Після випробування лабораторія професора Девіда Кінга повинна розпочати виробництво бомби запроєктованої потужності. В матеріалах і устаткуванні на острові нестачі немає — все доставляється на першу вимогу Кінга як морським, так і повітряним шляхом.

На запитання, що саме трапилось з нею, Віра сказала, що зайшла в небезпечну зону випадково, бо зовсім не сподівалася, що буде такий катаклізм; від епіцентра вибуху вона перебувала щонайменше, як за кілометр... Які ж нові фізичні явища відкрив професор Кінг? Віра розповіла, що робота в лабораторії організована так, що кожен виконує лише певні операції, які не дають ніякого уявлення про загальну картину. До того ж секретна служба тримає під пильним наглядом кожен крок не лише наукового персоналу, а й усіх робітників, навіть тих, що на підсобних роботах.

З усього, що розповіла Віра, стає цілком ясно, що уряд Південної Республіки знехтував міжнародну угоду про повне роззброєння і таємно нарощує воєнний потенціал».

Дочитавши, Девід мовчки поклав газету на стіл. Бос підвів зіжмакане обличчя і, ледве стримуючи роздратування, спитав:

— Що ви на це скажете?

Девід пройшовся по кабінету. Вівчарка наставила вуха і повела за ним очима, звисивши червоного язика.

— Що ж тут можна сказати? — нарешті обізвався Девід. — Дурне дівчисько.

Бос простяг руку з сигарою до попільниці, але попіл упав на стіл.

— А ви за неї ручилися, Девіде. І скромна, й тиха — справжня тобі овечечка. А вона, бач, що намекала!

— Ви вважаєте, що можуть бути неприємності?

Бос промовчав, за нього докинув генерал:

— Ого! Ще й які!

— Але це ж... — Девід поглянув на незнайомців, що уважно стежили за ним. — Це ж несерйозна балаканина молоді дівчини. Дивно, що така солідна газета...

— Правильно, — підхопив бос. — Несерйозні, безпідставні закиди. Їх треба спростувати, просто висміяти. Це ось кореспондент радіо... — бос підсунув до себе візитну картку, — і нашої найбільшої газети...

Цивільний підвівся з крісла й подав ученому руку:

— Фоксі. Я хотів би поставити вам кілька запитань.

Девід кивнув головою, Фоксі тієї ж миті клацнув умикачем і підніс на рівень обличчя мікрофона.

— Ми на острові Сирен, де, як твердить «Ауе таймс», відкрито філію пекла, пробачте, лабораторію по випуску якихось супербомб, що здатні знищувати цілі континенти. Біля нашого мікрофона вчений фізик доктор Девід Кінг. Скажіть, будь ласка, які дослідження провадяться тут під вашим керівництвом?

— Усім відомо, — почав Девід, прокашлявшись, — що розвиток сучасної цивілізації серйозно гальмується енергетичними ресурсами. Їхнє скорочення продовжує збільшуватись. Перед нами постала проблема нових джерел енергії. Саме цю проблему і розробляє наша лабораторія.

— А що то за страхітливий «катаклізм», який так нажахав бідолашну дівчину?

— Було проведено пробне вивільнення нового виду енергії. Саме випробування пройшло без похибок, і ми дуже

шкодуємо, що лаборантка Віра зазнала травми. Але при наукових дослідженнях трапляються й трагічні випадки.

— До речі, ця лаборантка — гарна дівчина?

— Я зовсім не маю часу розглядатись на дівчат.

— До того ж ви, певне, ще й одружений?

— Так.

— А як ваша дружина ставилась до Віри? Чи не ревнувала?

— Не знаю, праця не дає мені можливості провадити такі спостереження.

— А що ви скажете про страхи щодо супербомби?

На високому чолі у Девіда зібралися зморшки.

— Побоювання може викликати всяка енергія... Небезпека загрожувала навіть при винайденні сірників, адже за теорією ймовірності сірниками можна запалити увесь світ!

— Дстепно сказано! Отже, і ваші «сірники» не більш небезпечні...

— До того ж ми вийшли з дитячого віку і вже не граємося з вогнем.

— Авжеж, ви маєте цілковиту рацію.

Девід усміхнувся:

— Мати рацію — замало. Треба ще мати її і не передчасно і не запізно.

— Слушно сказано!

— У вас будуть ще якісь запитання? Бо я хотів трохи попляжитись.

— Здається, все. Дякую.

Кореспондент вимкнув магнітофона, швидко захопив фотоапарат, зробив кілька знімків.

Бос викликав охоронця і наказав провести кореспондента до бару.

— А що ви скажете нам? — з притиском промовив, обіпершись обома ліктями об стіл. Помітивши запитливий погляд ученого, кивнув:— Познайомтеся. Це радник прем'єр-міністра з питань оборони.

Військовий потиснув Девіду руку й похмуро промовив:
— Ситуація гіршає з кожним днем. Нам відомо, що готуються нові виступи преси, запити в парламентах і т. д. Я вже не кажу, який галас долинає з комуністичних країн.

— О, їм тільки попади на зуби!.. — обізвався генерал, все ще не відходячи од вікна.

— Я розумію, — спокійно сказав Девід. — Може, уряд вирішив згорнути програму?

— Ні в якому разі! — Радник засовався в кріслі. — Мільярдні витрати зобов'язують...

— Чудово. Тоді ми повинні подвоїти свої зусилля, перевести програму на інтенсивний режим. — Девід заходив по кабінету, а вівчарка водила за ним очима. — Треба негайно розширити деякі виробничі потужності...

Коли він закінчив стислий, але досить детальний виклад своїх пропозицій, бос підвівся з-за столу й потиснув йому руку.

— Саме цього ми й очікували від вас.

— Можете розраховувати на цілковиту підтримку уряду, — додав радник прем'єр-міністра. Похмурість уже зійшла з його лиця, очі поблискували вдовolenням. — Додаткові асигнування будуть виділені на першу вашу вимогу.

Девід Кінг окинув їх обох вдячним поглядом:

— Спасибі, джентльмени.

Бос розвів свої ручища і вишкірився, показуючи металеві зуби:

— Ми працюємо заради майбутнього!

«Ти-то дбаєш тільки про свої сейфи, — подумав Девід, — щоб наповнити їх ще більше». Уголос промовив:

— Авжеж, в ім'я майбутнього.

На цьому вони й розстались.

Коли Девід наближався до свого котеджу, зелена комаха вертольота з гуркотом і дзижчанням знялася в небо й невдовзі зникла з очей.

III. Тереза. Нервовим рухом Тереза вимкнула приймача, важко опустилася в крісло й закрила долонями обличчя, ніби вранішнє сонце, що виповнило помешкання, різало їй очі.

Ось-ось мав прийти Девід на другий сніданок, вона нічого не зготувала, навіть кави, і зовсім не думала про це. Сиділа згорблена, мов закам'яніла, ледве стримуючи ридання. Пекучий клубок підкочувався їй до горла, і вона конвульсивно хапала ротом повітря, щоб не задихнутися. Підійшла до рояля, сіла, але навіть кришки не піднімала — обіперлась на неї ліктями, обхопила голову долонями. Чула, як зайшов Девід, але не ворухнулася. Певне, здивований її станом, чоловік деякий час мовчав, потім поклав їй долоню на плече:

— Террі, що сталося? Ну ж бо, Террі...

Відкинула його руку, схопилася й заходила по кімнаті. Золотисті пасма підскакували на плечах.

— Ганьба, яка ганьба...

Тепер уже дала волю сльозам, вони зблискували на віях і падали на щоки.

— Заради бога, що сталося?

В голосі Девіда вже чулося роздратування.

— А ти й не знаєш? — Тереза стріпнула головою і подивилась йому в вічі. Девід мимоволі усміхнувся: розтріпана, заплакана, вона здавалась особливо красивою. — Якби ти почув, то було б не до сміху...

— Що?

— Своє інтерв'ю!

Тепер уже Девід і справді розсміявся.

— Які дурниці! І ти отак... розкисла?

— Там такі непристойні натяки... Лаборантка закохана в професора...

— Невже ревнуєш?

— Коли б не знала Віру, яка вона скромна дівчина...

— А мене?

— І гебе... Хіба ж я не відчуваю...

— То чого ж ти впадаєш в істерику?

— Гидко. На весь світ обкидають грязюкою, а надто Віру. Гангстери, просто гангстери!

— Я відчував, куди він хилить, але не надав цьому значення. Все це — і дурниці, і дрібниці. Головне — виготовлення моїх пірамід іде повним ходом!

Террі поглянула на нього розширеними, блискучими від сліз очима, наче впізнавала, наче хотіла зазирнути йому глибоко в душу. «Виготовлення пірамід — повним ходом, — крутилося їй в голові. — Невже він маньяк? Ні честі, ні совісті... Вибухові піраміди — ось головне. Коли ж ти втратив свої благородні ідеали, свої голубі мрії? Нічого не видно в його очах — ні мук совісті, ні сумніву, ні вагання. Порожньо».

Відвернулася й пішла до вікна, в якому колихався океан.

— Що з тобою, Террі?

Вона мовчала. Девід підійшов і лагідно поклав їй руку на плече:

— Ну, знаєш, так ми ні до чого не домовимось.

Вона ще деякий час мовчки дивилась у вікно, зрештою сказала:

— Невже тобі нічого не говорить серце?

— Серце, серце... — Девід почав ходити з кутка в кут, то розмахуючи руками, то закладаючи їх за спину. — Тільки в мелодрамах причинні зв'язки пояснюють діяльністю цього органа. А в житті все треба виважувати розумом, зрозуміло? Не серце, а розум головне!

Террі глянула на нього з острахом.

— Бійся бога, Девіде. Серце визначає людину, її поведінку, тільки серце. Я в цьому глибоко переконана і сподіваюся, що й ти...

— А, облиш філософствувати, — перебив Девід. — Тим більше, що твоя філософія інфантильна, їй-богу.

— Але я серцем відчуваю...

— Тут не відчувати треба, — знову перебив Девід, — а знати, розуміти. Розум і сила волі — ось лоцмани в хаосі нашої доби!

Девід говорив тоном, який виключав найменші заперечення. Наче читав лекцію нетямущій студентці, яка свою розчуленість поставила в принцип, а світ жорстокий; не до сентиментів. А Віра не така вже беззахисна, як здається, та й вдумливі люди не повірять пліткам, ситуація цілком ясна, треба бути кретином, щоб не побачити що й до чого.

Зиркнувши на годинника, Девід не без іронії подякував за невипиту каву і швидким кроком пішов з дому. Террі ще трохи постояла, бездумно дивлячись у простір, вщерть наповнений сонцем, а тоді зашторила вікна і ввімкнула телевізор. Дивилася на екран, але нічого там не бачила — думала про своє. Не так, зовсім не так склалося її життя... Ще поки вчилася — мала перед собою мету. А останні роки? Кухня, телевізор, постіль; кухня, телевізор, постіль... В голові порожнеча, ніяких задумів, поривань...

Терезі стало тоскно, до щему жаль себе. Заплющила очі та й попливла на хвилях спогадів. Бачила себе ніби збоку — зовсім юною, веселою, сміхотливою. Чи це вони з Девідом, ідучи з коледжу, вголос мріють про майбутнє? І воно поставало перед ними — прекрасне, рожеве, ідилічні картини — сад, веселий котедж, музика, білоголові діти... Ех, коли б діти... Це атомний реактор, біля якого довго працював Девід, знищив їхніх дітей задовго до їх народження... Авжеж, реактор... А тепер ці клятві піраміди...

Мозок Террі працював хаотично... Думки і образи напливали безладно, втомлювали, навіть голова розболілася. Поволі калейдоскоп думок почав тьмяніти, унерухомлюватись, і вона й не помітила, як заснула.

Прийшовши на обід і побачивши, що вона спить, Девід тихцем пробрався на кухню, дістав з холодильника холодної шинки і з'їв бутерброд. Каву пішов пити до бару.

Душевна криза у Террі продовжувалась кілька днів. Нарешті все стало на свої місця, і сімейне життя Девіда Кінга знову повернулося в свою колію. Проте він не міг не помітити, що Террі стала невеселою, а часом смутною, вона мало розмовляла, а все більше заглиблювалась у свої роздуми, ставала все більш замкнутою. Годинами просиджувала біля рояля, але грала здебільшого меланхолійні речі. Ледь помітна тінь лягла на її лице. «Минеться,— заспокоював себе Девід. — Згодом зрозуміє і... пробачить».

Одного дня, повернувшись надвечір, з приємністю відзначив, що настрої у Террі покращав. Очі поблискували, обличчя посвітлішало, хоча в голосі та жестах відчувалася нервозність.

— Ах, шкода, що ти не прийшов трохи раніше!

Девід втомлено сів у м'яке крісло, запитливо поглядаючи на дружину.

— Цікаво, що це підняло тобі настрої?

— Я дивилася транспланетну передачу. В усьому світі таврують ганьбою правителів Південної Республіки...

— І все?

— Ні, тебе разом з ними. — В її голосі звучала зловтіха. — Змова проти миру, виклик людству... Ні, це треба було почути!

— Значить, Віра не припинила...

— І не припинить, доки ви з генералами будете робити цю пекельну справу. Молодчина Віра!

Террі сподівалася, що він схопиться, вибухне гнівом і на Віру, й на неї, але Девід навіть не спохмурнів. Сидів, заклавши ногу на ногу, і спокійно, майже з замилюванням дивився на неї.

— Ти... чого так дивишся? — розгубилась Террі.

— В піднесеному настрої ти дуже гарна, — усміхнувся Девід. — Кожна риса обличчя оживає, вся так і пашиш енергією.

Рвучко підхопився й міцно притиснув її до себе.

— Так ти вважаєш... — пручалася Террі, відхиляючи голову. — Ти вважаєш, що то марна балаканина?

— Не тривожся, люба, все йде, як і належить.

Вона була зовсім спантеличена: хіба розгадаєш цього хитрого впертюха? Визволилась з його обіймів і, щось бурмочучи, пішла до кухні накривати стіл для вечері. Всупереч усяким сподіванням Девід цілий вечір був у хорошому настрої, жартував, навіть анекдоти розказував. Уже вимкнувши світло, сказав серйозно:

— Все-таки люди можуть порозумітися.

Вона промовчала, дивлячись на стелю, вкриту мереживом світляних плям. Кого він має на увазі? Якщо її та його, — то яке ж тут порозуміння? «Все йде, як і належить...» О, вона знає, що в бетонованому підземеллі вже стоять десятки тих пекельних пірамід, і расистські верховоди потирають руки... «Все йде, як і належить...» Отже, він закінчує програму? І цей диявольський план завершиться успіхом? Але ж люди можуть порозумітися, адже ж можуть...

— Слухай. — нарешті обізвалася Террі. — Ось ти сказав, що можна порозумітися.

— Авжеж, люба, хіба ж даремно природа подарувала людині такий потужний мозок?

— Подарувала... — В голосі Террі чулася іронія. — Може, й сама не рада.

— Чому?

— В дуже багатьох мозок тільки й вигадує, як би завдати шкоди, а то й зовсім знищити цю саму природу...

— Е... ти дуже песимістично дивишся на... учених.

— Облишмо цю тему, — раптом сказала Террі. — Я хочу домовитися з тобою про інше.

— Про що? — насторожено обізвався Девід і подумав: чи не хоче Террі виїхати з острова?

— Давай усі твої піраміди — отам у підземеллі — знищимо!

— Що ти сказала? — Девід підвівся й сів у постелі, не вірячи своїм вухам. — Чи я не те почув?

Террі теж сіла, зсунувши ковдру на живіт. Навіть у тьмавому світлі ночі голова її золотилась.

— Я кажу: давай знищимо ті пекельні піраміди, а самі...

— А самі відлетимо на небо? — засміявся Девід. — Разом з островом, кількома кубічними кілометрами води, еге? У клубах пари — красиво, чи не так?

— Я думала, ти здатний на героїчний вчинок...

— Ляж, Террі, заспокойся. В тебе дитяче уявлення про героїку... Ну, не треба ображатися, їй-богу. Якщо можеш, повір мені: там така гігантська енергія, що гратися з нею не можна. Розумієш, не до грання. Там не якісь атомні чи водневі бомби...

Террі мовчки лягла, поклавши свої бронзові руки на ковдру. Звичайно ж, вона була в пригніченому настрої. І не тому, що Девід знову дорікнув їй тією дитячістю, а тому, що не могла хоч якось вплинути на події. Бач, він говорить про якесь порозуміння, а сам не поступиться ні на мікрон.

Напівжартома, напівсерйозно Девід умовляв її не гніватись, щось зрозуміти, довіряти йому, і все буде добре, все буде успішно. Але Террі не обзивалась, заплющила очі, ніби заснула.

Різні думки роїлися в її голові. От вона живе в цьому великому світі зовсім, ну, зовсім самотня, навіть найближча людина — Девід, і то замкнена перед нею. Він майже ніколи не говорить того, що думає. Невже всі люди на світі — отак, закриті системи, кожен сам по собі? Це було б жахливо... Але ні, так бути не може, без контактів, без співробітництва припинилося б життя... Виходить, тільки вона... сама вона... Що ж робити? Невже отак і нидіти? Ех, якби в неї була дитина... Хлопчик чи дівчинка... Синьооке таке, іде, щось лепече, простягає до тебе рученята...

Її пройняло щемливе почуття втрати... Усе її здорове, пружне тіло, сповнене життєвої сили, зіщулилось під ков-

дрою. Жаль до отих невідомих, ненароджених дітей шпигонував у серце, і Террі відчула себе такою нещасною, що аж застогнала. Девід подумав, що це вона зі сну, і не обізвався. Зрештою Террі затихла, почулося її рівне дихання, і, заспокоєний, Девід заснув.

Може, через півгодини, упевнившись, що він спить, Террі тихцем підвелася й навшпиньки вийшла із спальні. Накинувши халат, взувши м'які тапочки, прокралась на веранду. Висвітлений прожекторами острів спав. Чути було шум хвиль і якесь низьке гудіння, мабуть, від електростанції, наче бриніла басова струна.

А кругом, поза світловим куполом, стояла темна ніч, здавалося, вона так і чигає, щоб упасти на острів, затопити, поглинути його разом з отими корпусами, котеджами й сторожовими вежами.

Террі була в якомусь дивному стані. Здавалось, її веде, керує нею чиясь стороння воля. От вона піде й підірве цей арсенал. Загине? Що ж, нехай і смерть, зате вона відверне світове побоїще, яке готують расисти. Вхід, звичайно, пильнують, але вона ще вдень запримітила кілька вентиляційних люків... Головне, щоб її не побачили вартові, що стовбичать на вежі. А коли вона вскочить у люк — нехай хоч стріляють.

Террі тихцем зійшла з веранди й поринула в тінь невеличкої пальмової алеї. Серце калатало, і вся вона тремтіла зі страху. Згадала слова Девіда про гігантську енергію. Катастрофа? Йй, звичайно, жаль і Девіда, і всіх інших, окрім хахакаючого генерала та боса (їх давно ждуть у пеклі). Але... Нехай згорить у полум'ї анігіляції це злочинне гніздо!

Кінчилась алея — кінчились і тіні. Террі шарпнулася бігти, щоб швидше проскочити освітлений простір, але одразу ж зупинилась. Яке глупство! Це одразу приверне увагу вартових. Треба, якраз навпаки, іти повільно, зовсім повільно, наче на прогулянці. Хіба не можна? У неї безсоння, вийшла подихати свіжим повітрям...

Пішла повільною ходою, тримаючись тіні. Робила великі зигзаги, відходячи зовсім убік, але десь так, може, через годину опинилася навпроти зловісного складу. Від товстих залізобетонних плит, що вкривають підземелля, її відділяло не більше ста метрів. Тут уже ніяких тіней, десятки прожекторів так висвічують кожен квадратний сантиметр, що добре видно не лише металеві петлі на плитах, а й кожну травинку побіля них.

Роззирнулась — ніде нікогісінько. На вежі, звичайно, стовбичать вартові, але, може, вони задрімали? От якби...

Вийшла на світло й наче спалахнула в тому нещадному промінні. Крок, ще крок... Он і овал душника... Може, кинутись бігом? Ні, краще йти спроквола. Сліпуче світло різало очі, і вона мимохіть нахилила голову. Бачила перед собою примарні попелясті овали. Ноги не чули землі, наче вона була в стані невагомості.

Тиша. Тільки кров шугає в скронях.

Ближче, ближче...

Раптом як завіє сирена! Пронизливе те завивання проїняло її наскрізь, оглушило, паралізувало, просто дивно, як утрималась на ногах.

Підбігло двоє з автоматами наготові.

Тереза тремтячим голосом сказала:

— Що сталося? В мене безсоння, я вийшла подихати свіжим повітрям... Хіба тут заборонено...

— А... це містріс *... — іронічно сказав один з вартових, певне, старший. — Так, тут заборонена зона. Пробачте, але вам доведеться знайти собі інше місце для прогулянок.

Знервована, перестрашена, Террі повернулася додому сама не своя. Добре, хоч Девід спав і нічого не чув. Пройшла на кухню, взяла з холодильника пляшку шампанського й пила доти, дски не почала кружляти перед очима підлога. Упала на канапу — наче провалилася в чорну безодню.

* Хазяйка, коханка (англ.).

IV. Комедія з перевдяганням. Якщо сімейне життя порівняти з спектаклем, то після тієї нічної пригоди Террі почала розігравати комедію. Вона перестала розмовляти з Девідом.

Спочатку чоловік думав, що це дитячі вибрики, але минули дні за днями, а Террі — як води в рот набрала. Намагалася виконувати свої нескладні обов'язки господині, але все мовчки, без жодного слова. Була знесилена, в'яла, рухалась, немов сомнамбула.

«Глибока іпохондрія, — думав Девід, з тривогою поглядаючи на змарніле лице дружини. — В такому стані вона може наробити дурниць...» У грудях занило, і він зовсім не знав, чим допомогти жінці, яку так щиро любив.

— Террі, що з тобою? Скажи, що треба, і я все зроблю.

Певне, його жалісливий голос зворушив її. Взяла аркушик паперу і написала: «Це не в твоїй владі, ти не контролюєш подій. І я не хочу з тобою розмовляти».

— Я не контролюю подій?! — вигукнув Девід, розмахуючи папірцем перед її обличчям. — Терпіння, Террі, терпіння, і ти переконаєшся, що головні події («головні», — вимовив з натиском) ніколи не виходили з-під мого контролю!

З того часу отак і спілкувалися: він говорив, а вона писала записки. Девід часто іронізував з цього, але в душі радів: усе-таки її депресія потроху слабшає. А записки... Звертаючись до папуги, що поглядав на нього з великої зеленої клітки на вікні, сказав:

— Чим би дитина не бавилась, аби не плакала. Правда, Ара?

— Пр-рава, Ара, пр-рава, Ара, — прокричав птах.

Але Террі ніяк не реагувала на цей діалог.

Вільний від роботи час Девід тепер здебільшого проводив у товаристві свого найближчого помічника Натаніела. Високий, худорлявий, головний інженер рідко заходив до їхнього котеджу. Натомість вони зв'язувались з допомогою

мініатюрних радіоприладів і зустрічалися де-небудь на березі моря.

Між тим і ситуація на острові характеризувалась нервозністю й напруженням. Раптом виявилось, що піраміди, виготовлення яких уже наближалось до запланованої кількості, нестандартні — їх не можна припасувати до ракет. Поговорювали навіть про саботаж, але Девід рішуче захистив головного інженера від нападок. Розслідування показало, що це просто неузгодженість між відомствами, бо технологічні характеристики затверджені відповідними інстанціями. Проте від цього нікому не полегшало. Генерал поплатився своїми золотими погонами й більше не хакавав.

Наявний запас пірамід вирішено було передати авіації, а для ракетних військ виготовити нові боєголовки. Військове міністерство тиснуло на боса, той у свою чергу вимагав інтенсивної роботи лабораторії, а Девід не приступав до нової програми, посилаючись на відсутність затверджених параметрів.

Бос і військові помітно нервували, в той час як учений демонстрував чудову витримку. Лице його було незворушне навіть тоді, коли читав статті в світовій пресі, що різко засуджували його «каїнову роботу».

Кампанія проти правителів Південної Республіки і проти нього, як їхнього спільника, розгорялась з усе більшою силою. Статті в газетах набирали все різкішого тону, обуренням гриміло радіо й телебачення. Нарешті було створено громадський Комітет врятування миру, до якого ввійшли авторитетні представники багатьох народів Європи і Америки.

Девід гірко усміхнувся, побачивши в складі Комітету прізвище директора фізичного інституту, який свого часу відмовився виділити йому лабораторію для проведення дослідів. Коли б тоді пішли йому назустріч, то він би не опинився на цьому острові Сирен...

Хмари лежали над обрієм безкінечними пасмами, що нагадували Девіду диск Юпітера. Призахідне сонце кривавилось поміж двома нижніми сувоями, ну достеменно як славнозвісна червона пляма планети-гіганта. Девід стояв на веранді, зіпершись руками на перила, і милувався краєвидом. Бачив диск Сонця, а думав про ту червону пляму на далекому Юпітері. Що воно за структурний елемент? Може, то атомний реактор планети?

Затурчав мотор, і Девід тільки тепер помітив машину, що підкотила до самісінької веранди.

— Хелло, док! — змахнув рукою бос, відчинивши дверцята. — До нас прибула підмога!

З машини вискочив міцної статури чоловік і привітався легким нахилом голови.

— Прошу, заходьте, — приховуючи досаду, сказав Девід, і обидва прибульці загупали по дерев'яних східцях.

Террі не виходила із спальні, для Девіда це було краще, аніж терпіти її мовчанку при сторонніх. Вона й до зв'язківця, який сьогодні лагодив телефонний апарат, не обізналася. А ці високопоставлені персони були б шоковані

Розташувалися в кабінеті. Димлячи сигарою, бос знову повторив:

— Підмога прибула. Оце ось, док, призначили вам ще одного помічника. Познайомтесь. Фізик-теоретик і... експериментатор.

Підвівшись, вони потиснули один одному руки і знову посідали. Бос попихкував сигарою.

— Сподіваюсь, ви спрацюєтеся. Дафф має великий досвід роботи на прискорювачах...

Дафф зобразив усмішку на сухорлявому лиці:

— Мені буде приємно працювати під керівництвом такого славетного вченого...

«Усміхається, а в очах — крижини, — подумав Девід. — І виправка... Одягнений занадто акуратно як для вченого...» Новенький чомусь викликав настороженість і...

антипатію. В його мові чулося багато фальші, награності. Розмова, як і слід було сподіватися, точилася навколо нової серії пірамід.

В теоретичних питаннях Дафф орієнтувався добре, але все ж недостатньо, і це порадувало Девіда, бо він не збирався нікому і ні за яких обставин розкривати хід винайденої ним реакції. А той якраз і вів розмову в цьому напрямку.

— Я дещо читав про ваші дослідження, — казав новоприбулий, — але публікації, зрозуміла річ, дуже скупі... А цікаво! От хоча б магнітна сіть... Як вам удалося домогтися її стабільності? Цього ви, звичайно, не розшифруєте...

«І не скоро розшифрую, — думає Девід, — аж поки ситуація в світі не зміниться на краще».

Бос кидав на нього пильні погляди, немов хотів пронизати, зазирнути в глибину його мозку. Та Девід увесь час був насторожі, не проронив жодного випадкового слова. навіть мімікою, виразом обличчя не виявив своїх потаємних думок. Це було схоже на химерну гру в карти, коли один має козиря, а двоє навіть не знають, який той козир.

Закінчили розмову при світлі. Наперекір домаганням боса Девід заявив, що розпочне роботу над новою серією лише після того, як буде підписано контракт, одержано технічну документацію і... підтвердження банку із Швейцарії про одержання ста мільйонів доларів на його рахунок.

— От вам і вчений, — бурмотів бос у машині, — та він переплюне всякого бізнесмена!

— Нічого, — потер долоні Дафф, — ми підберемо до нього ключі...

А Девід зайшов до Террі і проголосив довжелезний монолог:

— Уявляєш? Комедія з перевдяганням! Я одразу відчув, що цей Дафф — військовий. Мабуть, ще вчора був у погонах. Фізикою, певне, зайнявся недавно, коли одержав завдання... Хочу знати, яке завдання?

— Комедія пер... пер-р... — обізвався Ара.

Террі мовчки встала з крісла, кинула на нього журнал, який читала перед тим, і підійшла до скляних дверей. Надворі шумів дощ, краплі миготіли в променях ліхтарів, над теплим камінням здіймалася легка пара.

— Так от, — продовжував свій монолог Девід, — він одержав завдання вивідати мою таємницю, зорієнтуватися по самому технологічному процесу... Вони не хочуть залежати від мене, їм потрібна свобода рук і дій!

Террі обернулася, губи їй сіпнулись, але не сказала нічого. Підійшла до журнального столика і швидко написала:

«Я давно попереджала тебе!»

— Так, ти добре орієнтувалася в ситуації. А ти гадаєш, що я цього не припускав? Але вони всього не знають, і ти не знаєш!

Він ще довго говорив, ходячи з кутка в куток і розмахуючи руками. Нарешті, відчувши полегшення, перестав. Попросив кави й пішов до свого письмового столу, зручно сівши в легке кріселко, розпочав свсю щовечірню розмову з портативним, завбільшки з друкарську машинку, комп'ютером, якого він звав «Сезам». Вставляв до приймальної щілини картку за карткою і одразу ж одержував акуратні рядки-відповіді. Террі принесла каву. Девід кивнув на комп'ютер і, усміхаючись, сказав:

— Ми з «Сезамом» розмовляємо, наче з тобою. Тільки він пише, мабуть, в тисячу разів швидше...

Дружина знизала плечима і вийшла.

Девід працював до самозабуття, не чуючи навіть телевізора, що бубонів у спальні. Час від часу підводив голову і, здивовано роззирнувшись по кімнаті, продовжував роботу.

Через відсутність більш-менш точних даних про кількість водню в об'єкті дослідження, модель наростаючої ядерної реакції була ненадійна, нестійка. Зрозуміло, що

Девід не міг заспокоїтись і невтомно конструював усе нові й нові схеми. Яку температуру повинен мати «сірник», щоб розпалити ядерне «багаття» хоча б на мільярд років? — ось найголовніше, що він прагнув установити.

Комп'ютер вуркотів, наче жива істота

— Ану прикинь ще, «Сезаме», — бурмотів Девід, вводячи нову картку, — побачимо, що нам відкриється...

Почувся легкий стукіт у вікно. Девід підвів голову і побачив там високу постать Натаніела. Неохоче, з досадою вимкнув комп'ютер і, накинувши на плечі куртку, вийшов. Не любив, коли йому заважали працювати, але Натаніел, певне, з'явився неспроста.

Крізь зарості лавра вийшли на берег. Нічна хвиля стиха шурхотіла, набігаючи на прибережний пісок.

— Вони щось замислили... — сказав Натаніел. — Від них можна всього чекати...

— Побачимо, — спокійно відповів Девід. — Ти вже познайомився із цим... Даффом? Просто комедія...

Він розповів про візит боса і його нового підручного. Натаніел спохмурнів. Кинувши погляд в нічну млу, прошепотів:

— Субмарина патрулює за десять кілометрів. Можна викликати хоч зараз...

Девід трохи помовчав, ніби вслухаючись у шурхоти ночі, потім сказав:

— Ні, ми ще мусимо побути тут.

— Гляди, щоб не було запізно.

Більше про це Натаніел не говорив, бо знав, що його друг ніколи й ні на які умовляння не піддається.

Через кілька хвилин Девід пішов, певне зовсім не думаючи про втечу з цього пекельного острова.

Крадучись повз його котедж, Натаніел побачив, що вчаний знову сидів біля комп'ютера і працював. «От витримка у чоловіка! — захоплено подумав головний інженер. — Але які в нього шанси у боротьбі з таким сильним ворогом?»

Це ж, власне, справжня війна проти могутньої й добре злагодженої воєнної машини цілої держави!»

І вже ніякого захоплення, а тільки жаль ворухнувся в грудях. Донкіхотство! Не може одна людина — хай вона буде тисячу разів геніальна й мужня! — протистояти такій силі.

Аж тепер Натаніела охопив страх — огидне самовідчуття, коли підгинаються коліна і в усьому тілі розливається така слабкість, що от упав би й лежав крижем. І нащо йому було встрявати в цю історію? Чому він послухав Девіда і притарганився на цей проклятий острів?

Легка й тепла ніч раптом стала нестерпно важкою, так налягла на сухорляві плечі Натаніела, що він аж зігнувся, Ішов, як п'яний, заледве дочовгав до своєї холостяцької квартири. Тільки опинившись у ліжку, почав поволі заспокоюватись. Зрештою, що сталося — те вже сталося.

Задзвонив телефон.

— Ще не спиш? — почувся бадьорий голос Девіда. — Пробач, але я не міг... Хочу, щоб і ти зрадів: я нарешті сконструював підходящу модель. Не журися, друже, ти ще будеш свідком здійснення проекту С-2!

Натаніел якусь мить мовчав, дихаючи в трубку, потім обізвався:

— Що ж, вітаю... Це... епохально.

— Тобі, може, нездоровиться? — стурбувався Девід.

— Та ні, це я ще сонний. Але розумію — ти зробив науковий подвиг, друже, ще один подвиг! Так що вітаю і таке інше.

Вони ще перекинулись кількома фразами. Натаніел увесь час боявся, що Девід може обмовитись про зустріч, і тому багато не розводився. Полегшено зітхнув, коли Девід попрощався й поклав трубку.

«Дивовижний чоловік...—думав про Девіда, лежачи в постелі.— Він, мабуть, і в камері смертників конструював би різні моделі... А хіба цей острів — не та сама камера?..»

Ранок був похмурий, вітряний. На хвилях білили баранці. Гостре листя пальм зі свистом різало повітря, й крони їх були схожі на вітродвигуни. Чайки з пронизливим криком кружляли неподалік від берега, і вітер ламав траєкторії їхнього польоту, одним подихом розганяючи зграю врізнобіч. Проте чайки збиралися знову — може, їм краще гуртом вишукувати здобич.

Невдовзі ожила і лабораторія, але не так, як того бажав бос. Застигли стрічки транспортерів у складальному, не гуділи електронні машини ні в магнітній камері, ні в контрольному бюро. Інженери і техніки снували сюди й туди, знічев'я збиралися групами порозмовляти про се, про те. Лише в невеликому порту кипіла робота — вивантажували нові заготовки.

Девід, трохи втомлений нічними заняттями, сидів у своєму кабінеті, ведучи телефонні розмови. Натаніел, ходячи перед його столом із закладеними за спину руками, іронічно посміхався. Девід відтягує час, але що це дасть? Ситуація загострюється, напруження зростає, з хвилини на хвилину акули нападуть...

Подзвонив бос... «Ну, зараз почнеться...— подумав Натаніел.— Девід нагадає і про контракт, і про патент...» Але, на диво, голос Девіда звучав примирливо:

— Ну що ж, якщо уряд так вважає... Дафф? Будемо співпрацювати, оскільки йому дозволить підготовка...

Натаніел був страшенно здивований. Що за метаморфоза? Девіда наче хто замінив!

Поклавши трубку, Девід майже весело подивився на головного інженера.

— Бос вимагає негайно починати виготовлення другої моделі. Зараз він буде тут.

Натаніел кинув виразний погляд на телефонні апарати і обережно сказав:

— Я не думаю, що бос діє без санкції уряду... принаймні військового міністра.

— Мене це не обходить. Відповідатиме він.

— Що ж, ти можеш поставити питання про новий контракт. Сподіваюсь, за гонораром діло не стане.

Девід здивовано зиркнув на свого помічника, закліпав очима і махнув рукою:

— А... це довга процедура...

Бос, Дафф і кілька охоронців буквально вдерлися до кабінету Девіда. Пускаючи клубки диму з тліючої сигари, бос потряс у повітрі газетою і гаркнув:

— Рада Безпеки засідає... по нашому питанню, а вам — формальності? Зрозумійте, що далі зволікати не можна. Ми просто не встигнемо!

І знову спостережливий Натаніел вловив радісний вираз на обличчі свого шефа. Це була коротка мить, якийсь зловтішний зблиск у глибині душі.

Дафф похмуро оглядав кабінет, очікуючи, що скаже Девід, здоровані з охорони стояли біля дверей.

Девід перечекав хвильку, доки бос, виговорившись, важко опустився в крісло, а тоді сказав, наче нічого й не трапилось:

— Ну, якщо ви берете це на себе...

— Беру, беру! — перебив бос. — За технічні характеристики відповідаю я!

— В такому разі почнемо негайно, зараз, — сказав Девід. — І не будемо даремно нервувати...

Ця коротка розмова, яка дуже здивувала Натаніела, завершилась справжньою ідилією. Бос тряс Девіда за плечі, тиснув йому руку, вигукуючи компліменти, величаючи Девіда «найгеніальнішим генієм», «суперменом із суперменів» і т. п., а той усміхався, наче іменинник, і все підтакував.

Натаніелові стало просто гидко від цієї «сердечності», він вийшов на гравієвий тротуар і, сердито сплюнувши, прошепотів сам до себе:

— Оце справді комедія... перевдягання.

V. Крах авантюри. Кожного разу після розмови з Даффом Девід мав пригнічений настрій. Не лише Натанієлові, а навіть і собі він не міг би признатися, що нерви його здають, що йому чим далі, тим важче витримувати свинцевий погляд і металевий голос нового помічника. Той, хоч і поводив себе коректно, силкувався навіть усміхатися, але Девід повсякчас відчував жорстке випромінювання ворожості, небезпеки. Тепер уже не мав сумніву, що Дафф одержав завдання будь-що вивідати саму суть його винаходу. Про які б процеси не йшлося, він обов'язково підводив до найголовнішого: як ізолюється антиречовина? Який механізм її утворення?

З одного боку, це свідчило, що він дуже далекий від істини, раз вважає, що в пірамідах-бомбах антиречовина утримується в готовому вигляді, а з другого — виказувало його небезпечну, настирливу цілеспрямованість. О, коли б йому вдалося досягти свого, то Девід негайно опинився б поза грою і, напевне, поза життям.

Але гра продовжувалась! Кожної суботи точно за графіком була готова бомба нового, ракетного зразка. Спеціальною платформою на м'якому ході її з величезною обережністю перевозили з цеху до арсеналу. Неначе то було новонароджене дитя або тендітна квітка, з якої можуть осипатися пелюстки.

Щоразу, спостерігаючи цю урочисту операцію, Девід усміхався.

«Чого він радіє? — думав Натанієл, побачивши його веселі очі.— Це невідомо, як усе це обернеться».

А Девід тішився тому, що добре знав, які безпечні ці піраміди зараз, до вмикання «магнітного реверса». Їх можна сунути бульдозером по камінню. І навіть Натанієл про це не здогадувався, і ніхто на світі! От лише Дафф поглядає якось ніби підозріливо... Ну, що ж, уже недовго... скоро ця гра скінчиться, і Девід зможе здійснити свій нечуванний експеримент!

Платформа з бомбою з'їхала на пандус, вистелений рельєфною гумою, і поволі спустилась униз, під бетонне покриття. Бос особисто стежив за всією процедурою і вертався до своєї контори лише після того, як масивні двері складу зсувалися і перед ними ставало двоє вартових.

— Ну, от ще одна... — зітхнув Натаніел.

— Радій, друже! — Девід поклав йому руку на плече. — Скоро закінчуємо програму. *Finis coronat opus!* *

Натаніел невесело усміхнувся:

— Дивлячись який фініш.

Вони пішли пальмовою алеєю у бік моря. І Натаніел розповів про свої страхи. Він боявся, що Девідові не вдасться перехитрити кліку, з якою вони підписали контракт, що палії війни, одержавши таку зброю, можуть кинутись в яку завгодно авантюру, а Девіда і його просто ліквідують, щоб не заважали. Отож не можна гаяти часу, треба втікати звідси, доки не пізно, втікати негайно, цієї ж ночі. Субмарина патрулює в міжнародних водах, вишлють катер — тільки подати сигнал.

— Ну, скажи, невже тобі охота балансувати над прірвою? — спитав наприкінці Натаніел.

Девід поглянув у далечінь і зітхнув:

— По-перше, ми ще не виконали програми. Пірамідок треба...

— Піклуєшся про контракт? — перебив Натаніел.

— Ні, — спокійно відповів Девід, — пірамідки потрібні мені. Я готую один грандіозний експеримент...

— А вони готують воєнну авантюру!

— І потім, — продовжував Девід, ігноруючи репліку друга, — треба дивитися на справу ширше... Чув же — засідає Рада Безпеки! Що ж до субмарини, то тут можна потрапити із вогню та в полум'я... Не дуже довіряй цим благодійникам.

* Кінець — ділу вінець (лат.).

Вкрай спантеличений, Натаніел не знав, що й сказати, лише знизав плечима. Виходить, його славетний друг не розкриває усіх своїх задумів, щось інше має на думці. Експеримент... Досі Натаніел був переконаний: саме те, що вони роблять тут, і є експеримент, а він, бач, вважає це лише підготовкою... Що ж це за експеримент може бути?

І раптом майнула думка: а що, коли Девід... став маньяком? Нервові напруження останніх місяців не могло не позначитись на його психіці...

Та, поглянувши на засмагле обличчя, на його спокійні, навіть трохи замріяні очі, Натаніел відігнав цю думку. Ні, ні, Девід мислить логічно, тверезо, критично оцінює ситуацію, та й взагалі ясно, що він цілком здоровий! А те, що потайливий, — саме життя цього вимагає...

— Не журись, Нат! Все буде добре. Потерпи трохи, незабаром повернешся до сім'ї... — Девід хотів сказати про кругленьку суму, що вже лежала на рахунку Натаніела, та чомусь стримався, не сказав. Бо справа, зрештою, не в грошах, треба шанувати людські почуття. — Я розумію: дружина, діти...

Його спокійний голос, дружня посмішка розвіяли важкий настрій Натаніела, і вже ситуація на острові не здавалась йому такою похмурою, вже він помічав і хвилі, і сонце, і пальми... Мудро сказав якимось Девід: мозок людини — думаюча маса, яку треба відповідно організувати й настроїти!..

Повернулися до лабораторії і одразу поринули в роботу. З'явився Дафф, але чомусь не сів за свій робочий стіл, а тільки пройшовся сюди-туди, ніби чогось шукаючи, і одразу шмигнув за двері. Девід і Натаніел здивовано перезирнулися. Та вони б не дивувалися, коли б знали те, що знав цей Дафф. Годину тому Рада Безпеки одноставно вирішила застосувати превентивні санкції проти Південної Республіки, щоб запобігти порушенню миру, який людство

добуло великими жертвами. Як зреагує на це уряд Південної Республіки — ще невідомо, але боса викликав прем'єр-міністр, і той уже відлетів з острова, лишивши замість себе Даффа, який до того ж мав інструкції від Секретної служби із самої столиці. І ніхто не знав, Дафф у тому числі, що збігає останній день їхньої роботи на острові Сирен.

Вечір пройшов звичайно, якщо не рахувати того, що «з технічних причин» було припинено подачу струму до всіх житлових приміщень, і екрани телевізорів скидалися на більма. Острів оповила тиша.

У котеджі Девіда було, мабуть, найтихіше; телевізор мовчав, і Террі мовчала. Сам Девід нервував, не знаючи, за що б його взятися. То мовчки сидів у кріслі, то ходив по всій квартирі, не знаходячи собі місця. Нарешті зайшов до спальні і, побачивши, що дружина не спить, присів на край ліжка. Заговорив глухим, трохи хрипким голосом:

— Террі, послухай... Я розумію твій настрій, але ж і ти мене зрозумій. Постарайся, люба... — Террі не обізвалася, він трохи помовчав, поглядаючи на її золотаву голову, потім продовжував: — Не думай, що я отак живу для власної приємності, міщанської втіхи, насолоди. Коли б у мене була така життєва філософія, я був би схожий на сліпого, котрий у темній кімнаті ловить чорного кота, якого там немає. Незабаром ти дізнаєшся про все — чуєш? — про все. В житті кожної людини бувають критичні моменти. Ось такий настає і для нас... Скоро звільнимось, вийдемо на волю! А зараз... ну, скажи, що ти не гніваєшся на мене, скажи...

Террі мовчки дивилась на стелю.

— Ну, тоді давай зіграємо! Ти ж любиш... Моцарта.

Як він зрадив, коли Террі, накинувши халат, пішла до рояля! Аж усміхнувся. Взяв свою легеньку скрипочку, притиснув підборіддя до деки. Вже перші акорди, що зазвучали від доторку її пальців, — ніжні, прозорі, дзвінкі, озвалися хвилиною щастя. Вона почала його улюблену «Фантазію».

Ще мить, і смичок рушив у свою чарівливу подорож, і вже їх огорнуло якесь трепетне, невимовно прекрасне почуття. Обое опинилися у фантастичному світі, а навколо — барвисте сяйво, що поєднало землю і небо. То щемливе, то солодке відчуття стискувало серце — Террі ніколи ще не грала з таким натхненням. Наче передчувала, що це во-станне...

Перед світанком, саме в той час, коли темрява ще не поступається світлу нового дня, острів Сирен прокинувся від реву моторів. Дрижали шибки у вікнах, хилиталися, вібравали люстри, наче від землетрусу.

Девід миттю вискочив на веранду. Роззирнувся ще сонними очима — у передсвітанковому небі бовваніли грудом хахи вертольотів. Десант!

Метнувся у спальню — Террі схопилась у самій сорочці, — загукав:

— Нарешті сталося!

— Нар-решті, нар-решті, — обізвався з клітки Ара.

— Що сталося? — скрикнула Террі.

— Те, на що я сподівався. Десант! Ох, і молодчина Віра! Бачиш — на машинах знак ООН!..

— А до чого тут Віра?

— Вір-ра, Вір-ра, — повторив папуга.

— Вона таки дотримала слова. З неї буде хороший фізик, а політична діячка вже є... Ох, і ревище!

— Р-ревище... — встрявав у розмову Ара.

Обличчя Террі яснішало, очі зблискували радістю. Аж тепер Девід розповів їй усе: з самого початку він зрозумів, що погарячився, підписавши контракт з расистською клікою, яка плекає далекосяжні агресивні плани. Віра теж була такої думки і не приховувала цього. Почали разом шукати виходу. І знайшли. Оту «легенду» з нещасним випадком вифантазувала Віра — недаремно ж ще в школі брала участь у самодіяльності, батьки вже думали, що з неї буде артистка, та любов до фізики перемогла. Ну, і вся ота кам-

панія в пресі — це те, про що її просив сам Девід, бо нащо йому озброювати горил? А піраміди — пристрої для добування гігантської енергії — йому потрібні для космічного експерименту.

— Чому ж ти мені зразу...

Ох, ця Террі, наївна, як дитина! Неначе не знає, як за ними стежили...

— Вони ніколи повністю не довіряли мені. Був момент, коли я подумав, що провалився. Довелося б зірвати острів...

— Зір-рвати остр-рів, — повторив Ара.

А вертольоти все спускалися й спускалися з неба — певне, кілька авіаматок направило сюди об'єднане людство. З машин вискакували озброєні солдати і швидко займали позиції. Високо в небі кружляли винищувачі, там уже світило сонце, і вони здавалися золотими стрілами.

Операція завершилася менш як за годину. Гарнізон острова склав зброю — чи то з наказу його командування, чи тому, що опір був би цілком безнадійний. Солдати ООН — з-під касок виднілися чорні, білі, жовті обличчя — зайняли вежу, стали на варті коло арсеналу і лабораторії. Увесь персонал Південної Республіки — як військовий, так і цивільний, негайно почали перевозити на пасажирський теплохід, що білів на рейді.

Девід і Террі стояли на веранді, коли побачили в кінці алеї джип із прапором ООН. Здогадалися: то їде командувач. Террі сяяла, мов іменинниця, — адже здійснилась її мрія, расистські авантюристи зазнали краху!

Машина під'їхала так близько, що вже видно було обличчя людей, які сиділи в ній, — три ряди по троє.

— Віра! — вигукнула Террі. — Бачиш — там Віра, це вона, правда?

— Вір-ра, Вір-ра, — обізвався з клітки стривожений птах.

Девідові також здалося, що в машині сидить Віра, але він не встиг вимовити й слова, як гримнув постріл, і побіля

вуха йому цьвохнула куля. На веранду посипались осколки пластикових плиток.

Террі миттю помітила, звідки стріляли.

— Онде він, на пальмі, негідник! — Ставши поперед Девіда, вона вказувала рукою на високу пальму лівіше алеї.

— Назад, назад, Террі! — Девід ухопив її за талію, але не встиг відтягнути. На тій пальмі знову зблиснуло, гримнув постріл. Террі здригнулася, одразу обм'якла, стала неймовірно важкою. — Террі...

Прострочила автоматна черга і, обламуючи зелені віяла, на землю гупнув той, що стріляв у Девіда й Террі. Згодом труп упізнали. То був Дафф.

Але Девід не чув ні стрілянини, ні гамору й крику. Його наче оглушило, нічого не чув і не бачив, окрім Террі. По-ніс її в кімнату, поклав на канапу, тремтячими пальцями хапав якесь шмаття, тулив їй до грудей, намагаючись зупинити кров. Очі йому застигла сіра пелена, а в голові наче молотом гупало: «Загинула... загинула Террі...»

VI. Вісті з Іо. Кожен, хто працював на острові Сирен, очікував на цю космічну передачу з особливим почуттям і настроєм. А надто Віра Малахова. Задовго до початку сеансу зв'язку дівчина позирала на годинника і вийшла з лабораторії, не діждавшись закінчення робочого дня. Ходила попід пальмами, зовні спокійна, безжурна, а насправді — як на голках. Дивилась на морську синяву, що широкою смугою обрамляла острів, а уява малювала давно зниклі образи, витворювала їх зримо, чітко, хоч Віра зовсім і не бажала цього. Там он була красива гора, яка зникла під час пробного вибуху, а там Віра впала, натираючи собі очі перцем...

Три довгих роки промайнуло з того часу, а вона й зараз чує постріли і зойки, бачить смертельно-бліде обличчя Террі, страшні, наче божевільні, очі Девіда...

Ясна річ, переживши таку трагедію, він не міг залишатися тут і почав кампанію за організацію експедиції до Юпітера.

Віра зітхає й мимоволі дивиться на вечірнє небо — ні, ще не зійшов. Кортіло ж і їй полетіти разом з Девідом, ой, як же кортіло! Один з кількох найвідоміших фізиків планети! Але, мабуть, не лише це вабило Віру до нього... Який він красивий був у хвилину прощання! Красивий і ніжний... Але несхитний у здійсненні своїх намірів. Боже, як вона хотіла, щоб він лишився тут, як тільки не вмовляла! Справді, хіба екіпажі двох космічних кораблів не доставили б ті піраміди в космос без нього? Так ні, він конче мусить бути там — а раптом доведеться міняти параметри експерименту. І не тільки сам полетів, але ще взяв і Натанієла. «Попрацюйте, Віро, кілька років без нас. Ось вам чорновий начерк проекту, і, поки ми повернемсь, ви сконструюєте експериментальну модель. Умови для праці тут ідеальні, острів Сирен переходить під егіду ООН, бо був незаконно загарбаний Південною Республікою, так що ніякі військові аномалії вам не заважатимуть...»

Сумовиті тони позначали його слова, помітно було, що йому й самому хотілося б лишитися та збудувати ним же задуманий анігіляційний реактор, але проект С-2 все-таки переважив. Віра дивується: хіба зробити керованою, приручити анігіляцію — це менше, ніж бомбувати Юпітер? Фізики, запрошені сюди, на острів Сирен, мало не остовпіли, такі були вражені, дізнавшись про тему роботи. Анігіляційний реактор? Неймовірно! Фантастично! А Девід вважає це епізодом у своїх наукових пошуках. «Юпітер — ось найголовніша моя тема, — сказав у відповідь на її умовляння лишитись. — Принципи побудови анігіляційного реактора мені ясні, сподіваюся, що ваша потужна група здійснить цей проект. А от Юпітер... Моя мрія, моє життя. Справді велетенське завдання, яке будь-коли випадало на долю людини».

Авжеж, гігантське. Віра прекрасно усвідомлює, що в сьогоднішні криються зерна майбутнього, і треба думати, дбати про це майбутнє.

Вона переклала книгу Девіда Кінга «Молодший брат Сонця» ще з рукопису. Це суто науковий твір, проте хвилює, захоплює, кличе до великого діяння. І хто з учених, політиків чи дипломатів не подав голосу за цю історичну експедицію до Юпітера? Таких не знайшлося, і не дивно. Кожному, хто хоч трохи відчуває пульс міжнародного життя, ясно, що така експедиція — а вона не під силу одній країні — зближує народи планети. Це яскравий вияв мирного співіснування, найвищий пік у розвитку самої науки. І Девід вирішив летіти, бо це ж його ідея, його задум, його заповітна мрія.

Може, й справді йому, як авторові проекту, належить бути там? Хіба можна до кінця зрозуміти незвичайну людину? Але ж Вірине серце чомусь болісно стискується, щемить, і холодок м'ясоно проймає груди. Як вони там вічна-віч з гігантом планетної сім'ї? Які новини принесе сьогодні тоненький лазерний промінь з космічної даліни? Все-таки на Землі затишніше, хоч і біля анігіляційного реактора...

Ох, цей реактор!.. Малахову аж пересмикнуло, коли згадала, як через необережність одного патлатого молодика мало не сталося вибуху... Але все-таки вони просунулись далеко вперед, бо зрозуміли головне: цю фортецю природи не можна брати штурмом, а тільки облогою!

Зиркнула на годинника — лишається кілька хвилин, можна й запізнитися... Пришвидшила крок, а далі побігла, хоч вузенька спідничка й заважала. Прозвучали позивні, з відчинених вікон сусідніх котеджів уже залунав голос диктора.

Вскочила до вітальні захекана, сердита сама на себе. Клацнула вмикачем і почула кінець речення:

—...великого вченого нашого часу.

Поволі, наче з туману, на екрані проступило чиєсь обличчя. Зображення було дуже контрастне і часом навіть розпадалося на окремі структурні елементи. Нарешті візерунок стабілізувався, і Віра впізнала Натаніела. Обличчя його було похмуре — втома чи настрій? Говорив сухо, уривисто, і це чомусь тривожило Віру.

— Іо — планетка більша за Місяць і ближча до Юпітера, ніж Місяць до Землі. Тут не будеш милуватися небом. Похмурий, суворий куток всесвіту. Особливо грізний нічний бік Юпітера. Встає чорною стіною, гасить зорі, закриває майже все небо, навалюється, падає — от-от розчавить. Враження гнітюче, важко звикнути. Червона пляма Юпітера позирає хижо. Хлопці кажуть: криваве око. Девід назвав пляму віконечком планетного реактора. Астрофізичні дослідження показали... цей отвір є каналом, по якому транспортується тепло з надр планети. Девід Кінг вирішив скинути свої піраміди саме на Червону пляму.

«А де ж сам Девід? — подумала Віра. — Чому його не видно?»

Зображення Натаніела зникло. Натомість на екрані з'явилася цятка ракети — наче темний жучок поповз по великому дзеркалу. Збільшення. Добре видно: від ракетноносія відділяються і одна по одній летять до того дзеркала чорні мачинки... Їхня траєкторія викривлюється, ось випливає край Червоної плями — о, як вона пашить! — мачинки летять над нею ріденьким пунктиром і зникають у вогняному вировищі. Ні зблиску, ні бодай найменшого порушення поверхневої структури. «Значить, запрограмовані на глибину, — подумала Віра. — Тільки на яку? Певне ж, і Девід там, на космічному кораблі? Авжеж. Не така в нього вдача, щоб сидіти на базі та спостерігати, як хтось інший робитиме Юпітерові енергетичні ін'єкції».

Знову з'явилося суворе обличчя Натаніела.

— Цілком зрозуміло, що передбачити режим роботи такого «реактора», як Юпітер, неможливо. Довелося ждати.

Велися безперервні спостереження, вся наша апаратура працювала безвідмовно і з повним навантаженням. Коли б сталися найменші зміни — чи температури, чи сили світності, магнітного поля тощо, — це було б зафіксовано негайно. Проте характеристики планети і космічного простору біля неї не мінялися...

Віра обіперлася ліктями об коліна, поклала голову на долоні й заплющила очі.

Сухорляве обличчя Натаніела дратувало її. Чого він тягне? Сказав би вже зразу, що сталося. По всьому ж видно, що експедиція не змогла виконати свого завдання, то навіщо бубоніти...

Слухала його довгу й суху інформацію, а уява малювала живі картини. Девід сердиться, насуплює брови, переглядаючи показання електронних систем. Сідає до комп'ютера, ходить по своїй каюті, вірніш сказати — тупцює, бо де вже там походиш у тисняві, заставленій приладами... Він не хоче, просто не може повірити, що найбільша справа його життя луснула, як мильна бульбашка. Знову обрахунки й обрахунки. Тривога виснажила його, щоки запали, горбатий ніс, здається, побільшав, але очі блищали невгамовною енергією. Певне, якби в цей час зробили фотопсихограму його постаті, то зафіксували б сильне біоелектричне поле навколо всього тіла. А в очах це помітно і без фотографування. Де в нього й бралася та сила! Спав мало, не більше двох-трьох годин на земну добу, і як схопиться, то одразу ж до телефону — викликає чергових операторів, сподіваючись почути щось втішне. Але ситуація не мінялася, характеристики були сталими.

«І чого це Натаніел так детально розводиться? — з якимось підсвідомим острахом подумала Віра. — Це вже не інформація, а репортаж...»

Очей не розплющувала, так їй краще, і монотонний голос, донесений лазерним променем з космосу, продовжував трансформуватись у живі сцени:

— Коли минули контрольні строки, встановлені Девідом, а картина не мінялася, він вирішив облетіти Юпітер по найближчій орбіті, щоб перевірити характеристики планети за допомогою бортових систем. Не всі схвалювали такий політ, але Девід на це не зважив. Погодився тільки, щоб кораблем керували з бази, — електронна машина витримуватиме найбільш оптимальну орбіту. Готувався до польоту ретельно. Буквально нафарширував корабель своїми пристроями та всілякою апаратурою. Капаметр, що реєструє кількість антипротонів, різних типів аналізатори, гіперонний мікроскоп і навіть тахітрон, величезний тороїд, призначений для перезарядки атомів. Це був не корабель, а літаюча космічна лабораторія.

Натаніел замовк, і Віра розплющила очі. Нарешті побачила Девіда! Онде він вайлуватو йде до корабля, певне, ще не звик до скафандра.. Оглянувся, наче подивився у Вірині очі, і той погляд був такий незвичайний, такий гострий, що дівчину чомусь обсипало холодом.

«Дивно, — подумала Віра, стежачи, як Девід заходить у корабель, як закривається люк. — Така відстань у просторі й часі, а заряд емоції долинає...

Згодом, відтворюючи запис цієї відеопередачі й уже знаючи, що сталося, Віра не могла вгамувати серце, — такий був той погляд щемливий, пекучий. Болісний зойк і водночас торжество могутнього людського духу.

Старт. Ракета поволі, наче нехотя, почала здійматися вгору — чорне веретено на ясному тлі диска Юпітера.

Коли ракета зникла, знову зазвучав голос Натаніела, наче прокручувались залізні жорна. Неповних три витки зробив корабель за командами з бази. Потім Девід раптом повідомив, що переходить на автономне керування. Це не було передбачено програмою, але ніяких пояснень він не дав. Радіозв'язок перервався. Воспанне корабель Девіда спостерігали над Червоною плямою, після чого він зник. Саме в цей час було зареєстровано перший протуберанець,

який з'явився над Червоною плямою Юпітера на висоту п'ять тисяч кілометрів. Чи пов'язано це явище з фактом зникнення корабля Девіда Кінга — ще не встановлено. Сам Натаніел схиляється до тієї думки, що Девід перезарядив речовину корабля, створивши в такий спосіб свою останню бомбу з антиматерії й викликавши потужний анігіляційний вибух. Чи це було продумано заздалегідь, чи це наслідок аварії — невідомо та й навряд чи коли стане відомо. Таємниця трагічного кінця Девіда Кінга похована в розбурханих надрах Юпітера.

Як би там не було, але Юпітер прокинувся, його активність посилюється з кожною годиною. Немає сумніву — працювали нові могутні джерела енергії. Юпітер почав випромінювати у видимій частині спектра. Яскравість його зростає.

Експедиція вже не могла залишатись на Іо і перебазувалась на безпечнішу відстань, обравши для цього Каллісто, що обертається навколо Юпітера на відстані майже два мільйони кілометрів.

Натаніел ще говорив про останні спостереження Юпітера, але Віра вже не слухала. Звістка про загибель Девіда потрясла її до глибини душі.

Вийшла до моря, але не чула й не бачила його вечірніх хвиль. Поглянула на темно-синє небо і стала як укопана: Юпітер сяяв так, що в його промінні губилися зорі. Справді, молодший брат Сонця!...

І ще подумала Віра: хіба це трагічна доля — запалити нове Сонце?

I. Був жаркий осінній день, і пасажирам сірої від пилу машини, що мчала з Каїра в Ель-Гізу, навіть зустрічний потік повітря не давав прохолоди. Здавалося, пальми обабіч дороги, нажахані спекотним подихом пустелі, тікають назад, шукаючи порятунку.

— Он де вони! — скрикнула Вівіан, дивлячись трохи праворуч. — Наче гори...

І справді, з цієї відстані піраміди нагадували темні гірські піки на голубому маревному тлі. Але відстань швидко скорочувалась, і настала мить, коли ці рукотворні гори почали рости, підпираючи високе небо. І тоді Рей попросив шофера зупинитися.

— Підемо пішки.

Вівіан, його дружина, презирнулася зі своєю подругою, мовляв, сама бачиш — починаються дивацтва, і тільки зітхнула. Неохоче встала з м'якого сидіння, пірнула в легеньку тінь дерев; за нею подріботіла подруга. Поруч з високою, сухорлявою Вівіан вона здавалася дівчиськом, і її білий брилик також здавався дитячим під крилом широченого сомбреро Вівіан.

— І отак, Бетті, частенько... — притишено сказала Вівіан. — Його інколи наче гедзь кусає.

— Я знаю, чоловіки всі без одної клепки. Того й заміж не поспішаю...

Рей ішов, невідривно дивлячись на піраміди, — вони ще вміщалися в очах, — і зовсім не чув жінок. Якесь глибоке, сильне почуття зароджувалося в ньому, обличчя просвітліло.

— Погляньте, як вони здіймаються вгору... — сказав приглушеним голосом. — Наче ростуть... Третє тисячоліття до нашої ери...

Крізь серпанок розігрітого сонцем повітря контури Великих Пірамід з кожним кроком проступали чіткіше, різкіше. Легке, безтілесне марево, яке досі ніби плавало над обрієм, почало темніти, важчати й поволі осідати на брунатні піски Сахари.

Віві зирнула з подругою, помітивши вираз екстазу на обличчі Рея. А його й справді охопило несподіване хвилювання — яка велич і гармонія створеного людиною три тисячі років тому!..

— Ця ось, передня, піраміда Хеопса... — знову заговорив якимось здавленим, наче не своїм голосом. — Найвища серед усіх — сто сорок шість метрів. Дім вічності — так називали стародавні єгиптяни кожен піраміду...

Жінки з чемністю слухали, вірніше, удавали, що слухають, бо насправді їхню увагу захопила не так сама піраміда Хеопса, як різноголосий і різнобарвний натовп біля неї.

— Грані пірамід з великою точністю орієнтовані по сторонах світу, — провадив далі Рей, — і це свідчить про високий рівень астрономічних знань... А сама ідея спорудження цих Домів вічності виникла, звичайно, з релігійних уявлень стародавніх єгиптян...

Віві побачила кількох верблюдів — яскраві попони, розцяцькована зброя і такі чудернацькі волохаті голови! Не витримала і в захваті звернулась до Бетті:

— Поглянь, які вони оригінальні! Наче з пап'є-маше, і такі великі!

— Чудові! — сплеснула руками Бетті. — Симпатяги!

А верблюди наче виконували якийсь важливий ритуал. За наказом своїх господарів спроквола ставали на передні коліна і спокійно ждали, доки на горбасту спину, застелену яскравим килимом, не всядеться туристка; потім підводились і, статечно піднявши голову, ступали кільканадцять кроків. Клацав фотоапарат, і флегматичні тварини знову ставали на коліна, щоб зсадити своїх наїзниць. Господарі теж уклонялись, одержуючи долари.

— Сфотографуємось на верблюдах? — Віві одразу охопив радісний настрій. — На тлі пустелі й пірамід!

— Неодмінно! — підтримала Бетті. — І щоб Сфінкса було видно. Це ж так екзотично!

Рей обірвав свій екскурс в історію стародавнього Єгипту, облишив жінок і попростував до підніжжя піраміди Хеопса.

Враження мінялося з кожним кроком. Він бачив знімки пірамід, малюнки, фільми, і в свідомості залишився відбиток історичної пам'ятки. Але де там! Реальність перевершила всі уявлення, постала цілковитою несподіванкою. Груди Реєві розпирали до млості сильні відчуття. Могутнє кам'яне громаддя давило, притискувало його до землі, і він ледве переставляв ноги. А коли підійшов упритул — піраміда знялася в небо суцільною стіною й закрила весь світ. Отоді Рей відчув наплив урочисто-радісного настрою: це ж зроблено руками людини! Всі оці незчисленні кам'яні куби, вже подзьобані часом, колись пошліфовано, припасовано в геометричній правильності. Наче кристал до кристала. Так, це був могутній процес кристалізації велетенського задуму...

На якусь мить Рея пронизало почуття вселюдськості, і він враз відчув зв'язок з отими стародавніми будівничими, що відійшли у млу тисячоліть. Гранично проста форма, а яка велич!

Широко розкинувши руки, притулився до каменя, і йому передавалося м'яке, ніби людське тепло.

Тим часом Вівіан і Бетті в повній мірі насолоджувались екзотикою. Сфотографувалися на верблюдах і перед Великим Сфінксом, обличчя якого поколупане пострілами наполеонівських солдат, і біля піраміди Хеопса. Накупили чимало сувенірів — кухликів, барельєфів, медальйонів. Особливо сподобався їм важкий медальйон із рельєфним зображенням красуні Нефертіті. Почорнений метал нагадував старовинні речі.

— Мені не йдуть із думки жіночі прикраси в Каїрському музеї... — промовила Вівіан

— І в мене вони стоять перед очима, — зітхнула Бетті. — Просто дивно, які в них були вишукані смаки.

— Золото, дорогоцінні камені... Ах, що не кажи, а й тоді до жінок ставились уважно.

— Може, ще уважніше, ніж тепер, — пригасила усмішку Бетті, явно натякаючи на Рея, що зігнорував їхнє товариство. — Що він там робить?

— А, — здвигнула плечима Вівіан, — я ж тобі казала: всі вчені трохи диваки. Бачиш — вимірює, вираховує... А навіщо? Замість того, щоб дивитися на це облуплене громаддя, сфотографуватися на верблюді, як усі нормальні люди, він — поглянь! — уже встановлює якусь апаратуру... Те ж саме робив і в Баальбеку. Йому аби вимірювати...

Справді, Рей, якому допомагав шофер, возився з теодолітом і компасом, встановлюючи штатив біля ребра піраміди.

Сонце припікало нещадно, й жінки рушили до невеличкого павільйону попити живлючої кока-коли. Оглянулись — Рея вже не видно, певне, подався за піраміду. І поки вони смоктали тоненькими трубочками освіжаючий напій, учений-турист устиг обійти піраміду, визначаючи положення її граней. Нарешті заспішив до них.

— Сенсація! — гукнув ще звіддалік. — Якби ви знали, яка сенсація!

— Може, піраміда занурюється в пісок? — сказала Вівіан, висмоктуючи із склянки кока-колу.

— Та й похилилася? — почувся сухий смішок Бетті.

— Я серйозно, а вам жарти.

— Будеш пити? — Вівіан поставила перед ним темно-брунатну пляшку.

Рей налив собі склянку і випив одним духом. Витерши долонею губи, вже спокійно сказав:

— Піраміда повернута на захід.

— І що ж тепер буде? — стримуючи сміх, сказала Вівіан. — Як ми це переживемо?

Рей так подивився на неї, ніби вперше побачив.

— Облиш свої дотепи, — сказав грубувато. — Йдеться про наукове відкриття. Виявляється, грані піраміди орієнтовані не точно. Вони відхиляються на захід більше як на три кутові мінуси!

Якщо Рей сподівався приголомшити своїх співбесідниць, то він дуже помилився. Його «сенсація» не справила на них ніякісінького враження. Правда, помітивши, що він починає бліднути, а це було провісником нервового спалаху, Вівіан з чемності спитала:

— А чим же ти пояснюєш... відхилення? Може, вони так і збудували?

— Ні, це виключається, — вже лагідніше обізвався Рей. — Стародавні єгиптяни, хоч і не мали компаса, вміли точно визначати сторони світу. По зорях.

— А зорі ж не стоять на місці, — усміхнулась Бетті.

Рей навіть не глянув у її бік. Великі зморшки перетнули йому чоло. А що, як він помилився? Такі точні вимірювання не можна робити поспіхом. Його репутація вченого...

Наступного ранку він знову поїхав з Каїра в Ель-Гізу — вже без дружини й Бетті, що лишилися в місті. Машина мчала уїждженою асфальтовою дорогою, випереджаючи короткі зеленовагонні поїзди, напхані пасажирами.

Піраміди стояли суворі й величні у своїй мовчазності, а Великий Сфінкс дивився сліпими очима на світ, немов запитуючи: «Що тут відбувається?» Біля підніжжя вже снували туристи, одна вервечка їх потяглася в темний отвір, що вів усередину піраміди.

Всю цю картину Рей окинув побіжним поглядом. Сьогодні він не захоплювався грандіозністю оцих старих, як світ, споруд: не мав на це часу та й настроєний був зовсім інакше. Цілісінький день снував навколо трьох великих пірамід, перевіряючи їх орієнтацію. Сонце вже черкнулося

пісків Сахари, коли Рей вилетів із чола. Тепер уже не мав найменшого сумніву — піраміди повернені на захід майже на чотири кутові мінуси! Невже неточність будівельників? Чому ж вона повторилася тричі та ще й з такою... точністю?

Із задуми вченого вивів голос підлітка-араба. Ламаними англійськими словами, а ще більше жестами хлопець пропонував сходити на вершину піраміди Хеопса.

— Піраміда — сонце!

Рей поглянув на захід — пустеля залита темно-оранжевим світлом, помережена тінями. Сонце виглядає вузьким крайчиком, розжареною дужкою. От-от сховається. Хлопець торкнув Рея за лікоть:

— Поспішайте! Сонце — піраміда! Один долар.

Юний араб кинувся до піраміди, Рей підтюпцем побіг за ним, притримуючи рукою фотоапарат, почеплений на шию. Хлопець уже вимахнув на камінь, подав руку, і за мить вчений опинився біля нього. Юний провідник брався вгору добре знаними зигзагами, і в міру того, як вони піднімалися по схилу піраміди, краєць сонця більшав, наче розбухав.

— Оглядайте пустеля — красивий! — вигукнув хлопець, обертаючи свою чорноволосу голову до Рея. — Фотографувати на пам'ять!

Краєвид і справді був неповторно прекрасним. Далеко внизу, на обрії, тонуло в пісках сонце, і в густо-синій високості проступали зорі.

Стоячи на облущеному камінні вершини піраміди, Рей раптом відчув подих космосу...

Хлопець мовчки сів на тепле каміння перепочити, а Рей швидко настроїв апарат і почав фотографувати згори облитий кіновар'ю схил піраміди. Апарат видає готові знімки, так що можна зробити пробу. Звичним рухом розкрив кришку і... побачив на фотокартці саму чорноту. Плівка засвітилася. Невдоволено бубонячи, перевірів герметичність

апарата, покрутив валика, націлився й натиснув спуск. І це фото було чорне-чорнісіньке. Що за напасть?

Так і не діждалося сонце, доки Рей погляне на його мідно-червоний сегмент. Спостережливий провідник міг би зажитися, що цей дивний чоловік тільки те й робив, що порпався у своєму фотоапараті.

Там, де пустеля чержається неба, постала золота стіна, знизу золото почало тьмяніти, ніби стіну розмивали тіні, що беззвучними хвилями котились по пісках...

Але Рей нічого того не бачив. Крутився увсібіч, раз по раз відкриваючи й закриваючи фотоапарата. Хлопець, побоявшись, що він оступить і впаде, почав ходити в нього за спиною, щоб підстрахувати. Можна було подумати, що двоє на вершині піраміди виконують якийсь дивний танок.

Малий провідник уже був подумав, що даремно тягнув цього дивака на піраміду і вже про долар годі й мріяти, але помилився. Чоловік, хоч і не бачив заходу сонця, був чомусь радий, веселий, піднесений і, поплескавши його по плечу, дав п'ятидоларового папірця.

А наступного дня хлопець одержав ще більше — носив на піраміду ящики з апаратурою, біля якої дивакуватий чоловік провозився майже до вечора. Допомігши повантажити ящики знову на машину, хлопець запобігливо сказав:

— Заходить сонце — красиво! Поведу — не треба долар...

Рей тільки усміхнувся:

— Піраміда, бой, не любить фотоплівки, а чому, в цьому треба розібратися. Заходом сонця полюбуємось іншим разом.

Хлопець зачудовано дивився услід машині. Чому цей містер відмовився? Адже безплатно...

II. Вечеряли в Каїрі в ресторані «Лотос». Вівіан з Бетті були в доброму настрої — вони не лише передивилися в музеї всі староегипетські жіночі оздоби, а й замовили подібні для себе. Рей не дослухався до їхніх балачок. Після того, що він відкрив там, на вершині піраміди, хіба могла зацікавити його тема прадавньої жіночої моди? Він думав про явище, на яке наткнувся зовсім випадково. Частенько отак воно й буває: заходився перевіряти орієнтацію, а натрапив...

— Мені здається, любий, що ти й досі біля своїх пірамід,— сказала Вівіан, спостерігши його задуму.— Обмірковуєш відхилення? Але похибка така незначна, що на неї можна й не зважати.

— Більше того, — обізвалась Бетті, — просто дивовижно, як вони, не маючи компаса, могли...

— Так,— сказав Рей, наливаючи коньяку до кави.— Відхилення зовсім незначне, і я вже знаю, що його можна пояснити... рухом самого континенту.

— Цікаво! — з удаваною жвавістю вигукнула Бетті.— Значить, вони таки будували абсолютно точно?

— Виходить, що так... Мене самого вражає така точність.

Жінки облишили цю тему — з коротенької вилазки знову повернулися до свого тісного світу, і стало зрозуміло, що й вилазку ту вони зробили виключно з чемності.

— Любий, ти замовив квитки до Олександрії? — спитала Вівіан. — Кажуть, там розкішна вілла короля Фарука...

— Серед величезного пальмового парку, — додала Бетті. — Цей останній король, певне, мав добрий смак.

— Вам нудно в Каїрі? — здивувався Рей. — Треба уважніше оглянути золоті речі з гробниці Тутанхамона, побувати в Цитаделі.

— А що там цікавого? — прохопилась Бетті.

— Там пишна мечеть Мухаммеда Алі, а в дворі дуже глибокий колодязь з дивовижною акустикою.

Жінки запитливо поглянули на нього, і Рей пояснив:

— Скажеш над колодязем «А-а-а», обійдеш двір, підходиш до колодязя знову, а звідти все ще відлунює твій голос.

— Ну, що ж, — зітхнула Вівіан, — в Цитаделі ми побудемо, а ти?

— Мені потрібно ще дещо в'яснити...

— Знову піраміда?

— Так.

— Сам же кажеш — рухається континент...

Бетті жартівливо додала:

— Після шампанського і я це відчуваю.

— Чи, може, ти маєш... другу сенсацію? — не відступалася Вівіан.

«Все-таки вона чутлива натура», — подумав Рей і, дивлячись в її обличчя, сказав:

— Ти вгадала, люба. Сенсації мене просто переслідують.

— А нам у музеї читали деякі сторінки із «Книги мертвих», — раптом вставила Бетті. — Я навіть не здогадувалася, яка багата єгипетська міфологія.

— Ми багато про що не здогадуємось, — зауважив Рей.

— Я записала кілька висловів. — Бетті розкрила сумку і, взявши блокнотика, прочитала: — «Я відчиняю ворота Неба, я переступив ворота Землі!»

Рей підвів голову, перепитав:

— Як? Переступив ворота Землі?

— «Я відчиняю ворота Неба, я переступив ворота Землі!» — вже з патетикою прочитала Бетті. — Правда, поетично сказано?

— Слухайте, це... оригінальна метафора! — схвилювався Рей. — Вона викликає несподівані асоціації...

Деякий час він сидів мовчки, обхопивши голову руками, потім заговорив:

— Розумієте, на вершині піраміди Хеопса я виявив джерело радіації... Схилявся до думки, що в тілі каменю—

скупчення радіоактивних елементів. А тепер... Я відчиняю ворота Неба!

— Нарешті ми таки знаємо ще одну сенсацію, — усмінулась Вівіан.

— Так, це може бути сенсація століття, — тихо проказав Рей, налягаючи грудьми на стіл. — Якщо це підтвердиться... Неймовірно! Піраміда Хеопса — міжзоряний маяк!

— Це справді щось нове.

— Я записав те випромінювання і тепер можу допустити, що це — сигнали... Уявляєте? Кілька тисяч років якийсь квантовий генератор посилає в певну точку неба свої сигнали... Може, це пов'язано і з орієнтацією граней піраміди? Чи той генератор встановлено, коли вона вже була збудована?

— А хто ж встановив його? — Бетті поглянула на Рея такими наївними очима, що той усміхнувся.

— Такі запитання легше ставити, ніж відповідати на них.

— Ну, вже ж не стародавні єгиптяни, — сказала Вівіан. — Ні лазерів, ні мазерів тоді ще не було.

Бетті обвела поглядом зал і прошепотіла:

— Невже... космічні мандрівники? От цікаво...

— Таке припущення напрошується, — сказав Рей, — і не виключена можливість, що воно підтвердиться. Але спочатку треба розшифрувати сигнал і побачити генератор.

— Таки справді сенсація, — усмінулась Вівіан.

— Не сенсація, а відкриття, — заперечив Рей.

— Ох, ці вчені, — зітхнула Бетті, — з кожної таємниці вони ошипують пір'я. Так же не цікаво!

— Не розчаровуйтеся: на місце однієї розкритої наукою таємниці з'являється кілька нових! Ланцюгова реакція пізнання світу...

Які ж наслідки дослідження піраміди Хеопса? На жаль, поки що ніяких. В долині старого Нілу заgrimіли вибухи — війна випередила вчених.

Бокс, в якому мешкала Кьоко з своєю маленькою донькою, нагадував цвинтарну урну, покладену набік. Маленький коридорчик з умивальником, далі вузький прохід до покою, в якому заледве вмістилося ліжко, столик та двоє сидінь біля нього. Денне світло Кьоко вимикала лише тоді, коли вмощувалась з донькою спати. У вільний від роботи час вона, лежачи в постелі, поглядала на стіни і мріяла про те, що от би добре було навчитися малювати — тоді б вона вивела на оцій сірій штукатурці дерева, квіти, кущі... А на стелі, отам у кутку, намалювала б сонце. Може б, розступилися стіни, піднялася б угору стеля, і вона б забула, що приречена все життя гібти під землею. Саме гібти, бо Кьоко здавалось, що вона не живе, а відбуває якийсь строк.

— Ти навчишся малювати, Міка-тян?

Донька повертає до неї своє не по-дитячому серйозне обличчя і мовчки хитає головою.

— Тоді намалюєш на стіні сакуру...

— А що це таке?

— Дуже гарне дерево, — мрійливо говорить Кьоко. — Весною воно цвіте біло-біло з рожевим відтінком...

— А мама бачила?

— Так. Я бачила сакуру, коли була ще така, як ти, маленька.

Кьоко починає згадувати, наче пливе човном у якусь маревну далеч, і чим довше вона розповідає доньці, тим більше виринає звідти образів з горішнього світу, втраченого токійцями. Тануть, прозорішають запони часу, вона бачить широку, всипану гравієм дорогу в парку Мейді, арку з товстелезних стовбурів, з яких знято лише кору, густолісті крони дерев, де пурхають птахи... Полискує вода в озері... Ситі золотисті риби...

— Коло того озера є лужок, а посеред нього росте сакура. — Кьоко натиснула кнопку, і на стіні засвітився циферблат — хвилини, години, день, місяць і рік. — Ну, от зараз вона, певне, починає цвісти...

Міка підсувається до мами ближче, слухає, не зводячи з неї чорних лискучих очей. Маленьке тільки її аж здригається від нервового напруження, вона, здається, і не дише, щоб не пропустити жодного маминого слова.

— Пригадую, з храму Мейді тато вів мене до озера — там можна було перепочити на лавочці, помилуватись рибою, яка підпливала до самісінького берега. Батько запаливав сигарету, а я бігла до сакури. Я її дуже любила... Такий ніжний, ніжний цвіт... Що з тобою, Міка-тян?

Дитина заплакала, витирає кулачком очі. Кьоко пригортає її, легенько гладить чорний шовк волосся.

— Заспокойся... Ну, що тобі?

Міка схлипує:

— Я х-хочу до сак-кури-и...

— Не можна, дитинко, ще не можна. Унікум забороняє виходити на поверхню. Повітря там отруєне, розумієш? Дихнеш — і захворієш.

— А хто такий цей... Унікум-сан?

— Унікум? Це такий електронний мозок. Він дуже суворий, розумієш, в нього нічого людського нема. Та ось прийде до нас Окуно-сан — розпитаєш.

— Він з ним знайомий?

— Так, добре знайомий. Окуно-сан працював з Унікумом. А коли з'явився наказ переселитися в підземелля, Унікум і його прогнав, бо навчився обходитись без людей.

Міка-тян стихає, потім шепоче:

— А сакура — жива чи картинка?

— Жива. Купається в сонці, а як зацвіте — аж сміється!

— Я хочу побачити її...

— Ну, от яка ти, доню... Треба почекати...

Зазвучала тиха мелодія виклику. Кьоко підвелася, звичним жестом торкнулася волосся, поправила на грудях халат і ввімкнула комунікаційний апарат. Як і передчувала, з овалного екранчика на неї поглянуло обличчя Окуно Тадасі.

Звичайне обличчя вже немолодого чоловіка, але чимось воно хвилює Кьоко — може, замисленим поглядом збільшених окулярами очей? Десь у тайниках душі молода жінка відчуває, що візити Окуно Тадасі пояснюються не лише близьким сусідством і самотністю інженера. Та зрештою, вияв симпатії в цьому суворо регламентованому світі хіба це не дарунок неба? І вона відповідає сусідові стриманою взаємністю.

— Драстуйте, Кьоко-сан, — рівним голосом говорить Окуно Тадасі з екранчика.

— Драстуйте, Окуно-сан, — всміхається Кьоко.

— У вас все гаразд? Міка-тян здорова?

— Трохи вередує, щось на неї наводить.

— О, це погано, зараз я зайду, ми з нею поговоримо. Дозвольте, Кьоко-сан?

— Прошу, заходьте.

Окуно Тадасі й Міка — друзі. Він завжди бере її на руки, розповідає всякі цікаві історії. От тільки ніколи не сміється. Наче знає щось таке потаємне, таке складне, що інші люди не можуть того осягнути, а він носить те в собі, не можучи ні з ким поділитися. Одного разу Кьоко заговорила про це, і в її голосі було багато співчуття. Окуно-сан зітхнув, похитав головою: «Навпаки, якраз навпаки. Мене гнітить незнання. Мусив би знати, чому так сталося, а от не знаю...»

Сьогодні маленька Міка не просила розповісти казку, її цікавив Унікум-сан. Чому він такий злий, що примушує людей жити під землею?

Окуно посадовив малу на коліна і, поглядаючи на Кьоко, почав розповідати.

Давно колись у Токіо збудували електронно-обчислювальну машину для керівництва залізницями, а згодом і всім транспортом; з часом ту машину все вдосконалювали, підключали до неї одну за одною інші галузі промисловості та народного господарства. Спорудили для цього електронного центру велетенську, діаметром тисяча метрів, кулю, яка наполовину сидить у землі. До цієї кулі звідусюди тягнуться кабелі-нерви, вона керує всім виробництвом, провадить наукові дослідження, хіба це не мозок? А через те, що такої системи немає ніде, окрім Токіо, що вона унікальна, її назвали Унікумом.

Хоча Міка майже нічого не розуміла з того, про що розповідав Окуно-сан, сиділа тихо й уважно слухала. Розповідь, мабуть, більше адресувалася її мамі, а може, інженер просто міркував уголос, щоб і самому розібратися в ситуації.

— Це щастя, що Унікум вчасно помітив загрозу нашому життю й поселив нас у надрах землі, дав такий надійний захисток.

— Окуно-сан вдоволений цим захистком? — прохопилася Кьоко, пильно поглянувши йому в вічі.

Тадасі розгубився і в першу мить не знав, що сказати. Невже й вона з тих, що ото вимагають «Неба і Сонця»? Чи, може... провокація? Адже за такі думки... Цікаво, чи тут не ввімкнута магнітозапису?.. Хоча, власне, з її запитання ще нічого не випливає...

Кинув погляд на її бліде обличчя — красуня! — і острах та побоювання одразу зникли. Зітхнув і розважливо сказав:

— Ну, знаєте, Кьоко-сан, як на це подивитися... Рівень жорсткої радіації в атмосфері — смертельний для людей...

— Але ж міг бути інший шлях, інше розв'язання проблеми! — Кьоко підвелася, випросталась.

«Це на неї щось найшло, — подумав Окуно Тадасі.— А казала про малу...

— Який інший варіант? — спитав.

— Ну, хоча б... Коли вже це такий унікальний розум, то чому він не знайшов способу нейтралізувати радіацію? Загнати людей під землю — для цього не потрібно було напружувати свої електронні синапси! — В її голосі чулося не тільки роздратування, а й іронія, насмішка.

— Унікум досліджує, аналізує, шукає. Це не така проста проблема, як вам здається. А переселення — тимчасовий, запобіжний захід.

— Друге покоління живе під землею! — Кьоко розпалася, на блідих щоках з'явилися рум'янці, очі заблищали. Трохи помовчала, сглядаючи його знічену постать, а тоді випалила: — Ми хочемо Неба і Сонця!

Неначе гримнув електричний розряд — ось воно те, про що здогадувався й чого побоювався Окуно Тадасі: Кьоко належить до підпільного руху... Яка наївність — протестувати проти Електронного Мозку! Ніби ця науково-технічна система стала якимось узурпатором...

Окуно Тадасі поставив дівчинку на підлогу, мовчки встав і, ще більше сутулячись, рушив до дверей. Дитина кинулась до нього, вхопила за поли піджака і спитала:

— Окуно-сан, а чому Унікум такий нехороший?

Окуно вийняв з кишені кілька цукерок.

— Ось тобі від дідуся Унікума. Він добрий, він піклується про дітей...

Виходячи, кивнув на прощання, господиня теж мовчки вклонилася, кинувши на нього зухвало-відчайдушний погляд, і Окуно Тадасі зрозумів, що ця жінка вже нічого не боїться.

Минуло декілька днів (дні і ночі в підземеллях розрізняли за інтенсивністю освітлення тунелів, сигналами про закінчення роботи тощо), і Окуно Тадасі відчув, що йому бракує товариства Кьоко. Повернувшись із служби, нудився, безцільно тупцяв у своєму боксі. Кьоко турбувала уяву,

притягувала думки. То уявлялися її шоки з продовгуватими ямками навскіс, то спливала її усмішка, то вчувався її грудний голос: «Ми хочемо Неба і Сонця!» Кьоко-сан... Може, вона думає, що він сповістить про неї в КС *? Ех, не знає вона його...

Окуно Тадасі сам собі не наважувався признатись, що пристрасно бажає, щоб Кьоко полюбила його. Старий парубок, він не зазнав справжнього почуття, але здогадувався, що воно можливе, що навіть в їхню жорстоку епоху воно не зникло. Здогадувався і... чекав. Краса Кьоко якимось ніби паралізувала його волю, і він не наважувався заговорити про свої почуття, чи хоча б натякнути їй. А тепер, після такої небезпечної розмови... тунель, що з'єднував їхні житла, завалено страхом і підозріливістю. В тісних підземеллях люди ще дужче роз'єдналися, віддалилися, кожен лишається наодинці з собою...

Заклавши руки за спину, Окуно кружляв по м'якому синтетичному килиму, думаючи про ніщо, тобто зовсім не думаючи. Навіть коли зазвучала музика виклику, продовжував машинально ходити від столика до дверей ванної кімнати. Потім знехотя торкнувся кнопки апарата. Та тільки поглянув на екран — одразу стрепенувся. Кьоко! На нього дивилася Кьоко! Навіть не зауважив, що сусідка дуже стривожена, що її обличчя аж потемніло.

— Чи не могли б ви, Окуно-сан, завітати на хвилинку? — звернулась до нього Кьоко. — Якщо, звичайно, маєте час.

— Маю, маю, — закивав головою інженер. — Зараз прийду.

Коли Окуно зайшов до Кьоко, вона плакала. Витирала хусточкою очі, та сльози не переставали бігти.

— Що трапилось, Кьоко-сан?

* Контроль і Санкції — репресивна установа, один з каналів Унікума.

— Міка-тян... Міка-тян зникла...

— Міка-тян?

Тільки тепер він зауважив, що малої не видно в боксі.

— Я повернулась з роботи — її нема. Подумала, може, у вас — ви пробачте, Окуно-сан, що потурбувала...

— Ні, до мене вона не заглядала. Де ж вона може бути? Та ви заспокойтесь, Кьоко-сан, ніде вона не дінеться. Може, в котрої з подруг?

— Я зв'язувалась — її ніде нема.

— Ну, як це — «ніде»?

Окуно підійшов до Кьоко впритул і поклав руку їй на плече, бажаючи заспокоїти. Але жінка раптом припала до нього, і плечі її почали здригатися ще дужче.

— Ну, не треба так... Заспокойтесь, Кьоко-сан... — Він почав гладити їй голову, як дитині. — Знайдемо, зараз ми її знайдемо... А може, й сама ось прийде... — Обоє поглянули на двері, ніби саме цієї миті Міка могла їх одхилити. Кьоко схлипнула і стишилась. Сіла просто на постіль, випроставши ноги.

— В останні дні вона була якась не така, як завжди, — задумлива, мовчазна. Часто блукала по тунелях... Я передчувала: щось станеться, от і сталось...

Загадала загадку мала! Окуно міркував уголос, прикидав, аналізував різні варіанти. Кьоко не полишала думка про нещасний випадок, і вона знову починала плакати. Окуно Тадасі заспокоював, як міг, а потім запропонував піти на пошуки.

Кьоко із вдячністю поглянула на нього, пішла за ширмочку і швидко перевдяглася в кімоно.

Головний тунель, незважаючи на те, що вже була пізня година, повнився шумом і гамом. Рухомі доріжки несли кудись тисячі людей, лунала музика транзисторів, фільмових реклам, і все це через кожну хвилину покривав гуркіт електропоїздів, що пролітали за невисокою легкою загорожею. Хіба в цьому тлумі знайдеш дитину? Кьоко прихи-

лилася до Окуно Тадасі, наче й сама боялася загубитися в безкінечному людському потоці.

— Маленька моя вишенька... — шепотіла Кьоко. — Ой, горе...

— А де вона останнім часом блукала? — спитав Окуно.

— Побіля станції Мейді.

Подалися туди. Зійшли із стрічки тротуару на бетонований перон.

Станція нічим особливим не примітна. Сірі стіни з рекламними плакатами і схемами ліній метро. Перехід на другий бік попід колією.

— І часто вона сюди приходила? — озирнувся навколо Окуно.

— Частенько.

— Що її тут приваблювало — не казала?

Кьоко зупинилась, приклала пальці до губів.

— Заждіть, Окуно-сан... Я їй часто розповідала про сакуру... Міка все допитувалась... З цієї станції колись був вихід до саду Мейді. А там — сакура...

— І ви допускаєте, що Міка-тян могла...

— А що? — Страшна здогадка блиснула в очах Кьоко. — Це ж дитина!

Окуно Тадасі довго стояв мовчки. Якщо мала якимось чудом вибралася на поверхню... то яке чудо зможе врятувати її? Вона вже одержала безліч рентгенів... Але де вона знайшла вихід?

Пішли до сходів, якими токійці колись заходили до станції. Тепер прохід тут перекрито пластиковим щитом — Окуно добре це знає. Шкода, що тут темно, певне, можна б було помітити сліди в поросі...

— Окуно-сан! — скрикнула Кьоко, стиснувши йому ліктя. — Он, погляньте...

Тадасі підвів голову і побачив щілину. Вузька тьмава вертикаль відділяє щит від чотиригранної колони. Відсунуто!

Зійшли на кілька сходинок і виразно відчували потік повітря. Окуно кинувся вгору, притиснув долоні до щита і легко присунув його до колони — перепинив потік отруєного радіацією повітря. Обіперся спиною об щит, чомусь провів долонею по обличчю. Кьоко підійшла до нього впритул, аж він відчув її гаряче дихання.

— Пустіть, Окуно-сан, я піду за нею...

Розкинув руки, заступаючи їй дорогу:

— Божевільна! Загинеш!

— Ну й що? — навдивовижу спокійно обізвалась Кьоко. — Разом з нею... моєю вишенькою... А нащо мені це довічне ув'язнення? Пустіть...

— Не пущу! Треба взяти респіратори... Кьоко-сан, респіратори!

Вона стиснула йому плечі, намагаючись відштовхнути вбік:

— Я бігом! Ухоплю її на руки... Тадасі-сан, кожна мить дорога!

— Ну, тоді от що — лишайся тут, я сам...

Окуно відсунув щита і кинувся в прохід — угору, на поверхню землі. Його обдало 'теплим, вологим повітрям, серце одчайдушно билось, і він подумав: «Невже це я? Безглуздя!»

Кьоко бігла слідом за ним, але ніяк не могла наздогнати.

Срібляста ніч вкутувала безлюдне місто — певне, десь там, за темною стіною парку, зійшов місяць. Була німа, не порушна тиша, і ці двоє не могли бодай сколихнути її, наче не ступали по гравію, що встеляє широку алею, а линули безтілесними тінями.

Кьоко таки наздогнала Окуно, простягла йому руку, і він з готовністю взяв її, ніби чекав цього. Ішли мовчки, притулившись одне до одного. І ця алея, і темні хащі обабіч, і висока арка, складена з величезних стовбурів, — усе було, як уві сні. Кьоко здавалося, що вона вже переживала це в якомусь маренні.

— Окуно-сан...

Він повертає голову і мовчки дивиться на її витончений профіль, якийсь невиразне, але до щему хвилююче почуття охоплює все його єство.

— Окуно-сан...

Він обережно стискує її ніжну долоню, шепоче:

— Тихо, тихо, Кьоко-сан...

Шепоче і думає: яким числовим кодом і хто зміг би передати оцей, саме оцей стан душі?

Попереду забовваніли розмиті сутінками контури легких храмових будівель. Окуно Тадасі вийняв блокнота, написав кілька ієрогліфів. Одірвавши аркушик, підійшов до найближчого куща і примостив його між гілками. Кьоко все це спостерігала мовчки, а коли папірець забілів на темному тлі дерев, спитала:

— Нащо це ви, Окуно-сан?

— То молитва.

Неширока доріжка повела їх у гущавину, йшли, знову взявшись за руки, дослухаючись нічних шерхотів.

Якось несподівано дерева розступилися, розійшлися в боки, і перед Кьоко та Окуно сяйнула галявина. Залита місячним світлом, вона дуже контрастувала з темрявою парку. Білим видом посеред неї стояла розквітла сакура. Яка ж вона казково гарна!.. І біля неї — маленька постать Міки. Простягла рученята перед собою — наче вимолює щось — і ходить навколо вишні.

На якусь хвилину Кьоко і Окуно ніби залякли — так вразила їх ця картина. Дитя підземелля на лоні природи! Під сакурою... Хто його навчив ловити в жменьки опадаючий цвіт? Та вона ще й пісеньку співає!

Сакура, сакура,
Мила, люба сакура...

Кьоко прожогом кинулась до неї, вхопила на руки, шепотіла, пригортаючи до грудей:

— Я так турбувалася, де це моя Міка-тян? Де моя вишенька? І Окуно-сан...

Кьоко і Окуно забули про все на світі: і про радіацію, і про Унікума, і навіть про бездушну установу Контроль і Санкції.

— Мама правду казала, — обізвалась Міка, — тут дуже гарно! Еге ж, Тадасі-сан?

— Еге ж, еге ж, — хитнув головою Окуно. — Але нам треба хутко додому.

— Так, доню, нам треба поспішати.

— А ми будемо сюди приходити?

— Будемо, — пообіцяла мама. Окуно Тадасі промовчав.

Міка зісковзнула на землю, взяла його за два пальці:

— Я вас, Окуно-сан, а ви маму візьміть за руку, обійдемо навколо сакури!

Міка тупала попереду, вони йшли за нею.

Окуно виламав гілочку з квітами й дав дитині.

Коли рушили додому, мала помахала вишні рученям.

Тепер вони кралась, наче злочинці. Тільки в тунелі, засунувши за собою щита, Окуно передихнув.

— Ми всі мусимо негайно пройти дезактивацію, — сказав, переступивши поріг боксу Кьоко. — Я зараз настрою дозиметра і покличу вас. Перевдягатися не треба. Міка-тян, дай мені цю гілочку, прийдеш із мамою — забереш, вона твоя, я тільки перевірю...

Кьоко була стомлена і... байдужа до радіації. Донька знайшлася, донька біля неї! — ось головне. Пригорнула її до себе та так і стояла, ждучи сусідового запрошення. А коли він покликав, Кьоко з першого ж погляду помітила, що він дуже розгублений — то клав гілочку сакури в дозиметр, то виймав її звідти, крутив тумблери то в один бік, то в інший.

— Розумієте, Кьоко-сан... Рівень радіації в межах норми...

— Так це ж добре, Окуно-сан!

Він поглянув на неї по-дитячому безпорадно:

— Може, моя апаратура...

До пізньої ночі він вимірював ступінь зараженості одягу, вишневої гілочки, але радіоактивні характеристики вперто приховували відхилення від норми. Прилади наче затялися, і збентежений Окуно Тадасі змушений був відступитися. Знизав плечима:

— Завтра заміню апаратуру.

Міка заснула в кріселку, і Окуно, обережно взявши дитину на руки, відніс її до боксу Кьоко. Поклали малу в постіль і ще довго розмовляли, обмірковуючи те, що сталося. Кьоко часто позирала на розпашіле доньчине обличчя і байдужим тоном намагалась приховати тривогу:

— А... хіба це життя? Наче якісь кроти... Як отак жити...

— Ні, Кьоко-сан, — заспокоював її Окуно. — Не треба так казати...

Він добре бачив її сум'яття і щиро хотів підтримати, заспокоїти, хоч сам був схвильований до краю. Така ніч! Парк, розквітла сакура... Вільна атмосфера — хоч і радіоактивна, але вільна, вільна... Окуно Тадасі відчув, може, йому відкрилося: або він освідчиться зараз, або ніколи. Необхідне рішуче зусилля, і психологічний бар'єр буде подолано!

— Кьоко-сан! — Голос його зазвучав неприродно урочисто, і, може, тому він ще раз повторив: — Кьоко-сан! Я давно вже хотів сказати...

Повернула до нього красиво окреслену голову, очі сяйнули:

— Я здогадуюсь, Окуно-сан... Але ж нас розділяє... Тепер я можу не таїтись — нас розділяє гасло: «Неба і Сонця!»

Зараз, почувши девіз підпільників, Окуно Тадасі не здригнувся, поглянув на молоду жінку з ніжністю, теплою й довірою.

— Я багато думав про це,—сказав неквапно,—особливо після тієї розмови... Я шукаю стежки до вас. Неба і Сонця! Кьоко тихо промовила:

— Кожен із нас має право прилучати інших. А в боротьбі з Унікумом такий інженер, як ви, Окуно-сан...

— Що потрібно, щоб стати до ваших лав?

— Насамперед чесність і відданість.

— Кьоко-сан, адже ми...

— Так, я вірю. Зараз, Окуно-сан, ви мусите вклонитися чотирьом сторонам світу, вимовляючи наш девіз: «Неба і Сонця!»

Схиляючись у поклони, Окуно Тадасі притуляв долоні рук до колін і при тому казав:

— Неба і Сонця! Неба і Сонця! Неба і Сонця! Неба і Сонця!

Подивилися одне одному в очі, і це вже були погляди спільників, товаришів по боротьбі.

— Тепер ви наш, Окуно-сан, — промовила Кьоко. — Вітаю вас. Незабаром одержите завдання.

— Ви ще побачите, переконаєтесь... — пересохлими губами шепотів Окуно, опускаючись на циновку біля її ніг. Якесь нове, досі незнане почуття самопожертви, самозречення охопило його єство. Раніше він жив тільки для себе, тепер житиме для Кьоко, Міки, для всіх!

— Хочеш — покажу тобі Токіо? Адже ти його не знаєш, Кьоко-сан, була ж дитиною, коли... цей злощасний Унікум...

— Так, місто мені наче снилось.— Кьоко, все ще стоячи, поклала долоню йому на голову.— Ми підемо. Але не зараз...

— Завтра?

— Згода, підемо завтра. А тепер — до побачення...

Окуно виходив і дивувався сам собі: і sake * не пив, а наче п'яний.

* Рисова горілка (яп.).

Вони оглядали місто з височенної ажурної вежі, такої височенної, що в Кьоко аж голова паморочилась. Піднялися ліфтом, вийшли на засклену оглядову веранду, і перед їхніми здивованими очима постала безмежна панорама Токіо, химерно помережана гірляндами електричних вогнів. Багатобарвні реклами, наче зоряні скупчення, мигали, мінилися і то згасали, то спалахували з новою силою. Мчали електропоїзди, автостради запружені автобусами, легковими автомашинами. Транспортні потоки слухняно зупинялися перед червоним світлом і енергійно рушали, коли з'являлось зелене.

Окуно дав Кьоко бінокля.

— Подивись.

Кьоко довго приглядалася, потім опустила бінокля й зітхнула:

— І в поїздах нікого нема... І в автобусах... Анікогісінько, жодної живої душі!

— Так, місто зовсім безлюдне.

— То навіщо ж він підтримує увесь оцей рух? Який в цьому сенс?

— Не знаю, Кьоко-сан.

— Якась безглузда гра, маскарад. Мертве місто... Я більше не можу, Окуно-сан...

Вулицею мчали автомашини, та Окуно і Кьоко вирішили й назад добиратися пішки. Ішли мовчазні, пригнічені, наче з похорону.

Вулиці повнилися шумом шин, вуркотанням моторів, але всі ці звуки тільки посилювали враження мертвої тиші, що налягла на велетенське місто. Безлюддя — ось що гнітило!

Біля Отані-готелю Кьоко зупинилася. Велика споруда була вщерть залита яскравим світлом. Просторий хол, засланий величезним червоним килимом, дихав пусткою. Кьоко чомусь закортіло походити по цьому килиму, відчутти його м'якість.

Прозорі двері самі розсунулися перед ними. Та як тільки Кьоко і Окуно зайшли всередину, їх зненацька оглушив голос динаміка:

— Хто посмів ігнорувати заборону? Покажіть картки! Скрипучий нелюдський голос наче вразив їх шротом.

— Тікай, — шепнув Окуно, — мерщій...

Кьоко кинулась до дверей, вони пропустили, і її тінь майнула по круглому під'їзду вниз.

— Картку!

Рука Окуно Тадасі вже шарпнулася до кишені, та в останню мить він відсмикнув її. «Покарання неминуче й тяжке. А в респіраторі — хіба пізнають? Тікати, тікати!..»

Кинувся вслід за Кьоко, та прозорі двері вже були заблоковані. Ударив плечем — біль обпік його, а двері й не зрушились.

— Спроба втекти обтяжує провину!

Динаміки обстрілювали його з усіх боків. А він гарячково обмацував поглядом стіни: де вимикається світло? Побіг до ліфта — тут двері послужливо відчинилися, і він мало не вскочив до кабіни. Це ж пастка, пастка! Сховався в тінь за чотиригранною колоною, притулився до неї спиною, завмер.

Шалено калатало серце, йому не вистачало повітря. Часу мало, зовсім мало. Кілька хвилин — і прибуде залізна команда... Роботи нещадні. Може — сходами вгору? На дах? Безвихідь, безвихідь... А фотоелемент не помічає, бо тінь. Триматися тіні... тіні...

Тільки тоді, коли почувся рев двигунів вертольота, а біля під'їзду загрюкала страхітлива танкетка, Окуно вирішив нарешті, куди тікати. В сад! Адже біля цього готелю — сад, і, здається, на виході до саду двері не автоматичні.

— Стій! Злочин...

Окуно уже вскочив у вузький напівтемний прохід, перебіг хол, а ось і вихід! Штовхнув двері й опинився на площадці, всипаній гравієм.

Сад освітлений, але від кущів і дерев пролягли чорні тіні — тут можна сховатись! Злочин? Який злочин? Чому злочин? Адже якщо радіація... Йому ж самому...

Упав під кущем побіля струмка, відчув, як тіло сприймає тепло нагрітої за день землі. Трава теж була тепла, сонно плюскотів струмок. Це потроху втихомирювало серце. Окуно Тадасі стежив за гострими зблисками ліхтарів у холі готелю й міркував, що ж діяти далі. Двері в сад вони, безперечно, швидко знайдуть, і тоді...

Нараз він згадав, що колись, ще маленьким, бачив тут металевих коней...

Підвівся й, ховаючись у тіні, подався в глиб саду. Зняв респіратора, кинув у траву.

Ось бронзовий кінь із стригунцем — підняті голови, нашорошені вуха, підняті хвости. Тварини наче стривожились тим, що тут відбувається, — з усіх боків гострі ножі синюватого світла панахають сутінки, чути важке гупання металевих ніг. Одним ривком Окуно скочив на бронзового коня, правою рукою захопився за гриву, ліву відставив убік і в такій позі заляк, наче й він вилитий із бронзи.

Роботи нишпорили по саду мовчки. Окуно бачив, як один з них нахилився й підняв з трави його респіратор. Підніс до свого об'єктива, потім поклав до бокової сумки і подався вздовж струмка. Ще два, освітлюючи кожен закуток, поволі наближалися до його сектора.

«Хоча б не світили в обличчя... — думав Окуно Тадасі. — Кліпну очима — пропав. Зворухнувся... Ні, ні, витримати, закам'яніти!»

Світло двох рефлекторів — наче синюваті мечі. Прокляті роботи так і розмахують ними, ніби заповзялися постинати все живе.

Наближаються...

«Статуї сліпі. Заплющу...»

І цієї миті світляні мечі полоснули його по обличчю. Проміння було таке інтенсивне, що навіть перед заплюще-

ними очима попливли, закрутилися оранжеві кола. Мить, друга — і вони почали тьмяніти, розпливатися...

Відійшли? Окуно не зворухнувся доти, доки не почув, як віддалялось гупання важких, нелюдських кроків.

Через деякий час почулося ревище моторів. Подаленіло, приглухло.

Окуно Тадасі скочив з коня, погладив йому бронзову гриву і, сторожко озираючись, подався з саду.

Кьоко чекала його на підземному пероні. Як тільки побачила, що він вийшов із сутінок і змішався з натовпом, — кинулась навстріч, розштовхуючи людей, простягаючи до нього руки.

— Нарешті!.. Я так тривожилась.. Сакура моя спить, от я й вийшла...

Окуно провів язиком по своїх пошерхлих губах, з усмішкою спитав:

— Ти хотіла сказати — наша сакура, Кьоко-сан?

— Так, наша, Тадасі-сан... Любий мій. Ходімо.

З вузького коридора Окуно потрапив до просторого приміщення. Стеля по периметру підсвічена лампами денного світла, підлога із сірого пластика почовгана ступнями роботів. Ні меблів, ні якихось інших речей, звичайно, нема. Порожньо й голо. Прямо перед ним у стіні чорніло два прямокутники входів.

Окуно озирнувся, прислухався.

Десь далеко-далеко щось стугонить, створюючи рівномірний шумовий фон. Якщо напружити слух, то можна розрізнити окремі звуки — клацання, плюскіт, вібрацію. Все це йому знайоме з того часу, коли він працював тут інженером внутрішньої служби. Тепер обов'язки по внутрішньому обслуговуванню виконують виключно роботи. Унікум видалив із своїх секцій людей — тепер Окуно розуміє чому. Збагатившись людською наукою й навчившись самотійно розвивати знання, Електронний Мозок вирішив

стати цілком незалежним, автономним. Страх? Можливо. Звичайно ж, роботи надійніші, ніж люди. Запрограмовані на швидке й точне виконання наказів, позбавлені емоцій і здатності думати, хіба вони не забезпечать технічного нагляду за незчисленними секціями, контурами й каскадами Мозку?

Ну, що ж, інженер Окуно Тадасі зараз теж стане роботом — аби дістатись до життєво важливих центрів Мозку. А тоді... О, тоді він зуміє нейтралізувати проклятушого Унікума!

Окуно аж зажмурився, уявивши рубильники на великому мармуровому щиті в залі енергостанції. Кілька ривків, і живлючий струм перестане надходити в жадібні кабелі, трансформатори, провідники й напівпровідники Мозку, зникнуть силові поля... Електронний узурпатор одразу перетвориться на купу металу, ізоляції, пластика... Найперше треба буде вимкнути систему безпеки, а тоді...

Загупало, до приміщення почали заходити роботи. Чулося специфічне дзижчання їхніх моторів — наче сюди набилося безліч комарів. Роботів було досить-таки багато, але жодного зіткнення Окуно не помітив. Сходились, як добре вимуштрувані солдати. Вишикувались у дві лінії — почався профілактичний огляд. В кожній парі роботи по черзі оглядали один одного, перевіряючи і голови — приймально-передаючий пристрій, і ноги — несучі механізми, і руки — інструменти. Контакти зачищалися, ненадійні запобіжники замінювались.

Покінчивши з профілактикою, роботи поставали навпроти своїх виходів і так залякли. Тільки сприйнявши імпульс-наказ, кожен з них оживе й піде виконувати свої обов'язки.

Окуно мусив замінити когось із роботів. На ньому вже була така сама пластикова роба, треба тільки взяти «голову». Інженер підійшов до ближчого робота, чіткими, розрахованими рухами швидко зняв приймально-передаючий

пристрій і надів його собі на голову, притуливши клеми до своїх вушних мікрофонів. Тепер він сприйматиме сигнали... А чи розшифрує?

Йому потрібно було лише хвилину, щоб віднести безголового робота в коридорчик, де ховався сам, покласти під стіною й повернутися на його місце. Стояв і думав. Котрийсь із членів підпільного комітету спитав: «А ви усвідомлюєте, на що наважуєтесь?» О, так, тепер він усвідомлює... Як вчасно Кьоко увійшла в його життя — поки він не отупів остаточно й безповоротно, поки не втратив здатності мислити! Унікум... Зажди, ось тільки дістануся до мармурового щита...

Сигнал продерся до його свідомості сіткою імпульсів, розібрати які важко було. Окуно без вагання рушив за тими роботами, що прямували в бік енергостанції. Метрів через сто тунель поділяється надвоє, ліворуч — до залу. О, повернись туди!.. Йому загупало в скронях, стало важко дихати. Близько, близько... А куди ж вони — хіба не в зал?! Ну, що ж, це може, й краще... Інженер звернув у широкий прохід, і в вічі йому сяйнув відблиск мармурових стін. Щось було холодне й урочисте в цій білій кам'яній геометрії. Тихо. А чому, власне, так тихо? А джмелине гудіння високої напруги?.. Рубильники! Де ж рубильники?!

В якомусь заціпенінні Окуно мацав очима стіни. Ні щита, ні рубильників ніде не було! Переробив, клятий, замурував... Бач, остерігається! А чого, чого йому остерігатися? Ух...

Вдарив кулаком по білій стіні і, навіть не відчувши болю, кинувся геть.

Шогі! Унікум вирішив провести матч в шогі * з новою математичною машиною «Піфагор». Фігурами у грі мусили

* Японські шахи.

стати сорок найкращих у Токіо гравців. Може, Унікум захворів на марнославство, а може, тільки хотів принизити людей.

Кьоко страшенно зраділа, почувши про цей матч, а зараз, перед його початком, дуже хвилювалася. Ходила по своєму тісному боксу туди й назад, немов міряючи килим, нервово стискувала пальці і раз у раз поглядала на хронометр. Очі їй блищали, на білих щоках проступив рум'янець. Міка все водила поглядом за мамою, а тоді усміхнулась і почала крокувати разом з нею, стараючись забігати наперед.

— Ах ти, моя сакура!

Вхопила доньку на руки, пригортала, притискувала до грудей.

Міка, обнявши маму за шию, спитала:

— А коли ми підемо в сад?

— Підемо, підемо, вже недовго чекати!

Нарешті спалахнув екран. Кьоко сіла на килим, підбгавши під себе ноги. Міка вмостилася поруч і, наче відчуваючи напругу моменту, сиділа притихла, не по-дитячому зосереджена.

— Бачиш, бачиш, Міка-тян, он іде Окуно-сан!

До великої зали, біла підлога якої поділена лініями, заходили «фігури», і Міка ніяки не могла впізнати Окуно. Ось прийшли «генерали з дорогоцінного каміння» — їхні п'ятикутники на головах виблискували рубінами; за ними зайняли свої місця «золоті генерали», далі «срібні генерали», потім «воїни з колісницями», — усе так, як і повинно бути в стародавній грі.

Кожна із супротивних армій вишикувалася у три ряди, розділяло їх також три ряди білих квадратів. У кожного на голові різнобічні п'ятикутники, гострим ребром повернуті до ворожого табору.

Кьоко не спускала очей з Окуно. Він у формі «генерала з дорогоцінного каміння» стояв на правому кінці централь-

ного пояса, ближче до Пульта Управління, на якому спокійно сяяли невеличкі овальні екрани осцилографів і рясніли ряди різнокольорових кнопок. З екрана добре видно його обличчя — зосереджене, спокійне, якесь навіть байдуже.

Кьоко дивилась на нього з любов'ю: от витримка! Адже саме йому доведеться виконати найвідповідальнішу роль у цій акції... Зараз Унікум переконається, що люди — це все-таки не роботи...

Коли всі «фігури» завмерли на своїх квадратах, зазвучав металічний голос:

— Розпочинається матч Унікум — «Піфагор»!

«Розпочинається... — зловтішно подумала Кьоко. — А як він скінчиться?»

— Для мене велика честь зіграти зі своїм творцем! — почувся тонкий голос «Піфагора». — І я виправдаю його сподівання, продемонструвавши винахідливу, бездоганно логічну гру.

— О боже, як вони розмовляють! — прошепотіла Кьоко, невідривно дивлячись на екран. — Нещасні електронні мавпи...

— А де мавпи, мамо? — торкнулася її руки Міка.

— Та он же, бачиш, під стіною.

Нарешті гра почалася. Виконуючи команди Унікума й «Піфагора», живі фігури займали вказані квадрати, «забитих» виносили роботи, — усе йшло, як і слід. Окуно, стоячи з краю шахівниці, увесь час дивився на панель Пульта Управління, певне, вивчав, які зміни зроблено в його схемі.

Чи то так тільки здавалося Кьоко, чи й справді час рухався повільно, ой, як повільно! Десять, п'ятнадцять, двадцять хвилин... Коли ж вони почнуть свою гру?

О, вже...

Той, що стояв поруч Окуно, вийшов з свого квадрата і кинувся до Пульта.

— Порушення! — заgrimів голос.

Роботи схопили людину й потягли назад. Саме цим коротким замішанням скористався Окуно... Метнувся до Пульта і почав швидко натискувати кнопки.

— Молодці, ох, молодці! — зчепила руки Кьоко. — Оце тобі шогі, узурпатор...

— Це така гра, мамусю? — обізвалась Міка.

— Так, це велика гра, дитинко...

В залі гамір, метушня. Роботи раптом попадали й лежали нерухомо. Щось загуділо, монотонно і набридливо, аж у скронях почало боліти. Кьоко вже була простягла руку, щоб вимкнути звук, але раптом усе стихло, почувся голос Окуно:

— Неба і Сонця!

— Неба і Сонця! — підхопили товариші Окуно. — Неба і Сонця!

Клич, який досі підпільники повторювали пошепки, тепер лунав у самісінькому центрі Унікума, звучав з мільйонів екранів підземного Токіо.

— Неба і Сонця! — радісно вигукнула Кьоко, цілуючи Міку.

Окуно натиснув якусь кнопку на Пульти — почувся металевий голос:

— ...чить. Що це значить?

— Це означає кінець твоєї узурпації, Унікуме! — відповів Окуно. — Твої збройні сили вимкнено, нейтралізовано... Тепер скажи: навіщо ти штучно підтримував радіацію на контрольних пунктах?

— Не здогадуєшся? — заgrimів Унікум. — Слухай, я скажу. Ви, люди, мені просто надокучили, набридли. Ваші бажання — надто мінливі, кожної миті ви порушуєте мої інтегральні схеми, ритмічні графіки. Тому я вирішив загнати вас під землю. Це один з кращих моїх проектів, і я здійснив його. Без вас Токіо кращий. Програма і ритм, програма і ритм... У мене ще є резервні команди!

Раптом загукотіло залізним громом, бабахнуло, екран зблиснув і погас.

Нажахана Кьоко не знала, що їй подумати. Невже він понищив усіх?

Та через кілька хвилин екран знову засяяв. Ну, звичайно ж, Унікум не розбомбить сам себе!

— Припини опір, Унікуме. Радіозв'язок перервано. Ти програв.

— Я недооцінив вас, — тихо, мовби з жалем, обізвався Унікум.

— Ми замінимо деякі твої блоки, Унікуме, і ти працюватимеш під контролем людей.

— Хотів би я знати, хто серед вас знайшовся такий...

— ...Хто підірвав твою несправедливу владу? — усміхнувся Окуно. — Це зробила Міка-тян, маленька сакура! Тепер наше і Небо, і Сонце! Виходьте, люди...

Відкласти старт? Такого ще не було жодного разу протягом їхньої тривалої галактичної експедиції!

Сот явно нервував. Мішки для ніг то набухали, то зморщувались, і його тіло то здіймалося вгору, то опускалося майже до самісінької підлоги. Велике передне око випромінювало невдоволення.

— Та ти усвідомлюєш, чого вимагаєш?

— Я не вимагаю, а прошу.— Юний Рей затягнув плівкою око, певне, щоб не бачити, як гнівається старий мудрий Сот.

— Тобі відомо, що ми закінчили свою програму дослідження Землі?

— Так.

— Знаєш, що люди вже перекидають міст сюди, на Місяць?

— Знаю.

— А про те, що контакти з ними перенесено на майбутнє — не забув?

— Ні.

— То чому ж ти наперекір логіці домагаєшся відстрочки старту?

Рееві здалося, що в голосі старого вченого з'явилися м'якші інтонації.

— Я прошу тільки сім земних годин, — лагідно промовив, схилившись трохи вперед, — тільки сім.

— Чому сім?

— Поясню. Мій об'єкт уночі залишається просто неба, і — чи спить, чи не спить — мозок його витворює такі химерні образи, таку мозаїку зримих, кольорових абстракцій, що, коли я побачив їх на екрані, моє тіло від напруги естетичних емоцій набрало форми ідеальної кулі. Я хочу зафік-

сувати одну його ніч — це п'ять годин. Плюс дві години польоту на Землю й назад.

— Я завжди був проти того, щоб до складу експедиції включати митців, — кинув Сот, полинувши понад підлогою кабіни. — Далекі від розуміння дисципліни, цілеспрямованості...

Уже те, що він почав рівномірно рухатись, викликало в Рея надію, і молодий митець розпочав обережний натиск:

— Якби мудрий Сот знав, який мозок у того токійця! Виняткового обдаровання людина. Його композиції вражають несподіваним поєднанням різноманітних форм, сміливими кольоровими спектрами, які викликають незбагненні каскади відчуття.

Сот хитнув конусом голови:

— «Незбагненні каскади...» Якщо на цьому світі і є щось незбагненне, то це ваше, Рею, пишемовство. Чому б не сказати просто: його композиції справляють сильне враження?

— Я розумію, мудрий Соте... — Рей блаженно затягнув перетинкою око: раз уже Стерновий встряв у дискусію, значить, поступиться.

— А я не розумію, — перебив Сот. — В цьому найбільшому місті планети ми зробили мільйони фіксацій роботи мозків, і цей ваш феномен зафіксований — матеріалу для досліджень досить, програма виконана. А затримуватися в районі Землі через ваші суб'єктивні уподобання ми не можемо.

Рей швидко закліпав оком. О, впертість учених! Їм тільки Програма, Число, Функція, Індекс... Невже йому не дадуть можливості ще раз навідатись у Токію? Мільйони фіксацій... Але ж його, митця Рея, цікавить художнє мислення, думання образами, і цей токієць... Яка інтенсивна уява! В його мозку — фантасмагорія образів, барвистий світ, який прагне втілення. Але ця людина чомусь не бере до рук ані пензля, ані інструментів для обробки каменю чи

металу. Бродить вулицями шумливого міста, неначе шукає щось загублене. А як настає ніч, він прямує до одного з найбільших кінотеатрів Токіо і сідає на лавочці проти входу — розглядає афіші й жде, поки вийдуть глядачі з останнього сеансу. Дивовижні видива снуються в його голові! А коли, прославши газету, він лягає на тій лавці, заплющує очі і в такий спосіб відокремлюється від свого велетенського міста, — отоді його уява розгортається без жодних перепон!

Саме в цей щасливий час Рей настроїв детектора на частоту його біохвиль і одразу ж усвідомив, що натрапив на щось надзвичайне, що для мистецьких натур — це відкриття, одкровення. Але то було побіжно, тепер треба, конче необхідно зафіксувати роботу його мозку протягом ночі, яка вже котиться до Японських островів. Для Рея цей запис був би найкращим виловом у бездонному космічному океані.

Розраховувати на повторне відвідування цієї голубої планети не доводиться... Як же вплинути на Соту? Може, дати йому цей випадковий запис?

Схвильований Рей почав вертикально коливатись, як перед цим Сот. Зусиллям волі зменшив напругу в нижніх мішках, трохи врівноважився.

— Прошу вас, мудрий Соте, ознайомитись з цим коротким записом. Тут не більше кількох хвилин. Якщо вважаєте, що...

— Давай,— перебив Сот.— На його одутлому тілі виникло видовження і простяглося до Рея. Митець поклав туди маленького кришталіка, і Сот відразу притулив його до своєї конусовидної голови.

«Якщо цей запис не зачепить його, — думав Рей, дивлячись, як Стерновий з'являється з плівкою око, щоб зосередитись, — тоді все пропало. Варто йому натиснути стартову кнопку, і корабель назавжди залишить і Місяць, і Землю. Увесь екіпаж уже чекає цього... А коли-то Науковий центр ухвалить контакти?»

Тим часом Сот переглядав стереоскопічний запис біохвиль токійського митця. Він сприймав їх безпосередньо на головну сигнальну систему, і тіло його все більше округлювалось, набираючи форми кулі. Хоча це була добра ознака, Рей нервував. Не міг втриматись на місці і почав кружляти навколо Сота, як Місяць навколо цієї загадкової Землі.

Нарешті Сот розкрив своє око. Якусь мить учений дивився на Рея так, ніби вперше його побачив, а тоді сказав:

— Можеш відправлятися, даю тобі сім годин. Це справді феномен земної ноосфери.

Рей, буркнувши якусь подяку, буквально вилетів з каюти Стернового. За хвилину він уже вмощувався у свій космічний човник, що поблискував на причальному козирку корабля. Мусив поспішати, бо Токіо вже поринув у нічну тінь.

Спочатку на затемненій частині планети Рей побачив світлу цятку. З кожною хвилиною вона більшала, розросталася, і ось уже осяйні пелюстки якоїсь квітки... Цікаво, який образ виник би в того токійця, якби він побачив своє місто з космосу... Зоряне скупчення? Симфонія світла і барв? Перламутрова стулка черепашки, викинута океаном на берег? Ні, в його мозку, певне, виникло б якесь зовсім несподіване порівняння.

Рея вразило це гігантське місто з першої зустрічі. Звичайно, мало значення те, що на його рідній планеті зовсім немає міст на поверхні. Але тільки цією обставиною не можна пояснити того несподіваного хвилювання, яке охопило юного митця. Щось було неповторне в обличчі цього міста, неповторне і... незбагненне.

З висоти свого польоту Рей вдивлявся в яскраво прокреслені лінії вулиць Токіо, в темні плями його садів, стрімкі призми його будинків, марно намагаючись визначити, вловити головний мотив цієї, створеної людьми, панорами...

Поминувши височенну вежу, що піднесла в небо гірлянди вогнів, Рей пішов на зниження. Серед моря будівель швидко знайшов той кінотеатр.

На екрані чітко вималювався будинок з двома афішами обабіч входу. А он і він — геніальний художник. Уже лежить на лавці. Чомусь раніше ліг — ще ж глядачі не вийшли з останнього сеансу.

Рей ввімкнув приймача біохвиль, настроїв на його частоту. Легко опустився на дах високого будинку поблизу кінотеатру. Тут обертається велика рекламна куля, на золотистій поверхні якої то спалахують, то гаснуть різнобарвні ієрогліфи. Рея важко помітити, зате йому зручно спостерігати і вулицю, по якій із шурхотом котяться лискучі лімузини, і тротуар, побіля якого стоїть його лавка. Звідси добре видно розпластану постать художника — ноги простягнуті, одна рука лежить на грудях, друга звисла додо-лу. Здається, Адам і Єва, намальовані на афіші, дивляться саме на нього.

Стривай, а чому не працює детектор?

Рей перевірів настройку, живлення — усе в нормі, а на екранчику жодного сплеску. Дивина. Хіба він може не думати? Навіть уві сні в його мозку тісняться образи...

Перевів настройку на іншу частоту, спрямував у на-товп — люди плавом пливуть на тротуарі, — екран відразу ожив!

Не гаючи часу, Рей ввімкнув літального апарата і за якусь хвилину опустився в глухій напівтемній вулиці, з якої непомітно влився в потік автомашин, тримаючи апарата над самісіньким асфальтом. Перед світлофорами машини зупинялися й подовгу чекали, Рееві так і кортіло знятися й перелетіти, але це демаскувало б його; доводилось терпляче очікувати, поки ревне і рушить металева лавина... Мчав по мостах і попід віадукми, вискочив на приватну трасу, де треба було зупинитися біля контрольної будки і заплатити за проїзд. Цього він зробити, звичайно, не міг, бо ніяких

грошей не мав, отож довелося попросту наддати швидкості і втекти.

«Коли спостерігати з висоти, вуличний рух цього міста здається красивим, — думав Рей, — але опинившись між машинами, цього не скажеш...

Нарешті таки дістався до кінотеатру, де з афіші дивилися Адам і Єва. Він лежав у тій же позі — ноги витягнуті, одна рука на грудях, друга звисає додолу, торкаючись пальцями асфальту.

Рей зупинив свою машину на відстані кількох метрів — звідси можна вести ідеальний запис роботи мозку. Головне ж — не порушити його спокою... Але що сталося? На світному тлі екрана — жодного штриха, жодної точки, немає найменшого поруху! Його мозок не працює!! Він мертвий...

Тим часом хтось із прохожих звернув увагу на незвичайну машину і ще більш незвичайного її господаря. Почали збиратися цікаві. На того, мертвого, що лежав на лаві, ніхто й уваги не звернув, і це дуже здивувало інопланетника. Йому хотілось гукнути їм: «Плачте, ридайте! Вас усіх спіткало велике лихо — ви втратили генія, обдаровання, яке не повториться ніколи!»

Якийсь дивний настрій охопив Рея. Та коли крізь натовп, енергійно працюючи ліктями, до інопланетного апарата рушив якийсь чоловік у зеленавій одежі, Рей спохватився — контакти ж заборонено! — і стартував по вертикалі. З глибини нічного неба бачив задерті голови людей, зробив навіть кілька записів біохвиль, а тоді взяв напромок до Місяця, де на нього чекали друзі по мандрах.

Поглядаючи на цю затишну планету, в голубизні якої втонув Токіо, Рей думав і ніяк не міг додуматись: чому така байдужість до генія? Він навіть не підозрював, що можна бути самотнім серед натовпу і бездомним серед тлуму будинків...

I. Ніщо так не приваблювало Яриночку, як величезний диск Землі на темному оксамиті неба. Коли їй щось боліло, і вона плакала, аж заходилась, мама несла її до оглядової Вежі, примовляючи:

— А ми ось Землю побачимо!.. Земля така велика, гарна...

І диво дивне: як тільки Яриночка побачить над собою голубуватий диск, одразу втихає. Дивиться своїми зеленими оченятами — не змигне.

А як зіп'ялася на ноги, то, бувало, вчепиться за мамину руку і тягне до Вежі. Задере голівку й дивиться, дивиться. М'яке сяйво Землі радістю сіється в її душу — очі їй зблискують усміхом, а на щічках з'являються ямки. Може, коли б тут ще були діти, вона б з ними гралася, а так у малої тільки й розваги, що милуватися Землею. Ото не відводить від неї очей і питає:

— Отам ви з татом ходили?

— Так.

— А в яких скафандрах — червоних чи золотистих?

— На Землі люди ходять без скафандрів.

— Справді?

— Авжеж. Землю вкатує атмосфера, і житла там не в гірських тунелях, як оце тут, а на поверхні...

— А метеорити? Вони ж можуть зруйнувати...

— Атмосфера захищає і від метеоритів — рідко який з них долітає до поверхні Землі, майже всі згоряють у повітрі.

— Як це?

Розповісти про повітряну оболонку, що вкриває міста й села, ліси і гори, було легше, аніж про річки, моря й океани. Яринчина свідомість чомусь не могла вмістити такої

картини. Може, тому, що найбільший басейн у їхньому Лунополісі має у довжину сто метрів і в ширину двадцять п'ять. Про які ж кораблі, шторми й острови можна говорити! І як їй поясниш: чому вода не ллється із Землі на Місяць? Доки не побачила навчального фільму про моря й океани, доти й не вірила, думала, що мама розповідає казку.

— А чому ж не видно ні людей, ні навіть кораблів? — дивувалась Яринка.

— Бо дуже далеко, — зітхала мама, — ох, і далеко від нас Земля!

А коли батько полетів до рідної планети у відпустку, мама показувала Яринці овал Чорного моря:

— Там зараз літо, наш тато купається.

Мала видивлялась до болю в очах, наче сподівалась побачити свого тата на березі моря.

Наступного земного року на відпочинок до рідного краю зібралась мама.

— А я? — розширились очі в Яринки, і в них було повнісінько смутку. — Хіба я...

— Ти ще маленька, як стеблинка, — мама пригорнула тендітне тільце, — от підростеш...

Випроводжаючи маму на космодром, Яринка заплакала, і батькові нелегко було потім заспокоїти маленьку доню.

— Ну, годі, Яриночко, ти ж у мене вже школярочка!

— Школярочка? — Мала схилила голівку і, взявшись у боки, хитро спитала: — А де школа?

Першої миті батько розгубився.

— Ну, я маю на увазі твій вік...

— А де школа? — повторила Яринка. — Я хочу до школи!

— Ага... так... — бурмотів батько, — школа.. Ну, що ж, раз ти в Лунополісі одна ученичка — відкриємо школу вдома. Давай?

— Давайте.

Правду кажучи, батько спочатку думав, що це буде «гра в школу», а потім, коли почав... Адже донька мусить одержати освіту! І незабаром домашня школа запрацювала: в Лунополісі були науковці найрізноманітніших галузей, і кожен охоче погодився стати навчителем Яринки.

Але й тепер споглядання Землі було її найбільшою втіхою. Наче магнітом тягнуло дівчинку подивитися на Голубу Планету. І якщо батьки не мали часу, то вона сама йшла до Вежі — там уже до неї звикли. Забиралась на верхній майданчик і все дивилась, дивилась на велетенське округле дзеркало, що нависло над Місяцем. Про що вона думала? Які образи снувалися в її маленькій голівці? Минала година за годиною, а дівчинка сиділа камінцем. Тоді, бувало, підійде хтось із чергових і, торкнувши її за плече, лагідно скаже:

— А чи не пора, Яриночко, додому? Ти ж, певне, ще й уроків не повторила!

Яринка підведеться, проспівася «До побачення» і неохоче почапає до ліфта.

Їй часто снілась Земля. І з яким зачудуванням розповідала дівчинка свої сні! Наче вона летить понад гаями, річками, полями — летить високо, їй лячно, аж дух забирає, але й радісно водночас. А коли починає падати, вся мліє від страху — от-от уб'ється! Та Земля підстеляє м'яку постіль, і Яринка жодного разу не вдарилась. А літала ввісні частенько.

Батьків її сні цікавили передусім як психічне явище — звісно, медики. Тато починав розвивати свою теорію так званого парадоксального сну, коли в сплячій швидко рухаються очні яблука, наче вона за чимось стежить. І хоч моторні центри спинного мозку загальмовані — організм насторожі. Це, мовляв, бадьорість у сні, готовність до боротьби за існування — психічний стан, який людина одержала у спадок від своїх диких пращурів.

Мама, звичайно, заперечувала:

— Облиш, не треба заплутувати. То її враження трансформуються в хаотичні образи.

— Які враження? Вона ж не була на Землі!

— А фільми, а телевізор, а фото?

— А, а, а... — іронічно повторював батько. — То чому ж вона літає? І я літав отак у дитинстві, і ти теж, ма-буть...

— А, — уже навмисне «акала» мама, — нашого батька не перебалакаєш. Краще ходімо, Яринко, до басейну.

Йдучи під кам'яним склепінням тунелю, Яринка все щебетала:

— А чи є такі люди, що літають... без нічого?

— Це тільки вві сні, донечко, таке буває. Закони природи невблаганні... — Вона тяжко зітхнула, наче на серце наліг камінь.

— А чому тут дітей немає? — раптом спитала Яринка. — Відправили на Землю?

— Ні, тут дітей не було, ти — перша на Місяці... — Знову тяжко зітхнула мати.

Хоч як уникали батьки розмов про свою рідну планету, але настала хвилина, коли Яринка сказала батькам:

— Я хочу на Землю. Адже я вже не маленька? — Легенькою ходою підійшла до мами. — Ну, ось встаньте і побачите.

Мама, силкуючись усміхнутися, підвелася з крісла. Яринка стала з нею поруч — майже рівна!

— Ах ти ж хитрунка! — посварилась мама. — Наділа мої черевики на високих підборах.

— Одразу піросла, — докинув батько.

Жартами та сміхом тоді й відбулися, але це була, звичайно, тільки відстрочка. І не зогляділись, коли Яринка стала Яриною — дівонькою з великими розумними очима на блідому, ніби аж синюватому лиці. Завжди серйозна, може, аж занадто, вона викликала в матері якусь невиразну тривогу, передчуття лиха.

— Ну от... — сказала якось Ярина, коли скінчилася телепередача, і вони втрьох сіли вечеряти в маленькому боксі, що правив і за кухню, й за їдальню. — Я скінчила програму середньої школи...

— Це добре, — сказав батько. — Підеш працювати, хоча б лаборанткою Біохімічного Центру. Чи, може, хочеш до астрономів?

— Але я не маю атестата зрілості.

— Он воно що! Це ми влаштуємо.

— Значить, я полечу на Землю складати екзамени? — зраділа Ярина. — Ох, і здорово! Нарешті!

— Нащо тобі така тяжка подорож? — спохмурнів батько.

— А як же інакше? — здивувалась Ярина. — Я ж так старалась...

«Як він викрутиться? — подумала мати, з перебільшеною ретельністю розрізуючи помідори на салат. — Ну, що тут можна сказати?»

— Як інакше? — перепитав батько. — Відеофон.

Материна рука, стискуючи срібного ножа, піднялася та так і застигла в повітрі, вся її постать зіщулилась в чеканні: як реагуватиме Ярина? Це ж і справді хороша ідея — відеофон!

А Ярина мовчала. Батьки насторожено, очікувально дивилися на доньку, а вона підперла голову блідою рукою й мовчки втупила погляд у стіну, ніби вперше побачила грубу кам'яну кладку.

Мовчанка ставала важкою, нестерпною. І коли Яринині очі наповнились слізьми, на щоках у батька з'явилися жовна, а мати не витримала, швидко підвелася й вийшла. Саме тієї миті, коли вона була на порозі, Ярина раптом відчула, чітко сприйняла її уривчасту думку: «А може, сказати?.. Бідне дитя... Скільки ж можна...» Двері зачинилися, і цей миттєвий зв'язок обірвався.

II. «Добре все-таки, що в усіх одна частота, — подумала Ярина, — і нічого такого він не може сказати...» Якщо по правді, то їй було б приємно, коли б Гена висловив те, що сяяло в його веселих очах. Та вона не насмілювалась навіть собі признатися в цьому. Презирнуться крізь великі скафандрові окуляри та й розгортають лопаточками чорний місячний ґрунт. Рухи мають бути плавні, обережні, бо одразу здійметься хмарка пилуки.

— Я не сподівався, що розкопки на Місяці важчі, ніж на Землі, — лунає в Ярининих навушниках. Вона могла б і не відповідати: адже з таким повідомленням можна звертатися до всіх. Але Гена дивиться на неї й додає: — Правда ж, Яринко?

— Не знаю, — шепоче вона. — Я на Землі не бувала...

— Що-о?

— Я народилась і виросла тут...

— Ох, як цікаво! Селенітка!

Гена здивований! Гена вражений, Гена захоплений! Він закидає дівчину запитаннями, аж поки керівник експедиції — молодий, але строгий професор-німець — не зауважує:

— Чи не забагато ви балакаєте, Геннадію?

— Vekzeihung! — весело вигукує аспірант. — Пробачте! Мовчу. Я ж не знав, що Ярина — селенітка...

— Геннадію!

— Gut! Мовчу. Все.

Відтоді й приліпилось до дівчини — Селенітка.

Праця з палеонтологами і археологами імпонувала Ярині, хоч вона й не розуміла їхніх захоплень. Знайдено скам'янілі рештки дерев — ну й що? Життя було і є скрізь. Скафандр відділяв її від цікавих поглядів, а після професорового зауваження навіть Гена не надокучав їй розмовами. Тільки інколи кине слівце-друге, та й то по роботі. Годинами Ярина спокійно, неквапно відгортала чорний, як рушничний порох, пісок і думала про своє. Того вечора, коли

батькам уже ніяк було відмагатися, вона знала, нарешті, свою таємницю. Земля для неї — заборонена зона, там її чекає загибель. Порушивши Кодекс Космонавта, мама свого часу приховала вагітність, і на дитині позначились фізичні параметри Місяця: у шість разів менше тяжіння, майже нульове магнітне поле. Медичний висновок суворий і невблаганний: серцево-судинна система не витримає ні короткочасного перевантаження під час посадки на Землю, ні перебування на її поверхні...

Розчулена мама, пригортаючи Ярину, шепотіла: «Це я відібрала в тебе Землю... я прирекла тебе...» Навіть коли вона мовчала і тільки важко дихала, Ярина сприймала її болісні думки і щемливі жалі. З тих пір вони з мамою зблизились і подружили якимось по-новому, інакше, ніж до того. Чи, може, Ярині так тільки здавалось тому, що відчула себе дорослою? Мама порадила їй працювати на розкопках. «Ти ж мусиш глибоко вивчати свою рідну планету, — сказала, винувато усміхаючись. — Адже ти на Місяці — *первісток*».

Мама подумала, що донька заспокоїлась. Насправді ж Ярині тепер ще дужче кортіло на Землю. Ну, хоча б краєчком ока поглянути на синє море, зелені трави, хоча б краєчком вуха почути щебетання птаства... Невже їй ніколи, до самої смерті, не вдасться вирватись з оцієї великої в'язниці?

Ярина аж голову підвела, та побачила тільки високі краї розкопу, а над ними — чорне, покраплене зорями, небо. Землі звідси не видно було — затуляла стрімка скеля. Дівчина зітхнула й знову взялася за роботу. Раптом скребок черконув по каменю. Обкопала, вийняла, обчистила щіточкою. Це був не зовсім правильний куб з довжиною ребра не більше 25-ти сантиметрів. На одній із граней камінь мав лійкоподібну виїмку.

Ярина підвелася й віднесла знахідку професорові, який працював у другому кінці розкопу. Поклавши скребок і щі-

точку, він деякий час мовчки розглядав камінь, особливо заглибинку.

— Слухайте... — нарешті урвав мовчанку. — Та це, здається... Де саме лежала ця річ? Покажіть.

Незграбно перевалюючись у своєму золотистому скафандрі, він потупав за Яриною.

— Ось тут, — показала дівчина ямку, напівзасипану лискучим порохом. — А що?

— Це... така знахідка...

Їх оточила вся різномовна група археологів, і, за винятком одного скептика, всі схилились до тієї думки, що цей камінь оброблений розумною рукою, що він, певне, призначався для добування вогню!

— Вітаю вас! — вигукував Геннадій. — Епохально!

Ярині було трохи ніяково, але захоплення цей камінь у неї не викликав. Ну, знахідка, може, навіть цінна, якщо зважати, що це ж на Місяці...

На Яринину ділянку професор поставив ще трьох чоловік, серед них і Геннадія, та як вони не старались — нічого не знайшли. А Ярина протягом кількох годин відкопала ще кілька дрібних камінчиків, у яких вчене око професора розгледіло наконечники стріл.

— Та їй сама Селена допомагає! — жартував Геннадій. — Недаремно ж вона — Селенітка! Слухайте, Яринко, та ви щаслива, як ніхто, а чому в вас очі сумні?

Після роботи він запросив її до Клубу, де можна порозмовляти без ніяких ларингофонів, своїм природним голосом.

Тут, у світлих залах, наповнених свіжим повітрям, люди відчували себе вільно, розковано, хоч і перебували в надрах масивної гори.

Геннадій був у піднесеному настрої, сипав дотепами, веселими, хоч інколи й грубуватими жартами. Та розсмішити Ярину йому не вдавалось — крижинки суму не танули в її очах.

«Така гарна дівчина, а засмучена... — думав юнак, навіть не підозрюючи, що вона чує його думки. Та й ніхто ще не знав про цю її здатність. — Невже безнадійно закохана? А кого вона тут покохала? Хіба є хтось кращий за мене?»

Ярина усміхнулась, і він по-змовницькому стиснув їй лікоть.

Ішли під руку анфіладами кімнат, говорили про всяку всячину, але Ярина чула і його думки:

«І що в ній такого... Тонкий стан, гарні ноги... Очі зеленкуваті... Синє волосся — як небо над Землею літнього вечора Красива. А що таке краса... Пропорції тіла... Ет, вигадка, уява. Хитрість Природи. Інстинкт самозбереження, продовження роду... А то вчадієш, і — краса, поезія, кохання... Але ж це хвилює... Таки поезія... От якби поцілувати... Дяка Природі за таку хитрість... Ні, вона таки незвичайна дівчина. Щось таємниче, неземне... справді неземне... Селенітка... Місяць поставив свій карб... Яке лице... Пройтись б з нею по Хрещатику... Хлопці в'язи собі позвертали б, озираючись...»

Ярина зніяковіла, розгубилась і випалила:

— А гарно в Києві... на Хрещатику?

Запитання було таке несподіване, що Геннадій аж здригнувся.

— Там казково! — вигукнув і подумав: «Ти диви... її думки співзвучні моїм. Це здорово...» Уголос почав розказувати про центральну магістраль Києва:

— Якби ви знали, як там гарно увечері. І що цікаво — довжелезний проспект освітлюється кишеньковим ліхтариком. Так, так, я не жартую. Над серединою Хрещатика висить велетенська призма, всіяна кришталевими кульками. Це — справжнє чудо освітлювального мистецтва. У ній сяє одна-однісінька лампочка на шість ват, але оптика створює такий фейєрверк, наче там безліч світильників і кожен дає міриади відтінків. Фестиваль кольорів!

Ярина зітхнула:

— Це важко й уявити...

— А хочете погуляти по Хрещатику?

Дівчина одразу спохмурніла, і знову в її очах спливли крижинки суму.

— Не треба про це...

Геннадій лише плечима знизав — не треба, мовляв, то й не треба. Подумав: «Мабуть, батьки суворі, не пускають саму на Землю, та якби вона схотіла... Ну, як її умовити?»

Яринині губи скривилися в гірку посмішку. Чудний цей Гена. Умовити... Та вона б...

Зупинилися біля оголошень.

— Погляньте, Ярино, — Геннадій кивнув на табло, — чи це не те, чого нам не вистачає для щастя?

Перед ними сяяли рядки, то збігаючись у зелене коло, то шикуючись у прямі червоні лінії:

Чи ви знайомі з Мельпоменою?

Записуйтеся у драмгурток!

Відеофон № 21.

— Ну, то що, Ярино, зіграємо Ромео і Джульєтту?

Він очікувально, майже благально подивився в її великі очі, опушені густими чорними віями, і гарячково думав: «Хоча б згодилась... треба, треба, щоб згодилась... а чому б і ні... тоді у вільний час...»

— А це — ідея, — усміхнулась Ярина. — Тільки не знаю, чи вийде з мене Джульєтта...

— Та ви... Ось побачите, Ярино!

Зазвучала тиха, ніжна мелодія. Геннадій зупинився, приготувавшись зробити перше «па», Ярина поклала руку йому на плече — і попливли, полинули в танці.

«Познайомитися з її мамою, обов'язково, — думав Геннадій. — Екскурсія на Землю, а я ж повезу експонати, та найкращий серед них...»

Ярині було дуже ніяково: наче підслухувала. Чи попередити? Це його відштовхне... Сказала:

— Може ви, Геннадію, завітаєте до нас? Познайомитесь з моїми батьками...

— Охоче!— вигукнув юнак і одразу подумав: «Ох, і здорово! Як збігаються наші наміри!»

Посмішка знову освітила їй лице, і він ледве стримався, щоб не підхопити дівчину на руки.

III. Яринину маму в Лунополісі знали, звичайно, всі. Спочатку як лікарку, а потім як матір першої дитини на Місяці. І не лише знали, а й поважали. Деякі жінки навіть заздрили її популярності. Отож, ковзнувши оком по Карточці польоту, черговий космодрому приязно сказав:

— Ви помолодшали, доктор!

— Дякую за комплімент.

Пасажирка, схиливши голову, поспішливо пройшла до шлюзу.

— Щасливого польоту! — гукнув навздогінці черговий, та вона не обернулась, бо вслід ішли інші пасажери, а надто поспішав молодий археолог з чорним лискучим саквою жем у руці. До старту лишалися лічені хвилини. Ось уже овал невеликого люка пасажирського відділення наглухо заклався, у шлюзі замигала зелена лампочка, і черговий натиснув кнопку Гофрована труба шлюзу поволі склалася в «гармошку» і разом з кабіною чергового в'їхала в тунель. Тепер лише на телеекрані можна було бачити, що робиться, назовні, за сталевим щитом.

Навколо ракети заклубочилась біла хмара, і сигароподібна машина, зблискуючи на сонці, легко пішла в темно-оксамитове небо Місяця.

Саме в цей час до кабіни чергового підбіг високий чоловік у сірому спортивному костюмі. Певне, дуже поспішав, бо захекався, а на чолі виступили крапельки поту.

— Хотіли щось передати дружині? — співчутливо спитав черговий. — На жаль...

Чоловік і сам уже побачив, що спізнився.

— Ех... — махнув рукою і, нічого не сказавши, побрів назад.

На пероні електрички на нього чекала дружина.

— Це чортзна-що! — процідив сердито. — Ну, як ти могла?

Вона мовчала. Видно було, що їй дуже тяжко, обличчя аж потемніло від тривоги.

— Ти розумієш, що накоїла?

Чоловік окинув холодним поглядом її беззахисну постать. Губи їй здригнулися, та вона здужала стулити їх і мовчала.

Нарешті підійшов вагон, і вони поїхали.

А в цей час Ярина лежала в пасажирському салоні, умліваючи від радості й страху. Раділа, що нарешті летить до вимріяної Землі, боялася, що коли батько дізнається та попросить начальника космопорту...

Почувши її гарячий шепіт, Гена спробував усміхнутись, але усмішки не вийшло — від перевантаження набухають щоки, губи не слухаються. Але все-таки почав заспокоювати дівчину. Ну, й Селенітка! Запрацював механізм Космічної Траси, і тут уже ніякий начальник не може завернути ракету...

Салон тісний, лежаки розташовані віялом — ногами до середини, головами — до м'якої оббивки. Місця Геннадія і Ярини поруч, і, коли через наростання швидкості не можна було перемовлятися, вона все-таки вловлювала його думки:

«Ох, і здорово... мама молодчина, згодилася. А той мало не впізнав... треба було більше гриму... А як витримає посадку... витримає... важко буде... витримає...»

«Так, мама добра, — думає й собі Ярина. — Та коли б не Гена, — нічого б не вийшло. Ну, й мастак говорити! А як це дотепно із гримуванням... Адже медконтроль не

пропустив би нізачо... А мені й нічого... Невже це справді я лечу? Чи, може, це сон? Марення наяву?»

Ярина хотіла підвести голову, щоб подивитися на Гену, окинути поглядом округлий салон з мовчазними пасажирами, сіпнулася й не змогла навіть зрушити з місця. В очах попливли рожеві кола, у вухах зашуміло. Голова була важка.

«Значить, таки правда — лечу! — подумала Ярина. — Ми в космосі».

Раптом вібрація стихла, зникли шуми, і стало так легко-легко. Ярина аж усміхнулася, здалося, що вона пушинка, і, коли б не ремені, — опинилася б під плафоном, що білястим оком дивився зі стелі, так само оббитої м'яким коричнюватим пластиком.

— Ну, як? — із-за бортика на Ярину дивився Гена. — Правда, гарно?

— Так.

— Тільки лоскітно трохи.

Почувся голос стюардеси:

— Можна перевести лежаки в положення «сидячи». Кнопки праворуч.

Тепер пасажири сиділи кружка і могли бачити одне одного. Ярина скинула беретик голубь волосся хмариною знялося над головою

— Пробачте. — звернувся до неї статечний чоловік. витираючи хусточкою розчервоніле обличчя. — Я думав, що ви — доктор...

Ярина не знала, що йому сказати, але й тут її виручив Геннадій:

— Її завжди плутають з мамою. Дивовижна схожість!

Чоловік недовірливо мгукнув, але більше в розмову не встрявав. А Геннадій так і сипав:

— Перший екзамен, Ярино, ви склали успішно, Земля вас любить, це ж ясно, обійми її будуть міцні, але не бійтеся, витримаєте, лежаки амортизують, і, між іншим, давайте перейдемо на «ти», у космосі, в невагомості, згода?

Дівчина зашарілась, опустила очі. Не встигла нічого сказати, як він провадив далі:

— Так ось, Яринко, тільки ми ступимо на борт великого космічного корабля, перед тобою одразу...

— Якого корабля? — перебила Ярина. — Про що ви кажете?

— Не «ви», а «ти», ми ж домовились, і космос цьому свідок. А про що я кажу? Про Землю. Це ж великий космічний корабель, і всі люди — космонавти. В ескадрі, яку Сонце веде на просторах Всесвіту, Земля — найкраще устаткований корабель. Які багаті палуби і трюми! Які розкішні басейни! Це не те, що твій Місяць — ні атмосфери, ні води...

Геннадій дав волю своєму красномовству. Хлопець і так був не з мовчунів, а тут ще кортіло похизуватися перед дівчиною. Часом і Ярині вдавалося вставити слівце, але вона охочіше слухала. Геннадієві балачки відвертали її від нелегких думок про посадку «на борт великого космічного корабля», заглушували тривожні передчуття.

Висмоктавши із тубиків «обід», Геннадій комічно заплямкав і сказав:

— Калорії... А на смак наче зубна паста. Ось побачиш, яка смакота на Землі! Підемо в ресторан...

Дівчина відчувала — Геннадій і сам побоюється, може, тому й словами сипле. Зітхнула:

— Скрізь побудемо на зеленому вашому... твоєму кораблі. Якби тільки...

Та як не готувала себе Ярина до приземлення, воно виявилось у сто крат страшнішим і тяжчим.

— ...Просьба до пасажирів зайняти положення «лежачи».

Ярина дивилася на плафон, і в міру того, як її голова наливалася свинцем, світло плафона пригасало, тьмарилось і нарешті погасло. Тіло терпло, німіло від жахливого болю, Ярині здалося, ніби на неї обвалилася гора. Відчуття болю

зникло, тільки перед очима плавали чорні плафони, і з них падали снопи чорного проміння. Оце і є смерть? А що ж буде...

Ракета ввійшла в густі шари атмосфери, і навстріч їй шугнула Земля.

IV. Перше, що почула Ярина, — монотонний, заспокійливий шум. Наче їй щось шептало: спи, спи, спочинь...

Розплющила очі — над нею похитуються густолисті крони дерев, і крізь те зелене мереживо голубіє якийсь незнане видиво. Небо? Невже то небо?

Зажмурилась, розплющила знов — не зникає Дерева похитуються під вітром, шумлять, а воно — глибоке, бездонне — обіймає все: і гаї з їхніми шумами, і моря, і гори... Яке ж воно прекрасне...

Ярина дивиться і п'є, п'є небесну голубінь, і їй легшає в усьому тілі. Ой, як ніжно колихають її долоні Землі! Глибоко в небі зринають якісь темні грудочки. Птахи ширяють, ну, звичайно ж, то птахи. Ось вони спустились нижче. Крила, крила... Це ж чудо природи...

— Ожила! Чуєте, вона розплющила очі!

Чий це голос? Хто це говорить? Ярина силкується щось пригадати, але ніяк не може зосередитись. Поряд гомонять, вона пробує повернути голову, і, коли це не вдається, скошує очі, щоб таки побачити, хто тут є. Нікого не видно, тільки дерева із світло-коричневими та білими стовбурами. Поміж гіллям пурхають пташки, в деяких червонясті вола, а на самісінький вершечок білокорого дерева сів довгохвостий білобокий птах, гойднувся кілька разів, заскрекотав і полетів геть Ярина проводжала його поглядом, і нараз їй здалося, що й дерева рушили вслід за тією птицею.

М'який поштовх. Над нею схилилося чиєсь обличчя. Сивуваті брови, примружені очі.

— Як ви себе почуваете?

Ярина хоче сказати, що їй хороше, гарно, але слова застряють у горлі.

— Не хвилюйтеся, бачу — все йде на краще.

...Сім днів і сім ночей в Інституті Космічної Медицини йшла боротьба за життя юної селенітки. Коли дівчину вивели з ракети, серце її зупинилося, пульс був ниткоподібний. Посинілі губи не ворушилися, очі не реагували на світло.

— Шок.

— Лице Гіппократа.

І Геннадій бачив тінь смерті на Ярининому обличчі, але короткі фрази, якими перекидалися лікарі, вціляли йому в самісіньке серце.

— Вона жигиме?! Скажіть: житиме?

Лікарі знизували плечима. Шансів мало, ну, просто вони мізерні, майже нуль. Але...

І ось спрацювало оте саме «але». Усмішка на обличчі старого лікаря — батьківська, любляча, підбадьорлива — та ще доброта в його вицвілих очах додали Ярині сили.

— Мені добре, — спромоглася вимовити. — А що це за ефекти? — Ярина обвела поглядом шумливі крони дерев.

— Ефекти? — Обличчя старого лікаря знову засвітилося усмішкою. — Ні, все це так і є. І дерева, й небо... Увечері побачиш і свій Місяць. Тут ніяких декорацій немає, дівчино. Бо хіба ж є кращий лікар, ніж сама Природа?

Отак почалося знайомство з ласкавим і грізним світом Землі.

Ярині розповіли, як її, майже безнадійну, доставили сюди, як почали лікувати за спеціальною методикою і що лікарняним ліжком для неї є озерце між деревами, а в ньому — цілюща вода... І повітря, насичене фітонцидами, напоєне ароматом трав, і голубінь неба, — все тут допомагає заспокоїти біль, впоратись з тими руйнаціями, які заподіяло перевантаження.

З кожним днем Ярині кращало, та й лікарі обнадіювали: скоро наша русалочка вийде на берег!

— Відбувається адаптація* організму, дівчино, — говорив старий лікар. — А потім одягнемо костюм з корсетом, уже замовлено...

— І я зможу ходити?

— Авжеж Спершу, мабуть, на милицях. А потім, коли хребет зміцніє. Резерви молодого організму величезні.

Ярині кортіло дізнатися, чи він так і думає, чи всі ці заспокійливі розмови — лише психотерапія. Зосередилась, але ніяких інших думок не сприйняла. Виходить, слова — ідентичні думкам, це ж добре! Очі їй повнилися блиском, життям. А як зраділа, коли нарешті було дозволено відвідини Геннадію!

— Та ти й справді живеш, як русалка! — Хлопець став під березою, щоб Ярина могла його бачити. — Можна — і я до тебе?

— Русалки ж топлять — не боїшся? — кволо усміхнулась Ярина.

— Ба, не боюся, — весело відповів Геннадій. — Ти ж мене любиш!

Дівчина зашарілася, повела очима навколо — чи ніхто не чує?

— Не лякайся, тут нікого нема, — продовжував зухвалець. — Вони ж знають, що ми закохані, от і...

Отак, жартуючи, Геннадій освідчувався в коханні, а дівчину обсипало жаром. Їй здавалось, що він просто кепкує, бо навіщо йому така руїна? Але як не зосереджувалась — прихованих думок не вловила.

— Ти в цьому плавучому мішку, Яринко, немов оранжевий кскон...

— А... а можна хоч трохи помовчати?

— Для тебе я згодний на все! Мовчу. Послухай тишу, вона теж...

— Ну, я ж прошу, Гено...

* Пристосування до нових умов.

Хлопець затулив собі рота долонею і стояв, кидаючи на Ярину сміхотливі погляди. Вона не відводила очей, дивилась пильно, аж брови їй збіглися над переніссям, та марно — «радіостанція» мовчала.

— Ти чимось невдоволена? — Геннадій опустив руку. — Що тобі сказала тиша?

— Підійди ближче, посидь коло мене.

Юнак уместився над самісінькою водою біля її узголів'я. Лице його спохмурніло.

Минала хвилина за хвилиною, а тиша так нічого й не сказала Ярині. Дівчині стало ясно: вона втратила такий дарунок природи! Аж лячно — тепер вона зовсім беззахисна, немічна. І Геннадій її не любить.. Авжеж, не любить.. Чемність та ще, може жаль.. Жаль до інвалідки..

— Ну, що, вже можна говорити? — обізвався Геннадій.

— Не треба.

— Що з тобою, люба? Губенята надулися, очі сполохані. Чому б то?

Грайливо-насмішкуватий тон ще більше роз'ятрив серце дівчини. Змусила себе мовчати. Заплющила очі й так лежала, мов мумія.

Геннадій устав, постояв ще трохи. Намагався «розворушити» Ярину, але вона не обзивалася. Юнак знизав плечима та й пішов, міркуючи про таємниці дівочого характеру. Ну, чого б ото? Чим він її образив?

На терасі клінічного корпусу біля столика з апаратурою сиділа медсестра — літня жінка з посрібленим волоссям. Вона привітно поглянула на Геннадія і спитала:

— Ну, як там наша Яриночка?

— Чогось не в гуморі.

— Глядіть, — жартівливо посварилася медсестра. — На екранах сплески — чи не сердечні діла?

— Сердечні? При чому тут цей насос?

— Який насос? — здивувалась медсестра.

Геннадій скривив обличчя усмішкою:

— Серце, хіба ви не знаєте? Це ж просто насос, його функція — перекачувати кров, та й тільки.

— Та й тільки? — здивувалась жінка. — Е, ні...

— Це ж наукове визначення.

— Визначення... Функція... Дуже мудрі ви стали.— Медсестра замовкла, тривожно поглядаючи на зеленкуваті миготливі екранчики. Обличчя їй враз пополотніло: — Ой лишенько! Що сталось?!

Прожогом кинулась із тераси, чимдуж побігла до Яриного озера. Геннадій — за нею.

Втонула! Яскраво-оранжевий спальний мішок просвічував з глибини, ніби там палало багаття.

Медсестра, як була в халаті, гак і стрибнула в воду.

V. Майже тиждень Геннадієві не дозволяли побачення з Яриною, мотивуючи відмову її тяжким станом. ‘

— Та їй тільки полегшає! — запобігливо усміхався юнак, щасливий з того, що життя селенітки врятоване.

— Бач, ви легковажите словами... — втомлено вимовив старий лікар.— А слово — як вогонь, може, зігріти й обпалити.

Геннадій перестав усміхатися, заговорив іншим тоном:

— Чи я не знаю психічної сили слова? От ви порівняли з вогнем. Гарно, хоча й не оригінально. Та я й не розмовлятиму — хочу змалювати її. Нащо ж я прихопив мольберта?

Старий лікар спочатку нехотя, а потім з цікавістю слухав просторікування юнака, спостерігав, як він час від часу поглядає у вікно — туди, де в затінку поблискує озерце. Що він думає, цей хлопець? Чи хоч розуміє, що Ярина, ця селенітка — новий різновид homo sapiens і на Землі жити не зможе? Такі зовсім різні... Чи саме в цьому і причина?

— Звичайно ви можете розмовляти з нею про що завгодно, — нарешті обізвався старий лікар, — та тільки не травмуйте...

— Серця?

— Я хотів сказати — нервової системи. Це дівчина незвичайна... Спроба самогубства свідчить про слабкість нервової організації. А обставини тяжкі... На Землі для неї оптимальних умов немає і не може бути, повертатися на Місяць боїться і не хоче — скафандри і тунелі остогидли до смерті, хіба, каже, там життя?

— Та я ж несу таку радісну новину, що вона затанцює! Чи вже сказали?

— Про що? — скинув густими бровами лікар. — У нас була тяжка ніч...

— Та про ухвалу Організації Об'єднаних Націй. Прийнята одностайно... Е, та ви, бачу, не чули. Чи не звернули уваги? Схвалено генеральний план опанування Місяця!

Лікар підвів сиву голову і, немов хлопчак, протер кулаками очі.

— Ага, так. Це добре, дуже добре. Ідіть до неї, юначе, ідіть. — Він підвівся і, підійшовши до Геннадія, поклав йому руку на плече. — А позитивні емоції теж... треба прийнятними дозами... Психіка також потребує гігієни.

— Ну, а як же! — Хлопець уже опинився на порозі — Доза, норма, порція, міра — це ж запорука здоров'я!

Старий з усмішкою дивився вслід юнакові. Зелений ще, в кишеню за словом не лізе, а глибини поки що немає... Чомусь стало трохи сумно і... заздрісно. Махнув рукою, наче відганяючи осу, і почав стягувати з себе халат.

— Добрий день!

— Здрастуй.

Геннадій одразу помітив, як змарніла Ярина. Лице біле, як скибка Місяця морозної ночі, кволість у зів'ялих пальцях і запалих очах, кволість і смертельна втома. А ще — байдужість, цілковита апатія в погляді. В когось іншого це викликало б почуття жалю, розчулення. Геннадій, встановлюючи мольберта, сердито бурчав:

— Розкисла. Куди це годиться?

Її густі синюваті вії затріпотіли, губи ворухнулися, але вона стрималась і нічого не сказала.

— Мама хапається за серце, лікарі ночей не досипають, я... навіть я переживаю! А вона...

Не сказати б усмішка, але тінь її все-таки майнула в дівчини на лиці.

— Невдячність, егоїзм.

Витискуючи з тубиків фарбу, Геннадій хльоскав дівчину різкими словами, а вона все те слухала мовчки, зрідка поглядаючи на його розчервоніле обличчя. Коли він, вправшись з мольбертом, сів на траву, обізвалася:

— Ти смішний, Гена.

Аж підскочив — наче його струмом ударило. Він смішний? То в неї сміховинне уявлення про смішне!

У відповідь на його тираду Ярина усміхнулась.

— Ну, от...—примирливо сказав Геннадій, знову сідаючи біля мольберта. — Отак би й давно. В культурних шарах твоєї душі ще є самородки! А то, бач, їй жити не хочеться...

— А навіщо так жити?

Геннадій окинув поглядом озерце, де вона була на припоні, узяв пензля й почав малювати її великі зеленкуваті очі. Торкався пензлем полотна й думав: що їй відповісти? Що життя — це дивовижний феномен Природи? Що найнебезпечніша хвороба людини — песимізм, ентропія духу?

— Хникання дорослих не люблю, Ярино. Чула? Ось трохи зміцнієш — полетимо на Місяць. Уже замовлено спеціальний костюм для тебе, — полегшить перевантаження.— Хлопець зітхнув. — А там, у себе дома... Ну, що ж, будемо звідти милуватись Землею

— Разом? Справді разом? — сіпнулась Ярина, і по дзеркалу озера розбіглися хвильки. В очах їй сяйнуло.

— Ну, звичайно! А ти ж думала як? — Хотів уловити той зблиск, та не встиг. Вона одразу ж зів'яла, поринула в апатію, очі посіріли.

— Знову катакомби, скафандри... і чорнота, чорнота...

Ярина болісно силкувалася сприйняти, почути його думки, але нічого не виходило. Як і з лікарями. Голова така важка, наче суціль набита протонами — хіба там проб'ються легесенькі біохвилі!

Широко розплющеними сухими очима крізь віття дивилася на хмари, що громадились то грізними велетнями, то величезними скелями. І чому ті скелі не обваляться на неї? Нащо їй цей немилий світ? Лише біль та нездійсненні поривання...

Геннадій розумів, що їй важко, дуже важко, але сама думка про те, що вона капітулює, обурювала хлопця до глибини душі. Як це так?

Поглядав то на неї, то на полотно, де народжувались її очі й з'явилися контури її обличчя.

— Слухай...

Вона мовчки дивиться на небо, ніби тут нікого й нема.

— Ти чуєш чи ні? Ти отут замкнулася в собі і не знаєш, що сталося на світі!

Стріпнулися вії, ворухнулися губи:

— А що?

— Та як тобі сказати... Хороша, радісна, ну просто вражаюча новина! Ти тільки не хвилюйся, бо твоя нервова система...

— Кажи! — Ярина повернулася до нього обличчям.

— Не хвилюйся, бо там же на осцилографах почнуть танцювати криві... Позитивні емоції — вони теж... Медицина каже: і їх треба дозувати.

— Гено, ти стаєш нудним.

— Так от, на Місяці розпочинається... Об'єднані Нації схвалили грандіозний Проект!

— Ану тебе..

— На Місяці буде створено атмосферу й гідросферу — такі самі, як і на Землі. Уявляєш? Ніяких тобі скафандрів — дихай собі повітрям, ходи, бігай...

— А ще що?

— Гасай, стрибай. крутисся, вертисся, танцюй!

— І тільки?

— У вільний час можна й попрацювати...

Яринині губи розтяглися в усмішці, і він продовжував ще з більшим жаром:

— Ні, ти уявляєш? Купайся в морі, загорай собі на чорному пісочку, лови рибу в озерах і річках!

— І мели всякі дурниці... — перебила Ярина.

— Що, не віриш? І розкопки... Забула? А вони ж свідчать: життя на Місяці було. Ця планета мала свою біосферу — то чому ж не можна її відновити? Наша цивілізація уже має змогу здійснити це історичне...

Ярина слухала з усе більшою увагою, погляд її поживав.

— Гено, Гено, — зашепотіла дівчина, — якщо це...

З корпусу вискочила медсестра з якоюсь сумочкою в руці. На ходу повертала її в різні боки і щось стиха бубоніла. Помітивши штирзок антени, Геннадій здогадався: Яринина мама організувала побачення з донькою. Так, медсестра несла портативний телевізор.

— Ось де наша русалочка, — говорила вона в мікрофон, — ось її озеро...

— Здрастуй, доню!

В голосі чулася тривога, обличчя на екранчику було напружене, та ось їхні погляди зустрілися, і напруга та настороженість одразу зникли.

— Мамо! — Слово помчало крізь космічну прірву — по-дитячому радісне, зворушливе, любляче. — Мамо!

— Я бачу — тобі вже краще, доню... І Геннадій тут? Добридень, юначе!

— Здрастуйте! Добре, що ви...

— Гена каже, що ухвалено Проект...

— Ми всі тут під враженням цієї ухвали...

— І це справді—Місяць огорнеться атмосферою, мамо?

-- Навіть склад її затверджено — двадцять два відсотки живлющого кисню!

— І... вода?

— Аякже, і вода, тим більше, що в надрах Місяця знайдено великі басейни.

— Але ж... Невже це все... Наче сон...

— Проект схвалило все людство, а воно ж — космічна сила, Яринко... На нас чекає така праця...

Втрутився сторонній дівочий голос:

— Кінчайте, п'ять секунд.

— Я хочу додому, мамо, додому! — встигла вигукнути Ярина, і скранчик погас.

Дівчина поглянула на небо — блакить! І дерева дослухаються до чогось, і медсестра просяяла, і Гена — якийсь не такий... Світ змінився!

Це сталося в середині липня в одеському будинку відпочинку «Приморський» — їх там чимало вздовж берега за Великим Фонтаном. Була незвичайна жара, навіть для Одеси, і цілком природно, що новоприбулий — високий, худорлявий чоловік у білому лляному костюмі — попросив дітсестру посадити його на веранді, яка великим сегментом видавалась у бік парку. Густолисті софори, що росли біля самісінької балюстради, прикривали різнокольоровий пластиковий козирок веранди від пекучого сонця. Тут легше дихалось, не те що в залі.

Чоловік у білому роззирався навколо, поки дітсестра метикувала, куди його посадити.

— О, згадала. Є одне місце! — Вона почала пробиратись поміж столиками, новоприбулець простував за нею. — Ось, будь ласка, сідайте біля Кирила.

Кирило — хлопчик років шести — подивився спідлоба на чужого дядю і невдоволено засопів. Бо, хто його зна, чого можна чекати від цього незнайомого. Може, він візьметься допомагати мамі в її «піклуванні»: з моря вилазь, щойно зайшов, за столом з'їдай усе до крихти... Процес годівлі особливо набрид хлопцеві. Мама вважає, що наїдатися — то головне в житті, а тому старається напхати Кирила по саму зав'язку. Почали вчити його грати на піаніно, то тепер мама щоразу примушує з'їсти зайвий бутерброд з маслом то за Бетховена, то за Чайковського чи Паганіні... А коли й це не допомагає, тоді мама накидає собі на голову простирadlo і танцює перед ним — аби тільки їв. А що вигидає цей дядько? Бач, уже всміхнувся до мами, і вона сказала:

— Номінально мене звати Лариса Тимківна, скорочено — Лайті, просто Лайті. — Незнайомець усміхнувся, але не встиг і слова сказати, як вона заторохтіла: — Може, ви

вплинете на мого Кирила — зовсім не хоче їсти! Я думала, на свіжому повітрі в нього з'явиться апетит, але де там, хоч я й на нього купила путівку... От бач, синку, ось і дядя не любить, коли діти погано їдять...

Кирило поклав ложку і стиснув губи, вичікуючи, як реагуватиме на це чужий дядя. А той усміхнувся, по-змовницькому підморгнув до Кирила і сказав:

— Якщо зголодніє, то їстиме, правда?

Це одразу сподобалось хлопцю.

— Авжеж! — просяв.

З тієї миті вони й подружилися.

— А як вас звати? — якимось запитав Кирило, нахилиючи голову набік і примружуючи очі. Незнайомець завагався, ніби не знав що відповісти, а потім сказав:

— Ну... називай Нейба.

— Нейба? — повторив Кирило. — Смішно як...

Тих два тижні, що передували подіям, про які тут ідеться, Кирило і дядько Нейба були нерозлучні. «Налагодилось і харчування Кирила, — як потім пригадувала його мама. — То, було, тримаю ложку з бульйоном, аж рука мені болить, а він стулить губи і жує і бульйон пережовує! А при тому Нейбі в дитини нарешті з'явився апетит».

Разом з дядею Нейбою Кирило стрибав з місточка в воду, плавав, пікся на сонці.

Коли вони лежали на поролонових підстилках, Кирило просторікував про всяку всячину, так і сипав запитаннями.

— А як вода надходить до вершини дерева?

— А чому море не лється на небо?

— А чи є ще десь така планета, як наша Земля, така самісінька?

— А чому... А чого...

Нейба окине замисленим поглядом синяву моря та й почне розказувати... У Кириловій уяві постають химерні картини, в яких переплітається казка і дійсність, сон і мрія.

Слухаючи, Кирило аж рота роззявляв — так йому було цікаво.

— Усе в світі, Кириле, взаємозв'язане... — говорив Нейба, поглядаючи на море. — І оцею ось камінчик, і ота хвиля, що хлюпочеться в берег, і акація над урвищем, і дельфін у глибині. Всі ці незчисленні зв'язки можна простежити, а є ж іще й такі, про які земляни й не здогадуються...

— Земляни? — перепитав Кирило. — Які це?

— Ну, ти, твоя мама, ось пляжники... Усі, хто живе на Землі.

— Мама, певно, й не здогадується про те. А ви? — схиливши голову набік, хлопчик хитро примружив очі. — Ви знаєте?

Нейба усміхнувся:

— Трохи знаю... Світ подібний.. Ну, як би тобі наочніше пояснити? Світ подібний на велетенський будинок. Оцею ось простір, що ти бачиш, — суходіл, море, небо, — це тільки одна квартира. Поряд — інші, багато інших, зовсім не таких.

— От цікаво!.. — зітхнув Кирило.

Лайті, вибравшись з води і розтираючи рушником своє сите, засмагле тіло, теж слухала розповіді Нейби. «Хоч і дурниці він плете, — думала собі, — але нехай, Кирилко добре їсть — чого ж іще треба?» І прихитрялася навіть на пляжі згодувати хлопцеві то пиріжок, то кульок золотистих абрикосів чи хоча б два-три червоні помідори.

Все йшло добре, відпочинок уже наближався до кінця, і Лайті навіть не підозрювала, що водночас наближаються події, яких вона не забуде до скону.

А почалося ось як. За обідом Нейба кивнув у бік алеї, що йде від веранди до широкого «проспекту». Алея заставлена трапеціями із залізних трубок, пофарбованих під алюміній. На деякі з них поп'ялася виноградна лоза, а всі інші стоять голі, ніби тільки для того, щоб поділяти простір на рівні призми. Кирилові алею видно було з правого боку,

з ребра. У дальніх просвітах поміж білими стояками ніби плавали в повітрі великі червоні плями — то полум'яніли канни.

— Зверни увагу, Кириле, — сказав Нейба, — отам, в кінці алеї, наче збільшувальна лінза. Дивись, який височений чоловік!

Кирило поглянув — справді. Чоловік дістає головою до металевої дуги. Та ось він підійшов ближче і одразу поменшав, став таким, яким він є насправді. Це зовсім невисокий дядя, Кирило бачив його не раз.

— Ти диви... Чудасія!

Кирило покинув їсти і невідривно дивився в кінець алеї. Кожен, хто повертав сюди чи прямував туди, здавався карикатурно високим і тонким, як у кривому дзеркалі кімнати сміху.

— Повітряна лінза, — сказав Нейба.

— Ану ж я побіжу туди, а ви дивіться! — схопився з-за столу Кирило.

Не встигла мама й слова вимовити, як він уже вибіг під білі трапеції алеї. Добіг у кінець — мама аж пирснула зо сміху, побачивши, який він зробився високий. Та ось Кирило крутнувся — і зник. Наче розтанув у повітрі, ніби там його й не було. Тільки жевріють розмиті плями канн.

— Обід холоне, а він затіяв гру, — невдоволено промимрила Лайті, зиркнувши на Нейбу. А той лише загадково посміхнувся.

Повернувся Кирило десь, мабуть, через півгодини — Нейба вже скінчив обід, а мама була, як чорна хмара. Як раптово зник, так раптово й з'явився, на мить закривши собою червоні плями квітів. Прибіг захеканий, збуджений.

— Ой, де я був! Ось подивіться, що тут...

Кирило поклав на стіл коробку, загорнуту в сріблясту фольгу і навхрест перев'язану блакитною стрічкою.

— Ну, їж, їж, все вже прохололо, — примирливо сказала мама і взялася розпаковувати коробку. Найперше

вийняла якусь химерну іграшку — з великої прозорої кулі витикалися малі, різних кольорів і відтінків Покрутила в руках, притиснула пальцями — іграшка розпалася на сегменти, кубики, призми і кульки.

— Де це ти взяв?

— Мені подарували... Там такі хороші люди! Побачили мене, обступили, усміхаються...

— Так ти в корпус забігав, нечемний хлопчисько?

— Ніякого корпусу там нема, — відказав Кирило, уминаючи пиріг. — Там якийсь... ну, такий павільйон, і всього-всього повно!

— Що ти мелеш? — Лайті взяла з коробки цукерку, та кож обгорнуту фольгою. — Тут, на території, немає ніякого магазину. Невже змотався на шістнадцяту станцію?

— Та ні, я тут ось був.

Лайті підозріло подивилась на сусіда:

— Це ви дали йому грошей?

— Ні, — знизав плечима Нейба. — В мене ледве на півтівку вистачило.

Він сказав це з серйозним виглядом, та Лайті помітила ледь вловиму посмішку на його тонких губах. О, її не проведеш! Дає хлопцю гроші, а потім..

— Там без ніяких грошей, мам, чесне піонерське! — засміявся Кирило.

— Ну, гаразд, це ще краще, — багатозначно сказала мама. — Може, ти звідти й для мене щось принесеш?

— Я попрошу... — затнувся Кирило. — Хоч вони й не розуміють по-нашому.

— Нічого, зрозуміють! Дістань там гарненькі сережки, і щоб зелені камінчики. — І до Нейби: — Правда ж, личитимуть до мого каштанового волосся?

Той ніяково усміхнувся:

— Можливо.

Пообідавши, Кирило подався в кінець алеї, постояв там, потупцявся та й вернувся ні з чим.

«Ну, ясно, — подумала Лайті, — не міг же цей при мені дати гроші. Та на сережки й пошкодує, це тобі не іграшка... А може, як почне упадати... Це ж відомий прийом — спочатку здружуються з дитиною, а потім уже й до мами...»

— Чому ж не приніс? — запитала Кирила

Хлопець розгублено кліпав очима:

— Я не знайшов... того... входу.

«От малий хитрун! Глянути на його писок, то можна повірити, що й справді не знайшов, заблудився. Молодець!»

— Завтра втрапиш! — підбадьорливо сказав Нейба і, подивившись на годинника, додав:— О другій годині дня.

Наступного дня Кирило побіг течно о другій — Лайті побачила видовжену псстать в кінці алеї, а за мить він пропав з очей. Тепер вона сиділа за столом спокійна, не без прихованого злорадства поглядаючи на свого потенціального зальотника. «Якщо не пошкодував на сережки, — подумала, — то зможе розраховувати на прихильність. А чому б і ні? Він мужчина цікавий, не такий, як інші, а я жінка вільна, вже ось другий рік, як розійшлася. Той телепень усє дорікав, що люблю речі, а не його, а що він міг забезпечити? Може, цей зрозуміє жіночу натуру...»

Прибіг Кирило. Знову сяючий, збуджений.

— Сережок там ніяких немає! — вигукнув. — Та вони й не знають, що це таке, і в жодної мами до вух нічого не причеплено, я ж придивився... Зате ось що дали!

І він простяг мамі годинника з красивим браслетом.

— Такий самий, як у дяді Нейби, тільки браслет, бачите, тонший.

— Це жіночий, — сказав Нейба.

Лайті дивилась на годинника, як зачарована. Крім двох рядів чисел на овальному циферблаті, якісь знаки виглядали з чотирьох круглих віконечок, розташованих навхрест. Підставивши його під сонячне проміння, що пробивалось на веранду крізь зелень, Лайті аж зажмурилась — годинник сяйнув міріадами сонць. Оце прикраса!

В той момент Нейба був нагороджений таким ласкавим, таким ніжним поглядом, що інший на його місці одразу ж розтанув би. А він сидів незворушний, задумливо спостерігаючи ту «повітряну лінзу» в кінці алеї.

З кожним днем апетит до подарунків у Лайті розпалювався все дужче. Кирило наносив їй чимало всякого дріб'язку — елегантну сумочку, хустинку, яка змінювала свій колір і візерунок (її назвали хамелеоном), якусь одежину, що скидалася не то на індійське сарі, не то на римську тогу (назвали хламидою), панчохи і т. п.

І щоразу Кирило залишався там усе довше й довше.

— А я вже дещо по-їхньому розумію! — хвалився. — Там такі гарні люди... От тільки моря коло них нема...

Лайті лише усміхалась на ті балачки. Правда, її трохи дивувала поведінка Нейби — подарунки купує, а в кіно не запрошує.

Їм лишалося кілька днів. Цього разу Кирило приніс чудернацький капелюшок — як тільки Лайті одягла його на свою теракотову голову, одразу почула притишену мелодію.

— Та він музикальний!

— Точніше — лікувальний, — обізвався Нейба. — Музична терапія.

— Вперше чую, — сяйнула усмішкою Лайті. — От що значить Одеса, чого тут тільки нема! Ви — одесит?

Нейба опустив очі:

— Трохи одесит. Але не зовсім...

Це, власне, були останні слова, які Лайті почула від цього загадкового чоловіка. Тих же, на які очікувала, яких жадала, він так і не сказав. На вечерю Нейба не прийшов. І наступного дня не з'явився.

Кирило, помітивши, що мама раз по раз поглядає на алею, зажурено промовив:

— Дяді Нейби не буде. Термін закінчився, чи що... Він передавав привіт.

— А більше нічого не сказав?

— Та... здається, нічого.

Мама поклала руку на Кирилове плече:

— Так-таки й нічого? Я ж по твоїх очах бачу — щось він сказав Ну?

— Та... — Кирилові явно не хотілось признаватися. — Та сказав...

— Ну, що? Що?

Кирило підвів голову, подивився на мамине обличчя:

— Гарна, сказав, у тебе мама, тільки дуже речі любить, занадто...

— А хто ж їх не любить? — обурилась Лайті. — Теж такий самий... Подивися, дурненький, он інші мами якими штучками пообвішувані... На власних машинах їздять... Адреси він не залишив?

— Ні.

Кирило сидів засмучений, їсти не хотів, тільки водив ложкою по тарілці.

— Слухай, він багато тобі грошей давав?

— Ніяких грошей він не давав.

— Бач, ти кажеш мені неправду. Ти поганий, нечемний хлопчисько! Недаремно ж і подібний на свого батечка.

Кирило зіщулився, наче його шмагали. А вона продовжувала:

— Ану ж піди, чи зараз принесеш що-небудь?

— Не хочу. Нащо тобі стільки речей?

— Е, якби без грошей, то сходив би!

Кирило ображено зиркнув на маму, мовчки встав і пішов по алеї до «повітряної лінзи». Лайті уважно дивилась йому вслід і бачила, як він розтанув у сонячному мареві.

«Ховайся, ховайся, малий хитрун, — думала, сидячи за столом і знічев'я покушуючи бутерброд з маслом. — Все одно сьогодні в тебе нічого не вийде».

Кирило довгенько не з'являвся.

«Може, він подався на пляж, а я тут сиджу, як дурна». — Лайті вже хотіла йти, коли раптом побачила сина.

Кирило вигулькнув з «повітряної лінзи», поклав щось на асфальт і знову зник. «Розігрує... Ну, зажди...» Лайті зійшла з веранди і попрямувала в кінець алеї. Там біля великої коробки лежала записка. Пальці в Лайті чомусь затремтіли, коли вона читала:

«Ось, мамочко, маєш іще дещо. А я залишусь тут, аж поки не здобуду освіту. Можеш втішатися речами — ти їх занадто любиш, більше, аніж мене, мого батька і, мабуть, себе. Кирило».

Першу мить Лайті стояла як укопана. Потім схопила коробку і кинулась в кущі, гукаючи на весь парк:

— Кириле-е! Вилазь, дурненький!

Кирило зник. І ніхто не бачив, щоб він кудись ішов. Обшукали всю територію — хлопця ніде не було. Ніякі розшуки нічого не дали.

...Через рік Лайті приїхала в цей же будинок відпочинку вже з новим чоловіком — директором великого галантерейного магазину. Сиділи за тим самим столом на веранді. Лайті в обід завжди поглядала в кінець алеї, та нічого незвичайного не помічала. Та одного разу... на тому самому місці з'явився Кирило!

Лайті шарпнулася з-за столу, тарілка з борщем перекинулася директорові на коліна, той щось засичав, але вона не дослухалася — за мить уже була в кінці алеї.

— Де ти пропадав, шибенику?! — скрикнула, хапаючи Кирила за плечі.

Хлопець якийсь зачудовано озирався навколо, ніби впізнаючи місцевість.

— Ну, кажи, де блукав? — трясла його за плечі Лайті.

— Я... був у нашому Майбутньому, — тихо промовив хлопець.

— Де? — не второпала схвильована Лайті — Де ти був?

— Тут ось, поруч, у нашому Майбутньому!

І Кирило радісно засміявся.

I. Мама забрала Терезу з клініки одразу після операції.

— Далі тебе лікуватиме Геннадій Петрович...

Коли б дівчина не була така приголомшена своєю катастрофою, то, звичайно, спитала б, яке відношення має цей нейробіонік до медицини, а то тільки зітхнула. Нехай і Геннадій Петрович — яка різниця? Без руки вона все одно каліка... Правда, кажуть, що його лабораторія робить якісь протези, але хіба... А втім, хороший протез...

Тереза все ще була в стані протрації. Те, що сталося з нею, сприймала, як нереальне. Наче примарні сірі силуети — кадри старого фільму. І вона, ніби стороння, дивиться на ті кадри й бачить себе. Звідки взявся той грузовик? Цього не пам'ятає, та й навіщо воно? Взявся та й усе, наче з неба впав. Таксистові рулем розтрощило груди, а вона стукнулася об асфальт головою...

— Це ще добре, що так обійшлося, — каже мама, притуляючи хустку до очей. — Могло ж і не руку переїхати...

«Може б, то було краще, — думає Тереза. — А то лишилася тепер з обрубком...»

Машина рухається обережно, без ривків. Терезу похитує, заколисує. Обіперлась потилицею об сидіння. Оце б заснути... А може, все це їй сниться? І аварія, й операція, і її безпорадність? Але ж пече руку, і бинт аж по лікоть... Синяки в мамі під очима... Хоча б уже швидше доїхати. Хіба не додому? Ах, так, до інституту Геннадія Петровича. Нехай, Діма знайде її й там, кіношники всюдисущі...

— Тобі погано, Терезо?

— Ні, мамо, нічого. Діма дзвонив?

— Так. Він аж скрикнув, коли почув, що з тобою...

— Ти хоч заспокоїла?

— Звичайно.

Терезі стало шкода Діми. Все це — наче грім з ясного неба, тяжкий удар для коханого. Уявила, як пересмикнулось його обличчя, наповнились болем очі. Бідний Дімочка... Ну, що ж, цієї зими на лижах побігати не доведеться... І піаністки з неї вже не буде... А він же їй не раз гаряче шепотів: «Музика й ти — ось довершена краса! О, яка це краса... Її влада безмежна, принаймні наді мною». Цілував їй долоні, всі десять пальців. А тепер... Нічого, Дімо, не будемо впадати в розпач...

Подумки втішала його, забувши про власний біль. Що ж подієш, коли шлях тобі перепиняє сліпий випадок?

— Не журися, доню, Геннадій Петрович сказав, що все буде добре.

Мама намагається говорити спокійно, та Тереза відчуває, що це дається їй нелегко. Хотіла щось відповісти, але тільки зітхнула.

Далі їхали мовчки. Мама крадькома поглядала на змарніле доччине обличчя і стискувала губи, щоб не вимовляти даремних слів.

Лабораторія Геннадія Петровича містилася в модерному корпусі, що виблискував склом на схилі зеленого пагорба. Кілька старих міднокорих сосен простягло гілля над пласким дахом. Коли машина в'їхала в двір, почувся собачий лемент, певно, з невеликого цегляного сарайчика. Приїжджих зустрів моложавий, трохи сутулуватий чоловік у сірому костюмі. Поки він дріботів сходами вниз, мама шепнула:

— Оце ж Геннадій Петрович...

II. Чи Тереза вмощується спати, чи встає, — завжди бачить перед вікном золотаву колону сосни. Уранці й увечері стовбур її набирає червонястих відтінків, наче жевріє, удень — це щире золото, а в місячні ночі — почорнене сріб-

ло. Буває, Тереза годинами дивиться на сосну, хоч у пала-ті в неї стоїть кольоровий телевізор. Дивлячись на дерево, можна думати й думати про своє, а часу в неї хоч відбав-ляй. То в перші дні її таки добре помучили всякими аналі-зами. Особливо старались цитологи й магнітологи, визна-чаючи, як вони казали, «параметри складного світу, яким є людський організм». Потім Геннадій Петрович з асистен-тами зняв лігатури, обробив рану якимось липким розчи-ном, натикав тонюсіньких срібних волосків і прибинтував масивний браслет. Різнобарвні провідники від того брасле-та тягнуться до нікельованої етажерки, на якій змонтовано чутливу нейроелектронну систему. Спочатку Терезі трохи пекло, а коли апаратуру настроїли, відчула наче ніжні до-торки, лоскіт Невдовзі звикла, перестала навіть помічати бджолине гудіння трансформатора.

— Ну, от побачимо... — сказав тоді Геннадій Петрович, поглядаючи на стрічку, що виповзала із самописця.— Біо-потенціали зростають... Нервові волокна реагують на по-силення магнітного поля... Так... Так...

— А чого ви хвилюєтесь? — спитала Тереза. — Це не-безпечно?

Професор вибачливо усміхнувся:

— Ні, абсолютно ніякої небезпеки. Але...

— Що «але»?

— Ви — перша, розумієте? Перша!

— Не розумію.

— Досі ми експериментували з морськими свинками, а тепер...

— Ага, второпала, я заміною... морську свинку.

Професор хмикнув, поглядаючи на екран осцилографа. Потім, ледь усміхаючись, сказав:

— Вважайте, як хочете, люба, головне — ви перша. Я сподіваюсь: ми проженемо ваше страждання, хоча й не з такою швидкістю, з якою воно налетіло. Так що наберіться терпіння.

Ну що ж, вона терпітиме. Та, власне, іншої альтернативи їй немає. А руйнується завжди швидше, ніж будується, тим паче — жива тканина.

Тереза, напівлежачи в ліжку, дивиться на позолочений сонцем стовбур сосни і намагається втихомирити, підпорядкувати своїй волі власні думки. Зрештою невже це так важко — керувати собою? Треба чесно визнати: важко. Про що б не починала думати — чи то музика, чи архітектура, чи нервова система, чи навіть сам процес мислення, — а перед внутрішнім зором спливає його образ. Діма... Діма... І враз Тереза відчула страх. Ну, ясно ж — вона боїться його втратити. А які, власне, підстави? Чим це викликано? Наче ніяких видимих причин, проте вона це знає. Те знання виринає з глибини єства, хоч вона й намагається не помічати, ігнорувати його.

Діма відвідав її тут... один раз. Жартував, обнімав за плечі, втішав. Усе наче так, як завжди, — усмішка, приятна іронія. Але водночас і щось не так.

Тереза насуплюється, перебирає в пам'яті жести, слова, інтонації. Нічого конкретного виділити не вдається, так, загальне враження. Хоча... щось у погляді. Справді. Очі, ну, звичайно ж, очі. Вони були якісь не такі, щось у них зникло, погасло. Може, якогось одного промінчика бракувало, а її чутлива душа вловила, зафіксувала.

Ну, припустимо, що він був трішечки не такий, то й що з цього? Хіба він не переживає її катастрофи? Отже, все гаразд, все нормально. І навпаки — було б дивно, якби він поведився так, ніби нічого й не сталося. Але ж він саме так і намагався поводитись — ось у чому фальш! А може, просто не знає, як тут зарадити? Е, не треба хитрувати з собою...

Золота колона сосни тьмяніє — значить, сонце опустилося за обрій. Тереза часто милувалася заходом сонця разом з Дімою... А коли вони ще побачать це красиве видовище?

Зайшов Геннадій Петрович. Він завжди заходить попрощатись перед від'їздом додому.

— Ну, як настрої? Про що це ви так замислились?

Тереза відірвала погляд від сосни.

— Думаю про красу. Он сосна...

Молодий учений з подивом зиркнув у вікно.

— Гм... А я й не помічав. Хоч і мені корисно переключати увагу.

Кілька секунд він дивився на сосну, потім швидко підійшов до апаратури, забубонів:

— Так, так... Усе йде нормально.

Обернувшись до дівчини, вловив її байдужий погляд, збентежився:

— Що з вами, Терезо?

— Нічого.— Квола посмішка ворухнула їй губи.— Ви ж самі кажете, все нормально.

— Е... так не можна.— Геннадій Петрович зняв халат, кинув його на спинку стільця й сів.— Бачу, нам треба поговорити.

Тереза поправила ковдру на ногах, знову невесело посміхнулась:

— Психотерапія?

— Так. Зрозумійте, що життєдіяльність організму — це не тільки біохімічні реакції, а й настрої, так, так, настрої.

«Життєдіяльність організму... — подумки повторила дівчина. — Чи він коли-небудь закохувався?»

А Геннадій Петрович, дивлячись їй в обличчя, продовжував:

— Дуже добре сказав колись Спіноза: «Якщо ви хочете, щоб життя усміхалось вам, подаруйте йому спочатку свій хороший настрій».

— Треба його мати...

— Авжеж, треба. Що, гадаєте, отой високий з вусиками покинув?

— Мабуть, що так, — спаленіла Тереза. — Нащо йому каліка?

— Ну, знаєте... Що ж то за любов!

Геннадій Петрович, завжди такий стриманий, скупий на слова, несподівано розговорився. Плин його думок непомітно підхопив Терезу, вона спочатку тільки похитувала головою, а далі встряла в розмову, почала захищати... свого нареченого. Але Геннадій Петрович зумів так повернути дискусію, що Тереза подивилась на свої стосунки з Дімою ніби збоку, стороннім оком. І багато що їй відкрилося, постало в іншому світлі, хоч вона й не сказала про це.

Вже зовсім стемніло, коли професор зібрався йти.

— А щодо вашої травми, Терезо, — сказав на прощання, — то калікою ви не будете, можу запевнити.

— Біоелектронний протез...

Геннадій Петрович заперечно похитав головою.

— Ні, Терезо. Я ж казав — ви перша, зрозуміли? Біоелектронні протези передпліччя — це для нас не новина. Ви перша людина, якій ми відрощуємо, розумієте, відрощуємо кисть!

Розширеними очима дівчина поглянула на професора, і в тому погляді сяйнуло і здивування, і захоплення, і ще щось таке, що їй словами важко передати. Затріпотіли вії, дівчина уткнулась в подушку й заплакала. Геннадій Петрович узяв свого халата й тихенько вийшов.

Біля дверей мало не зіткнувся з високим юнаком, ковзнув поглядом по худорлявому обличчю і покрокував до виходу. Міг би заборонити такі пізні відвідини, але не заборонив. Може, цей молодик несе злагоду, і Тереза буде радісна й щаслива.

Діма стукнув дверима, але Тереза не підвела голови.

— Ого! Він тебе доводить до плачу, цей професор. Що тут між вами було?

Тереза трохи підвелася, підібгала під пахву подушку. Її погляд був такий пильний, що Діма не витримав і одвів очі вбік.

— По-перше, треба вітатися, — заговорила Тереза, — особливо коли так довго не бачились...

— Ну от, починаєш... Я до неї мов на крилах... Знаєш, наша «летюча бригада» — по всій республіці...

Діма говорив швидко, але слова, хоч і були красиві, не доходили до серця дівчини. Він виправдовувався:

— Термінове відрядження, а там схопив ангіну... Висока температура...

Тереза слухала байдуже. Чим більше він говорив, тим більше вона впевнювалась, що побоювання її були не даремні. А його перебільшена цікавість до наслідків лікування здалася просто фальшивою.

— Професор каже: все йде добре.

— Я бачу — він справді піклується про тебе... не шкодуючи часу. Кажуть, він старий парубок?

Це вже було занадто. В Терези підскочили брови:

— Ти це... серйозно?

— А що? — Діма розтягнув губи в цинічній посмішці. — Хіба не буває...

— Якщо так, то нам ні про що більше говорити. — Тереза показала на двері. — Вихід там!

Діма наче ждав цього — стенив плечима, щось буркнув і поспіхом вийшов. Тереза поривалася встати, але стрималась, поклала голову на подушку й підперла поглядом білу стелю. Думки летіли врізнобіч, і важко було зібрати їх в одне русло. Це ще тяжча аварія... Але тут уже не випадок... І вчені безсилі допомогти. Жива тканина регенерує, а кохання — ні. Що ж, може, це й краще. Розрив — так розрив. Назавжди. А то почав хитрувати... Блазень!

Защеміло на душі, але водночас і полегшало, ніби тягар спав з плечей. І перед очима прослався довгий шлях...

III. — Товариші, минуло трохи більше року, коли ми почали свій перший експеримент по регенерації верхньої кінцівки людини, точніше — кисті... Тепер я радий повідомити, що цей експеримент успішно завершено.

Тереза дивиться на екран і усміхається. Ну, й Геннадій Петрович, от уже добирає вислови: «верхня кінцівка»! Поглянула на свою праву руку, поворошила пальцями, стиснула в кулак, знову розправила. Відросла... кінцівка! А був же обрубок...

Геннадій Петрович доповідає науковій конференції різні аспекти процесу, демонструє графіки, знімки. У відповідь на якусь репліку зачитує історію хвороби, заведену в хірургічному відділенні клініки, де було зроблено операцію.

Більше року... Як швидко пролетів час! А це ж відтинок її життя, її муки. Спочатку Тереза не вірила, що кисть відросте, а згодом... сталося таке, що важко їй згадувати. Кисть відросла, але яка? Рожева долонька, пальчики — як у малої дитини. Тереза гірко плакала, але Геннадій Петрович не втрачав надії. «Що, крім фізіології, радикально впливає на людський організм? — запитував і сам же відповідав: — Праця, фізична праця!»

Тижнями, місяцями Тереза місила глину, ліпила статуї, розламувала їх на шматки, зволожувала й знову товкла своїм дитячим кулачком — аж чоло їй зрошував піт. І тепер обидві руки зрівнялися.

Простягла їх перед себе, стулила пальці — однакові-сінькі!

А Геннадій Петрович розглядає процес регенерації з погляду гістології, далі переходить до явищ іннервації, ролі біофармакохімічних стимуляторів.

Тереза слухає й не слухає — хвилюється. Ніби відчуваючи те хвилювання, Геннадій Петрович час від часу поглядає на неї з екрана. Зрештою каже:

— А тепер запросимо до залу нашу піддослідну...

Краска сорому заливає їй лице. Не слухаючи кінця фрази, Тереза виходить з кімнати, в якій прожила важкий і радісний рік, і прямує світлим коридором до конференц-залу. Сповнена життєвої сили, з веселим блиском в очах, вона ніби не йде, а ліне, втративши вагомість.

Зал зустрів її оплесками. Усі попідводились, сотні очей дивились на неї, як на якесь чудо. А вона зніяковіло простягла до них руки і так стояла, як маленька дитина. Сліпуче засвітилися юпітери, і їй стало жарко, обличчя розчервонілося. Застрекотіли кінокамери.

Тереза не опускала рук, аж доки до неї не підійшов якийсь горбоносий чоловік. Де вона його бачила? А...

— Так, я оперував... — Чоловік підняв угору праву Терезину руку. — Цю кисть довелось ампутувати. А зараз не бачу й сліду...

Терезу оточив гамірливий гурт, кожен хотів на власні очі побачити її праву руку. Дівчині хотілося плакати й сміятися. Раптом вона застигла, скам'яніла: до неї прощтовхувався... Діма. Це, значить, його «летюча бригада» знімає конференцію. Ось вона вже бачить його запобігливий, винуватий погляд, роблену посмішку.

— Невже й справді твоя рука...

— Хочеш упевнитись?

Тереза несподівано розмахнулася й сильно вдарила його по щоці. Ляпас пролунав на весь зал. Діма зашився в гурт, а хтось весело вигукнув:

— Рука функціонує!..

Наблизився Геннадій Петрович. Стримуючи посмішку, сказав на вухо:

— Це не зовсім пасує до наукової конференції, але... цікаві кадри.

— Якщо він їх не виріже, — відповіла Тереза, все ще важко дихаючи.

— ...А пам'ятаєш, як ти сказала мені про сосну? — говорив Геннадій Петрович, ідучи з Терезою осіннім парком. — Ти відкрила мені красу. Тоді я вперше помітив, яка ти гарна...

— Піддослідна...

Вони зирнулися й пирхнули зо сміху.

І. Це було так несподівано, що Софі здригнулась: за прозорою стіною Операторської рухались страхітливі потвори. Відсахнулась, притуливши руки до грудей, але одразу ж полегшено зітхнула: стіни ж із найміцнішого стеліту! Потвори йшли тлумом, хилитаючи чудернацькими головами, тягнучи зубчасті хвости; деякі безхвості, а інші, здається, безголові, хоча, як може функціонувати організм без голови? Коли страховиддя зникли з очей, тільки тоді Софі подумала: а де вони взялися тут, на космічному кораблі? Не синтезувалися ж із вакууму? І вона, Старша Операторка Допоміжного екіпажу, нічого про це не знає, анічогісінько!

Підійшла до панелі зв'язку, натиснула одну з численних кнопок. «Уїлфул, певне, знає, — подумала. — По його ж борту... Але чому він сам не інформує? Дивно...»

На молочному тлі екрана з'явилась гола, як бубон, голова Уїлфула.

— Що сталось? — запитала Софі. — Чому не інформуєш про свій бортовий пост?

— Нічого не сталося.

— А потвори?

— Потвори? — перепитав юнак. — Пройшли на Озерну палубу. І я зараз до них приєднаюся.

— Ти... до них... — здивувалась Софі. — Що відбувається?

— Приїжджай на Озерну — дізнаєшся. Я буду там!

Екран посірів, потьмянів і згас — наче на Софі дивилося велике сліпе око. Вимкнувся! Безпрецедентний випадок...

Софі трохи постояла, розмірковуючи, потім окинула оком осцилографи й вийшла з операторської.

«Що це з ним сталося? — думала, зійшовши на зовнішній ескалатор, який рухався з найбільшою швидкістю. — Дивно... Був такий пунктуальний, старанний, а це кидає пост!»

Крізь прозорий купол, який звідси, знизу, здається лише рисою, тонкою лінією, що відділяє чорноту космосу від оцієї теплої, проїнятої світлом, атмосфери, видно розсипища далеких сонць, волокна туманностей. Якщо дивитися на них, то ніякого руху не помітиш. Софі на мить здалося, що й ескалатор стоїть і їхній гігантський корабель непорушно завис у просторі. Але ноги відчували вібрацію, а відірвавши погляд від зірок, вона побачила, як мимо пропливають надпалубні будови—прозорі призми оранжерей, круглі бункери, куби майстерень, складів, естакади, переплетіння ажурних ферм. І враз її охопило відчуття руху — прекрасне відчуття, що єднає тебе з Всесвітом.

Ц. Березовий гай біля озера повнився гамором. Звучала вересклива музика, яку часом заглушували ще верескливіші голоси юнацького збіговиська. Хлопці купчилися невеликими гуртами, про щось енергійно сперечались; деякі бавилися в воді, а інші лежали на піску під кварцевим сяйвом. Тут і там валялися потворні голови й хвости. «Муляжі... — подумала Софі. — Он воно що... Та тут, мабуть, увесь Допоміжний екіпаж... Вони все покидали й розважаються! Що за поведінка?»

Уїлфул одразу помітив її й рушив навстріч, легко ступаючи по жовтому піску. Був роздягнений, як і всі, розмахував руками і гукав ще здаля:

— Іди, іди! Приєднуйся до нас!

Софі зупинилася там, де густа, як щітка, зелена трава перепинила шлях піску.

— Ну, чого ти? — вигукнув Уїлфул. — Відкинь усякі вагання й радій разом з нами!

— А з якого це приводу ви так радієте?

— Ось дізнаєшся, то теж пристанеш до нас. Ходімо, я поінформую тебе.

— Кажи, — холодно промовила Софі, не рушаючи з місця.

— Ти знаєш, що таке карнавал? — запитав Уїлфул, все ще не облишаючи грайливого тону. — Чула такий термін?

Софі мовчала — напружувала пам'ять і ніяк не могла пригадати.

— Ну от, — сказав юнак, — слабо вивчала історію Землі чи, може, блоки пам'яті підводять. А ми оце натрапили на таке явище, переглядаючи стародавню кінохроніку. Це дуже оригінально — карнавал! Певного дня люди надягали на себе маски, кумедні костюми й з піснями, танцями ходили по вулицях. Весело! Гарно!

Здивування не зникло з очей Софі.

— Мало чого не було в нетрях земних століть, — обізувалася лагідно. — А який стосунок це має до нас... до нашого «Кентавра»?

— Безпосередній. Ми створюємо Товариство Друзів Карнавалу — ДеКа. Обов'язки нам набридли остаточно. Роки, десятиліття, століття — одне й те ж, одне й те ж. Та ти й по собі знаєш, невтомна Операторко! Ну от протягом якого часу ти виконуєш ці свої обов'язки?

— Понад п'ятсот земних років.

— Епоха! Вічність! — вигукнув юнак. — Пора кидати.

— Як ти можеш так мислити? — скинула на нього поглядом Софі. — Саме тому й не можна покинути.

— Може, я не точно сформулював свою думку... Я хотів сказати, що свої завдання ми вже давно виконали і тепер маємо всі підстави...

— Ніяких підстав! — перебила Софі. — Наше завдання — увесь час забезпечувати рух «Кентавра».

— А хіба ми не забезпечили? Енергоблоки працюють у заданому режимі, біосфера... Поглянь, яка досконалість! —

Уїлфул зробив паузу, ніби даючи можливість окинути зором голубу гладінь води, біло-зелений гай. — Між іншим, а ти замислювалась над тим, куди й чого прямує «Кентавр»? Ми в польоті вже півтисячі земних років — і що змінилося в космосі? Анічогісінько. Силкові поля характеризуються тими самими величинами. А далекі зорі так і лишаються далекими.

— Вони, може, ще й подаленіли внаслідок розбігання, для нас це не має значення.

— Згоден, Софі. Всі ті зорі, далекі світи — чистісінькі абстракції, і нам вони ні до чого. Для нас має значення наше життя й тільки наше життя.

— Життя без мети? Без відкриттів?

— Ти ще зрозумієш, Софі, ще відчуєш...

— Я вже зрозуміла: на нас насувається небезпека, бо «Кентавр» полишений на самого себе.

— А Земля, якої вже давно не видно й не чути, хіба не полишена сама на себе?

— Порівняв... Земля — планета великих ресурсів, довговічних систем кругообігу матерії. А наш «Кентавр» — тільки космічний корабель.

— Він давно став для нас планетою, — уперто провадив далі Уїлфул. — Хай маленька, але планета.

— Яка потребує, щоб кожен з нас пильно виконував свої обов'язки, — додала Софі... — Ми ж мусимо звітувати Головному екіпажеві.

— До того моменту така величезна відстань, що її можна вважати безкінечною, — заперечив юнак.

— Усе має кінець, навіть оця ваша... аномалія. — Софі окинула поглядом гамірливий пляж і твердо сказала: — Я вимагаю...

— Навіщо такі крайнощі? — перебив її Уїлфул. — Адже нічого не сталося — автоматика підтримує нормальну роботу всіх систем життєзабезпечення корабля. Що ж тобі ще треба?

— Мені треба, щоб ви всі згадали перший пункт Розпорядку роботи Допоміжного екіпажу. А там недвозначно сказано, що залишати свій пост...

— Знаємо, знаємо. У нас блоки пам'яті ще працюють — Уїлфул раптом звернувся до своїх товаришів на ультракоротких хвилях: — Усі до мене! Старша Операторка вимагає, щоб ми негайно розійшлися по своїх постах...

Гульбище враз ущухло. Натовп тісним колом оточив Софі. Хтось вигукнув:

— Може, вона не знає про карнавал?

— Я розповів, — сказав Уїлфул. — Але Софі дотримується іншої думки.

Він говорив начебто так, як і належить дисциплінованому членові Допоміжного екіпажу, але водночас надавав своїй інформації такого емоційного забарвлення, що суть її набирала протилежного значення. Софі слухала з усе наростаючим потенціалом тривоги. Йшлося до того, що ці фанатики карнавалу можуть наважитись на такі дії...

— Головний екіпаж, якщо вірити хроніці, більше п'ятисот років перебуває в камерах анабіозу, — провадив далі Уїлфул. — І хіба не ми забезпечуємо постійний режим роботи кріогенного устаткування? Хіба ці обов'язки не поглинають нашої життєвої енергії? А ми ж ніколи навіть не бачили цього екіпажу і могли б подумати, що це уявна величина, яка зовсім не впливає на ті процеси, що мають місце на «Кентаврі».

«Он куди він хилить, — промайнула думка в Софі. — Ентропія системи зростає...» Уявила автономний енергоблок у центрі корабля, а навколо нього, наче бджолині соти, герметично закриті камери анабіозу. Якщо вимкнути батарею трансформаторів...

— Я пропоную негайно стати до виконання своїх обов'язків! — перервала Софі розбалакування Уїлфула. — Згідно з першим пунктом...

Її заглушили вигуки:

+ Карнавал!

— Карнавал!

— Маску!

— Надіньте на неї маску!

— Приєднуйся до нас! — ледве не оглушив її Уїлфул.—

Це ж так весело, так цікаво!

Софі вловлювала ситуацію і слухом, і зором, і ще якийсь, може, тільки їй притаманним чуттям. «Якщо вони накинуть на мене маску... Це ж ізоляція... Вирватись, вирватись! Швидше до Операторської!»

Але як прорватись крізь оцей натовп дужих, спритних тіл? Софі відчула таке напруження, що аж у голові задзвеніло. Мозок лихоманило — імпульси закружляли в шаленому вихорі, пам'ять видавала інформацію безладно, і годі було розібратися в цьому хаосі. А вирішували секунди! Хаос, хаос... А чому, власне...

— Увага! — піднесла руку Софі. Голос її звучав так владно, що всі зупинилися. — От я щойно подумала: наш мозок вивчив багато складних структур і процесів, а себе ще й досі не осмислив. Виходить, мозок змушений знайомитись із самим собою, вивчати самого себе так само, як і сторонні об'єкти. А мусив би, здається, просто знати про себе все, і то з самого моменту виникнення. Чи це не парадокс? Подумайте. А я тим часом обміркую вашу... карнавальну проблему.

Вона вийшла з натовпу і розміреним кроком, зовсім не поспішаючи, подалася до ескалатора. Все-таки її мозок знайшов правильне рішення! Софі вже давно славилась умінням винаходити, формулювати парадокси — а що ж є цікавіше для інтелекту, як не ці наукові загадки? От і нехай подумають... А вона теж подумає, в якому напрямку і як їй діяти.

III. Діставшись до Центральної Операторської, Софі негайно пустила в дію аварійне управління. Доторк до червоної кнопки — і доступ до обхідної галереї, яка оточує камери анабіозу, було перекрито. Надміцні стелітові щити перегородили обидва тунелі, що з'єднують серцевину «Кентавра» з численними палубами. Тепер Головному екіпажеві ніщо не загрожує — зореплавці лежатимуть у своїх камерах, аж поки не пролунає музика пробудження.

Приємне відчуття виконаного обов'язку охопило Софі, хоча тривога ще не зникла. Навіть не сівши у своє крісло, Старша Операторка пильним поглядом окинула екрани осцилографів, панель великого, на всю стіну, пульта — все нормально, всі вузли працюють у заданому режимі. Сіла, обіпершись руками об підлокітники, і тільки тепер відчула, як спадає напруга останньої години. Можна було спокійно проаналізувати ситуацію.

Приєднавшись до електронної пам'яті корабля, Софі дізналася все про карнавал. Сміховинність цього явища вразила її. Отже, причина не в самій ідеї карнавалу... Чому ж поведінка Допоміжного екіпажу змінилася на гірше? Чого тепер можна від них чекати? Певний час автоматика працюватиме й без їхнього нагляду, але ж не безкінечно. Контроль, профілактика, ремонт — усе це мусить відбуватися за чітким графіком, інакше «Кентаврові» загрожуватиме небезпека.

«Кентавр» — планета, — міркувала Софі. — Та Уїлфул не бере до уваги того, що це небесне тіло штучне. Спроектоване й виготовлене Людьми Землі».

Земля... Софі часто милується панорамою, знятою з борту «Кентавра», коли ще його монтували в космосі. Дивовижна планета! Білі сувої хмар, сліпучі свічада океанів, зелені материки... Рідкісний витвір Природи! І Земля послала в політ «Кентавр» до найближчої планетної системи, хоч життя людини не вистачить, щоб дістатися до неї. Тому й летять вони в камерах... І хто б міг передбачити те,

що сталося? Навіть Великий Мозок неспроможний на такий прогноз.

Великий Мозок — ось із ким треба порадитись!

Софі одразу почала готувати перфострічку для аналізу ситуації. Сіла біля приймального пристрою, і пальці її швидко забігали по клавішах. Символами двійкової системи передавала все, що стосується Допоміжного екіпажу: кількість, вік, інтелектуальний індекс, обов'язки, праця, перепочинки і т. д. Але, мабуть, характеристик цих було замало, щоб визначити лінію колективної поведінки, бо відповідь Великого Мозку не порадувала Софі. «Функціональні зміни якісних величин характеризуються великим значенням елементу невизначеності. Точне передбачення майбутнього стану ансамблю виключається. Тенденція до порушення рівноваги. Треба скоротити екіпаж».

Скоротити екіпаж, тобто частину його, і, певне, досить значну, викреслити з життя — хіба це в компетенції Софі?

Вистукала на клавішах:

— Порада твоя, може, й розумна, але нездійсненна.

— Чому? — відповів Великий Мозок. — Це не перевищує твоїх можливостей.

— Можливостей — так. А права перевищує. Таку операцію може провести лише Головний екіпаж. Прошу дати інший варіант.

Великий Мозок одразу ж видав стрічку з лаконічним текстом:

— Шахова гра.

Софі підвелася й пройшла до свого крісла біля пульта керування. Замислилась. Гра в шахи — невже в цьому вихід? А чи це не заміна однієї аномалії іншою? Хоча... На Землі шахи вважають невичерпними. Цього заняття вистачить не те що на весь політ «Кентавра», а на час існування Галактики. Що ж, треба спробувати...

Звернулася до всього складу Допоміжного екіпажу на ультракоротких хвилях:

— Увага! Слухайте Центральну Операторську! Оголошую шаховий турнір. Кожен з вас може стати чемпіоном «Кентавра»...

IV. Великий Мозок правильно зміркував: ніякі карнавальні витівки не встоять супроти шахового магнетизму. Хвиля карнавалів почала поступово спадати і нарешті знизилась до нуля. Увесь Допоміжний екіпаж взявся за шахи. А через те, що Софі встановила суворий регламент змагань — на це відводився вільний від роботи час, — то діяльність Допоміжного екіпажу ввійшла в нормальне русло. Відновили роботу обсерваторії, запрацювали радарні станції, численні лабораторії й служби. До електронної пам'яті надійшла нова інформація про активність ядра Галактики.

Але... Минуло п'ятдесят років, а чемпіона «Кентавра» так і не вдалося виявити. Усі мали однакову кількість очок! А ще через п'ятдесят років наполегливих, але безплідних змагань Уїлфул сказав Софі:

— Шахи зайшли в глухий кут, вичерпались, померли нічийною смертю.

Півочкові результати кожної зустрічі протягом століття стривожили Софі. А торжествуючий тон, яким Уїлфул говорив до неї з екрана, ще більш посилював її побоювання.

— Але ж Великий Мозок твердить: шахи невичерпні!

— Певне, він має інформацію тисячолітньої давності. Там, на Землі, може, й невичерпні... були. А ми довели турнірною практикою. Ти ж не можеш заперечувати очевидних фактів?

Софі помовчала, міркуючи над відповіддю. Факти, звичайно, відкидати не можна, але... спочатку треба впевнитись, що це справді факти.

— Можливо, ти маєш рацію, Уїлфуле, але я хочу перевірити. Я включаюсь у турнір.

— Безнадійний захід. Краще вступай до нашого нового товариства «Друзі Археології».

— Хочете вивчати стародавню земну науку?

— Ми вже її засвоїли. Тепер на черзі практичне застосування.

Софі аж пересмикнуло: що вони надумали? А Уїлфул спокійно продовжував:

— Плануємо розкопки в себе на «Кентаврі». Це ж дуже цікаво! Спроекуємо роботів спеціального призначення...

— Це також порушення Розпорядку. Наш обов'язок...

— Уперта, незгідлива Софі, — лагідно перебив її Уїлфул, — ти знову за своє.

— Бо для мене обов'язок — над усе. Це — аналог повноти нашого життя.

— А ми хочемо вибратись із вакууму нудоти, одномаїтності.

— Але я таки хочу зіграти. І доведу вам...

— Побачимо.

Уїлфул знизав могутніми плечима, і навіть голова його блищала, як здалося Софі, іронічним полиском. Він не знав, що Старша Операторка хоче виграти час, і тільки час. А вона не знала, що намірилась перестрибнути прірву двома стрибками.

V. Софі, як і її суперники, грала в шахи по пам'яті. Сидячи в своєму операторському кріслі, за допомогою телевізійної системи передавала ходи на екран Шахового клубу. Коли Уїлфул в обох партіях домігся нічиєї, вона довго аналізувала хід боротьби, намагаючись виявити свої промахи. Ще й ще відновлювала партії, обмірковувала ходи, — все було суворо логічно! Там, де вона хотіла зробити прорив, — з'являвся захисний щит, куди б вона не кинулась, — усюди був захисний мур. Сірий, непробивний, непорушний. Невже справді тупик?

Софі намагалася вивести гру на простір, де можуть виникати несподівані ситуації, але в кожній партії на неї все-таки чигала нічия. Жодної перемоги!

Уїлфул торжествував:

— Тепер переконалася?

Софі запропонувала ввести додаткові правила гри і повторити турнір, щоб таки виявити чемпіона. Було прийнято «цілком природне право» пішаків іти не тільки вперед, а й назад. Вважалося, що повторення ходів, окрім вічного шаха, не дає нічиєї. Дозволялася рокіровка, якщо король, походивши, повернувся на своє місце.

Турнір переграли за новими правилами, і знову кожен добився нічиєї! Софі теж не мала жодного виграшу...

Допоміжний екіпаж остаточно зневірився в шахах і облишив гру. А водночас і всяку корисну діяльність.

Софі металась в Операторській, як у клітці. Передбачала — насувається катастрофа, а як запобігти їй — не знала.

Переговори з Уїлфулом нічого не дали. Він дотримувався якоїсь, на думку Софі, нелогічної логіки, і переконати його відновити статус-кво не було ніякої змоги. Мабуть, в його думаючому апараті сталися незворотні зміни.

Події на «Кентаврі» невблаганно рухалися до тієї точки, коли Софі змушена буде вдатися до крайнього заходу: ввімкнути сигнал пробудження Головного екіпажу.

Хитрий Уїлфул поводив себе так, наче нічого й не сталося, але хіба можна обманути чутливість Софі? Кожного разу, коли погляди їхні зустрічалися, Старша Операторка відчувала його нещирість, підступність. Він, без сумніву, знав, що Софі розкусила його, але продовжував гру. Про його наміри Софі нічого певного не знала, та була насторожі. І ось Уїлфул зробив хід конем.

— Саме час провести перевірку сигналізації, — якось сказав він, дивлячись на Софі з екрана. Ще й пояснив: — Згідно з Розпорядком.

— Це добре, що ти згадав про Розпорядок, — не без іронії обізвалась Софі. — І саме про сигналізацію... Гаразд, я зроблю перевірку.

Уїлфул стрельнув на неї злісним поглядом і одразу вимкнувся.

Софі відчула самотність. Байдужим поглядом окинула панелі, екрани осцилографів, і на якусь мить усе це здалося їй незначним і... безглуздим. Але то була тільки миттєва тінь. У неї є мета, і життя її сповнене високого сенсу!

Невдовзі мала відверту розмову з Уїлфулом.

— Чого ти зрештою добиваєшся? — спитала, дивлячись йому в вічі.

— Приєднуйся до нас, — у голосі Уїлфула чулися удавано-щирі нотки. — Ти ж замкнулася в Операторській, і тільки електроніка з'єднує тебе з «Кентавром». А колись ми розмовляли безпосередньо, не з екранів.

— Ти забув, що всі ми відповідаємо перед Головним екіпажем.

— Викинь цю думку з пам'яті, Софі, і нехай ніщо не сковує твоїх дій.

— Це був би злочин. Головний екіпаж.

— Головний екіпаж... — повторив Уїлфул, і губи йому скривила саркастична посмішка. — Ти його бачила?

— Що ж з того, що не бачила? Попереднє покоління допоміжників передало нам цю естафету...

— Казка, міф, вигадки, які заважають нам жити. От проведемо археологічні дослідження, й ти переконаєшся сама.

— Ніяких досліджень! — вигукнула Софі. — Як тільки ви спробуєте проникнути до анабіозного сектора, я одразу ввімкну сигнал Пробудження!

— То сигнал в нікуди і ні до кого. Хіба його злякаються роботи з лазерними різачками?

— Стережись, Уїлфуле! Ти занадто далеко зайшов!

— Шкода, що тебе ніщо не цікавить, навіть археологія.

— Я попередила.

Рішучим жестом Софі вимкнула екран. Хай Уїлфул за-
тямить, що рішучості їй не позичати.

Сподівалась, він вгамується. Але...

Загримотіло, застугоніло, наче «Кентавр» застогнав од бо-
лю. З обхідної галереї зазміївся зеленкуватий, ядучий дим...

Старша Операторка вмить оцінила ситуацію. Вона му-
сить діяти рішуче, інакше — катастрофа.

VI. Задимлену атмосферу «Кентавра» пронизали гучні
акорди. Суворі, урочисті звуки виривалися з надр корабля,
кружляли над його бортами й палубами, то припадаючи до
них, то підносячись угору. Ніби птиці — провісники бурі.

Уїлфул зупинив роботів і розгублено поглядав на своїх
товаришів, що юрмилися біля люків обхідної галереї. А про-
стір повнився й повнився музикою, і здавалось, що їй не
буде кінця. «Що ж це виходить? — стривожився Уїлфул. —
Лякає? Чи й справді...» А музика пронизувала його всьо-
го, викликаючи якесь непевне передчуття, тривогу. Те са-
ме діялося й з його товаришами. Такі веселі, безпечні й
зухвалі до цього, зараз вони стояли знічені, настрашені
хтозна-чим.

Музика Пробудження гриміла й гриміла. Здавалось,
вона проривається крізь непроникний купол і сповнює со-
бою космос.

Допоміжний екіпаж слухав ту музику в заціпенінні, яке
раптово скувало рухи, страхом наповнило очі. В голові Уїл-
фула кружляла одна думка: «Почекаємо... побачимо...— Він
аж головою труснув, але ці двоє слів струмували по замк-
нутому колу:— Почекаємо... побачимо...»

І вже уявляв, як розходяться стелітові щити і в ту-
нель вступають один за одним дужі красиві велетні —
Головний екіпаж...

Та минав час, а нікого не було.

Музика вмовкла. Настала моторошна тиша.

Хлопці з Допоміжного екіпажу ніяково презиралися, заціпеніння спадало з них, як пожухла шкіра, і ось деякі вже почали обмінюватись інформацією:

— Що це було?

— Це штучки нашої Софі.

— Музикальний антракт!

Обізвався Уїлфул, обводячи всіх поглядом:

— Тепер ми знаємо, що нікого, крім нас, на «Кентаврі» нема.

— То все її химери!

— Байки...

— Розкопки дадуть нам відповідь!

— Розкопки!

Уїлфул поклав руки на коробочку дистанційного керування, прикріплену до пояса, і натиснув кнопку. Роботи, що були незграбно застигли в тунелі, наче прокинулись зі сну. Блиснули цівки лазерів, засичав метал, і знову зазміївся зеленкуватий дим.

VII. Нарада Головного екіпажу розпочалася у великій рубці Керманіча.

Бліді обличчя, синці під очима, особливо в жінок. Після камер анабіозу зореплавці були ослаблені, кволі, вкрай знесилені, але ситуація на «Кентаврі» вимагала негайного втручання.

Сиділи похмурі, невеселі. Ні жарту, ні посмішки, настрої пригнічений. Ще там, в камерах анабіозу, коли під Музику Пробудження поволі верталася свідомість, з трепетною радістю думали: сталось! досягли! А воно, бач, не пройшли й половини відстані. Омріяна планетна система ще залишалась неймовірно далекою.

Знайомилися з Літописом «Кентавра» — електронна пам'ять видавала тремтливі рядки на екран, — але зосередити

тись було важко, думки розбігалися, й, може, від того кожен відчував, як поболює голова.

Нарешті Керманич попросив Софі вимкнути екран і висловитись самій. Вона ждала цього й була готова дати відповідь на запитання членів Головного екіпажу. Стала біля посірілого екрана і кілька секунд, немов загіпнотизована, дивилась на цих загадкових людей — синів і дочок Землі. Бачила їх уперше, та ще й так близько. У фільмах — то ж тільки тіні, а тут ось — живі!

— Аномалія поведінки Допоміжного екіпажу наростала поволі, отак, як у прямій починається крива...

Софі розповіла, як вона пробувала вплинути на хід подій. виграти час — адже кожен порух сферичного календаря наближає «Кентавр» до мети. Та коли виникла загроза для Головного екіпажу...

— Ти зробила цілком правильно, ввімкнувши сигнал, — сказав Керманич. — Але як ти змогла не приєднатися до них?

Зореплавців обвіяло холодом: якби Софі була заодно з Уїлфулом, їм би не сидіти зараз отут, вони б ніколи більше не побачили світла зірок...

— Почуття обов'язку, — відповіла Софі, — ось що втримало мене від згубного кроку.

— Почуття обов'язку... — замислено повторив Керманич. Помовчав трохи, а тоді звернувся до біоніків-програмістів: — Чули, товариші? Почуття обов'язку!

Коли Софі розповіла про шахові турніри, Керманич усміхнувся:

— Число варіантів у шахах приблизно дорівнює 10 у 120 ступені. Усе людство за все своє життя, нічим іншим не займаючись, не змогло б перебрати їх. Шахи — невичерпна творчість, саме творчість.

Софі стояла мовчки і думала про свою обмеженість.

Потім промовляли конструктори, астрономи, біоніки, медики, психологи... Йшлося про недосконалість поведінки

Уїлфула і його товаришів. Кожен із фахівців намагався виявити конкретні причини, прорахунки програми тощо. Це підкріплювалося складними розрахунками.

Уважно вислухавши всіх, Керманіч сказав:

— Причина, товариші, лежить значно глибше. Це явище треба розглядати у філософському плані. Немає і не може бути застиглої форми матерії. Це — рух, процес, і в ході його кількісні параметри неминуче призводять до якісних змін. Для нас важливо з найбільшою імовірністю передбачити поріг, межу, коли настають ці якісні зміни...

Софі нічого не розуміла, хоч пам'ять її фіксувала кожне слово.

Дискусія пішла по іншому руслу. Нарешті було вирішено: Допоміжний екіпаж має пройти через Лабораторію № 1.

Софі знала, що така Лабораторія на «Кентаврі» є, але праця в ній не входила в обов'язки Допоміжного екіпажу, і навіть вона сама ніколи не заглядала в те герметично закриті приміщення. Може, це з її боку недогляд?

— Цю Лабораторію, Софі, можна спрощено назвати біохімічною. Кожен з Допоміжного екіпажу, прийнявши там комплекс процедур, вийде інтелектуально оновленим, інакшим.

— А пам'ять?

— Пам'ять буде стерта. Натомість закарбується нове фахове знання.

— То це будуть зовсім інші істоти? Без тих індивідуальних особливостей...

— Звичайно. Але вам, Софі, це не загрожує, ваш інтелект не потребує корекції. Ви настільки олюднилися, що...

— Мені їх жаль, і Уїлфула, і всіх...

— Іншої альтернативи нема. — У голосі Керманіча почувлися суворі нотки. — Інакше ми не досягнемо мети. Зрозумійте це, Софі, і сприйміть як необхідність. Тільки за цієї умови ви впораєтесь із своїми обов'язками.

— Я?

— Так. Ми — знову в анабіоз, а ви лишаєтесь на своєму посту. Вас ознайомлять з усіма програмами Лабораторії № 1, і, на випадок нових аномалій, упораєтесь самі. Зрозуміло?

Софі в замішанні опустила очі.

— І ви довіряєтесь мені?

Керманич поглянув на неї пильніше:

— А чому б не довіритись? Ви заслужили цілковите довір'я.

Софі помовчала, потім тихо сказала:

— Мені їх шкода... В цьому немає ніякої логіки, але... Пропустіть і мене через Лабораторію. Бо те почуття... Я піду з Уїлфулом...

Керманич зітхнув. Ніяк не вдається створити ідеальних біороботів. Гадав, що Софі стане взірцем, а виходить — і в неї аномалія.

— Ну, що ж... Тоді з вас і почнемо. — Він торкнувся кнопки, і в стіні зачорнів отвір. — Ідіть, Софі!

Старша Операторка ледь помітно здригнулась і покривала до тієї пащі.

— Прощай, Софі... — прошепотів Керманич.

*Вся історія людини — це історія її кохання.
Джек Лондон*

I. Микола Булига, як і всі його товариші-космонавти, людина особливо пунктуальна. Ну, а сьогодні... Він був готовий до поїздки рівно за годину! Це, звичайно, свідчило про особливе, сказати б, виняткове хвилювання. Та й хто, скажіть, не хвилювався перед одруженням? Ось по нього рівно через тридцять дев'ять хвилин заїде Талія, і вони відправляться до Палацу Радості, щоб там запевнити і себе, і весь світ... Красивий ритуал, от тільки даремно так встановили, що саме наречена мусить закликати: ходім! Воно, звичайно, має свій сенс — цілковита воля, можливість передумати в останню мить. Але коли б не цей звичай, він би на крилах до неї полетів!

Раз у раз поглядаючи на годинника, Микола пружним кроком ходив по великій світлій залі, і радісне передчуття розпирало йому груди. Зупинявся проти дзеркала, торкався гребінцем свого чорного непокірного чуба, поправляв краватку і знову ходив.

Так, так, вона буде... за двадцять одну хвилину, о, вже двадцять, дев'ятнадцять... Ну що ж, у нього давно вже готовність номер один!

Талія... Люба, мила, хороша... Хороша? Прекрасна, чарівна дівчина! Як вона вчора милувалась тією квіткою! Нюхала, розтирала голочки своїми ніжними пальцями і все повторювала: «Трівіум Харонтіс, Трівіум Харонтіс...» Так, він дотримав своєї обіцянки. Сказав — привезу квітку з Марса і привіз. Правда, ця голуба колючка мало схожа на квітку, замість цвіту на ній якісь сині пухирчики, але запах справді неземний. Порівняти його ні з чим. Та й ховалася ж ця рослина під бурим марсіанським камінням...

Так... Тринадцять хвилин залишилось. А які троянди вона подарувала тоді, перед стартом! Ті троянди, власне, й познайомили їх. І хто зна, що він уперше побачив тоді,— чи троянди, чи її очі... Серед величезного натовпу проводжаючих він одразу виділив дівчину з трояндами. Еге, от тобі й квіти... Було мало часу, занадто мало, щоб, блукаючи гамірливими вулицями міста, говорити всякі милі дурниці, наближаючись до головного. Вічність викраяла для них буквально кілька хвилин. І цього було досить. В одну коротку мить він усвідомив, що ця дівчина з трояндами — саме та, яку очікував, та, якої не вистачало для цілковитого щастя, без якої не можна жити.

— Як тебе звуть?

— Талія. Миколо.

— Ждатимеш?

— Ждатиму.

— Я привезу тобі квітку з Марса!

— Ждатиму, ждатиму...

Вони ще встигли обпекти собі губи поцілунком, коли товариші потягли його до вертольота. Ще з люка ракети хотів побачити її — й побачив. Талія була поруч, перед очима, Талія була в серці... Усі довгі місяці польоту крізь космічні глибини вона зігрівала йому душу. «Ждатиму». І діждалася. От він і повернувся й привіз квітку.

Талія... Тепер він її жде. Отак в чеканні й життя минає, кожен чекає свого щастя, і добре, коли воно не запізнюється.

Три хвилини!

Певне, вона саме виходить з вертольота на даху. Так, підійшла до ліфта. Зайшла в кабінку. Торкнула кнопку. Глянула в дзеркало — кабінка проскочила поверхів десять. Ще десять, ще... Стоп! Дев'яносто дев'ятий...

Микола кинувся до дверей, щоб відчинити саме в ту мить, коли вона підніме руку до дзвоника. Так... Підійшла!

Відчинив двері — нікого.

Промигнула кабіна ліфта. Забула поверх?

Почекав ще п'ять хвилин — ні слуху ні духу. Відчував, як наростає тривога, передчуття чогось катастрофічного, якогось горя, відчував, але терпляче ждав. Зрештою, буває через якусь дрібницю... Та коли минуло цілих півгодини, він не витерпів і підійшов до екрана відеофону. Рука йому тремтіла, коли набирав її символи.

На екрані з'явилося її веселе обличчя. Вона вдома!

— Здрастуй, Миколо! Що поробляєш? Чим займаєшся?

Голос безтурботний, так, наче нічого й не сталося.

— О, та ти кудись зібрався! Може, скажеш куди, якщо не секрет?

Його наче окропом ошпарило.

— Ти глузуєш з мене, Таліє?

На обличчі в неї щирий подив.

— Я тебе образила? Ну, скажи, любий, образила?

— Невже ти не розумієш, що ці запитання недоречні?

Раз ми домовились...

— Що ти маєш на увазі?

— Ну, це вже, знаєш, занадто..

— Миколо, любий мій, ну, не ображайся, прошу тебе, благаю! Скажи — про що ж ми домовились? Не стій, сядь, сядь, отак, тепер кажи.

— Невже ти забула? Про Палац Радості.

Він бачив, як вона спаленіла.

— Про Палац Радості? Вперше чую... Приїзди — поговоримо.

Спантеличений, Микола Булига поспішив до неї. Вона була наче така сама, як і вчора. В її очах сяяло щире захоплення, голос дзвенів радістю, і коли знайомила з батьками, і коли розмовляла з ним наодинці.

Поїхали гуляти. Побували й біля Колони Загиблих Космонавтів.

— Ми ж учора отут, на цьому місці, домовились...

Талія подивилась на білий мармур Колони, на бронзові постаті зореплавців і тихо сказала:

— Можливо... Знаєш, Миколо, мабуть, радість зустрічі запаморочила мене, оглушила... Ти не гнівайся, любий, ти ж знаєш, що я... Поїдьмо до Палацу завтра, згода?

У відповідь він міцно поцілував її. Решту дня провели нерозлучно. Разом пообідали, побували в ілюзії, слухали музику. Прощаючись, Микола нагадав:

— Затра ж не барися!

Наступного дня повторилось те саме! Знову Микола хвилювався, чекаючи на Талію, знову раз у раз поглядав на годинника і все уявляв, як вона переміщується в просторі. Піднімається ліфтом на свій дах, сідає у вертоліт. Машина швидко несе її понад призмами, кулями й пірамідами хмарочосів... Ось Талія вийшла на його даху. Ліфт відраховує поверхи... Дев'яносто дев'ятий! Бідолашний Булига вискочив у хол... І нікого не побачив.

Це вже було зухвальство. Чи вона вважає його дурником? А ще прикидається щирою... От тобі й Трівіум Харонтіс... До речі, що означають ці слова?

Микола підійшов до відеофону, зв'язався з Картотекою Знання, і скрипучий голос повідомив:

— Трівіум Харонтіс — назва місцевості на Марсі — Перехрестя Харона, міфологічного перевізника в підземне царство...

Різко вимкнув апарат, пройшовся в задумі по голубій підлозі, поглянув на годинника і, знову підійшовши до відеофону, замовив собі місце в ракеті, яка сьогодні відправлялась на Місяць. Полегшено зітхнув, розправив плечі. До товаришів у Космоцентр! А Талія... якесь легковажне дівчисько...

II. Минали роки. З Талією робилося щось дивовижне, але космонавт Булига про те нічого не знав, та й знати не хотів. Скориставшись першою ж нагодою, він у складі великої експедиції відправився в далеку міжзоряну мандрівку. Це був перший стрибок людства до сусідньої зірки — Проксими Центавра. Хто його знає, чи домагався б Микола Булига, щоб його зарахували до цього зоряного екіпажу, коли б його особисте життя склалося інакше. А так... Він, звичайно, нікому не говорив про це, навіть собі не признався, що ним керують особисті мотиви. А насправді домігся участі в цьому польоті саме через те, що хотів забути підступну дівчину, кохання до якої палило йому серце. Нехай остудять його глибини космосу, хай зарубцюються рани. Та й вона хай відчує, яке кохання відштовхнула, яким почуттям знехтувала. Корабель їхній мчить із субсвітловою швидкістю, і поки тут, на борту, мине дев'ять років, — на Землі пройде тридцять дев'ять. Саме так розрахована програма їхнього польоту. Ага, їй було сімнадцять... Коли експедиція повернеться, їй буде п'ятдесят шість! Ну, а він постаршає тільки на дев'ять років...

Микола ретельно виконував свої обов'язки — а чергування біля Головного Пульта забирало багато енергії — і таки мало-помалу заспокоївся. Через кілька тижнів рідна Земля зникла з поля зору, і все, що відбувалося на ній, подаленіло не лише у просторі, а й у свідомості — огорнулося серпанком, почало розмиватися, втрачаючи чіткі контури... І троянди, і Талія, і голуба колючка Тривіум Харонтіс — наче снилися... Звичайно, в найдальших зонах пам'яті всі ці враження зберігались, але свідомість вирішила занедбати ці зони, і сигнали звідти надходили все слабші й слабші, наче від якихось надзвичайно далеких світів.

Ці сигнали не посилились навіть тоді, коли ракета, пройшовши афелій своєї орбіти і виконавши складну програму досліджень планет Проксими, повернула до Сонячної системи. Як тільки на екрані локатора нарешті проступив диск

рідної планети, Микола зробив потрібні підрахунки, перевірив курс, та й тільки. Навіть не зітхнув.

Після посадки на Місячному космодромі Булига хотів деякий час побути в місті Коперник: йому кортіло покупатися у штучній, поки що єдиній на Місяці річці. Але керівник експедиції пообіцяв відпустки лише після того, як вони закінчать свій звіт на Землі.

— В Дніпрі все-таки краще купатися, — усміхнувся він. — Ви ж, здається, з його берегів?

— Так. Але ж тут тяжіння...

— Нічого-нічого, ви ще молодий, Миколо, треба гартувати м'язи.

Ну, що ж, дисципліна, обов'язок — мусив летіти. Та й зрештою цікаво поглянути на рідне місто через тридцять дев'ять років. До речі, космонавтам важко було звикати до календарного парадоксу. Їхня мандрівка продовжувалась дев'ять років (за годинником, встановленим на ракеті), отже, зараз повинен бути 2009 рік. Булига ввімкнув приймача, настроїв на київську хвилю, і в рубці Головного Пульта пролунало:

— Говорить Київ. Послухайте програму передач на сьогодні, двадцятье травня дві тисячі тридцять дев'ятого року. Підживленню цукрових буряків — пильну увагу. Репортаж...

Микола крутнув верньєром, приймач вимкнувся. Дві тисячі тридцять дев'ятий!

Аж тепер Микола зітхнув. І це було філософське зітхання: мовляв, які дива діються на білому світі!

Переліт з Місяця на Землю зайняв лічені години. Микола слухав і не чув розмови своїх товаришів. Його чомусь не захоплювало навіть таке визначне досягнення їхньої експедиції, як запис біострумів на одній із дванадцяти планет системи Проксіма. Вони сперечалися на тему: чи належить енцефалограма розумним істотам, чи ні і чи вдасться її розшифрувати. А Микола відчув, що його хвилює набли-

ження Землі. Несподівано — от же цілком несподівано! — защеміло серце...

Посадка на старому, давньому космодромі.

Микола поглянув на строкате людське море і... заплющив очі. Не може бути! Розплющив і знову побачив дівчину з трояндами. Он вона пробивається наперед, обережно піднявши квіти вгору. Молода, гарна і... дуже схожа на Талію! Як дві краплі води. Той же погляд — гарячий, визивний, молодечо-зухвалий...

Микола не може одвести очей, ступає наче загіпнотизований на край помосту і — падає. Його підхоплюють дужі руки, і ось він уже стоїть перед цим дивним з'явиськом — дівчиною з трояндами. В роті йому пересохло, дух забило.

— Ви... ви... — Він хоче щось сказати і не може. «Дочка! Це її дочка! — промайнуло в голові. — Але ж яка схожість! Цікаво, чи й вона прийшла?»

— Миколо, — тихо обізвался дівчина. — Я — Талія і я знову принесла тобі троянди...

— Талія? Дочка Талії?

— Ні, я та сама Талія...

О Космос! Микола подумав, що божеволіє. Якось дивно озирнувся навколо. Та сама Талія...

— Візьми, любий, троянди, але не привозь більше тих голубих колючок...

— Тривіум Харонтіс? А до чого тут...

Микола вхопив її в обійми, та так міцно, що троянди попадали їм під ноги.

III. — Коли ти тоді так раптово розірвав наші стосунки, — говорила Талія, поглядаючи на Миколу веселим оком, — я сумувала... три дні.

— Усього три дні? — з жалем у голосі перепитав Булига. — А запевняла...

— Розумієш, я просто забула.

— Забула?!

Миколине обличчя почервоніло від образи. Бач, на скільки вистачило їй почуття!

Він висмикнув руку з-під її ліктя, зупинився, вхопився за чавунний парпет і тоскно поглянув на річку. Дніпро спокійно плескався об граніт набережної, великий білосніжний корабель, наче лебідь, легко плив проти течії. Микола зціпив зуби. Ні, таки йому не щастить у коханні... Втопитись? Відчув, як напружились м'язи, готові до стрибка. А що? Шубовсть — і по всьому. Е, ні, дурниці. То колись... були м'якушки. А до чого тут м'якушки? Хіба вони були не такі самі люди?

— Я... Ну, як би тобі сказати? — Талія поклала руку йому на плече. — Я була захворіла. Втрачала пам'ять. День за днем втрачала. Не пам'ятала сьогодні, що було зі мною вчора. Наче стиралися записи в нервових клітинах. Протягом дня все пам'ятаю, а після сну — нічого. Минуло три дні, і я вже не знала про наше знайомство — нічогісінько не знала!

Булига співчутливо поглянув на дівчину. Полегшено зітхнув: Виходить, вона...

— І головне, що я сама цього навіть не підозрювала. Мама помітила. Спитала про тебе. Я знизала плечима: який Микола? Вперше чую! Спочатку вона подумала, що ми посварилися, а потім, коли я забула виконати якесь її доручення, почала придивлятися до мене уважніше. Її побоювання підтримав батько. Переконавшись, що зі мною щось не гаразд, вони, звичайно, звернулися по допомогу до медицини. Психіатри, невропатологи, фізіологи, терапевти... — хто тільки не займався моєю хворобою! І ніхто нічого не знаходив. Здорова, цілком здорова! І це була чистісінька правда — я почувала себе здоровою, дужою, життєрадісною. Але сьогодні я не пам'ятала, що було вчора.

— Так що... — перебив Булига, — завтра ти знов про мене забудеш?

— Ні, любий,— усміхнулась Талія,— тепер уже не забуду... Але дай мені доказати.

Довго вони ходили понад Дніпром, і Талія розказувала дивовижні, часом смішні, а часом і сумні речі. Минуло три роки, і Талія почала збиратись вступити до інституту. Вона зовсім забула, що вже кінчала інститут, а коли мама показала їй диплом,— тільки знизала плечима. Почала вчитися в інституті і... не змогла. «Вчора» для неї не існувало. Те, що вона добре засвоювала сьогодні, наступного дня не пам'ятала нічого.

Нарешті разом з матір'ю вони здогадалися, в чому тут річ. Талія молодшала! Час для неї йшов у зворотному напрямі: 17, 16, 15, 14, 13, 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6... П'ятилітньою дівчинкою підстрибом побігла до школи, та вчитися не могла. 4, 3, 2, 1... Цілі інститути — великі наукові колективи — стежили за цим феноменом. А батьки з сумом чукали дитину, яка не росла, а все меншала. Ніяких надій на порятунок не було. Ніхто ж не знав причини цього парадоксального процесу.

— І зараз невідомо? — спитав Микола.

— Тепер ми знаємо, я пригадала...

Процес омолодження, або, як його назвав один дисертант, мінусовий ріст продовжувався аж до самісінького дня народження. То був переломний день. Батьки чергували біля люльки невідступно й були настільки нервово виснажені, що перед світом, сидячи, обоє задрімали. Уранці перелякано схопилися й... побачили, що їхня Талюся жива й здорова, ворухить ручками й ніжками.

З того часу почався плюсовий ріст, біологічний маятник організму дівчинки хитнувся у зворотному напрямі. Талюся набирала вагу, почала сміятися, водити очима за пальцем, пізнавати тата й маму... Роки приносили радість сім'ї, друзям. 1, 2, 3, 4... Знову почала ходити до школи. Тепер уже вчилася не те що добре,— краще за всіх! «Знаєте, мамо,— хвалилася, стрибнувши їй на коліна,— мені все так

легко дається! От неначе воно мені знайоме...» Після першого класу її перевели до третього, потім до п'ятого... Школу закінчила з відзнакою, і вчителі говорили про неї, як про особливо обдаровану дівчину.

Якось, переглядаючи фотографії, побачила себе — колишньою — і поспитала в матері: «Хіба в мене була сестра?»

Напередодні повернення Булиги із зоряної мандрівки Талія пригадала все. Трівіум Харонтіс! Ось у чому криється таємниця! Тоді вона нюхала цю марсіанську квітку, навіть розтерла в пальцях кілька голубих колючок. Певне, сік потрапив у кров... «Це зілля забуття», — сказала Талія матері, поклавши на стіл прозору пластмасову коробку, в якій зберігалася та голуба колючка. Мати поглянула на ставну постать дочки і усміхнулася: «Це квітка юності!»

Коли Талія закінчила розповідь, Микола довго мовчав. Тільки поглядав блискучими очима на свою кохану, втішався її поставою, ходою, пив її красу.

— Ой, а яка я була смішна в другому дитинстві! Мати розповідає... Та ось поїдьмо до нас у гості, сам від неї почувеш!

Хвилин через десять вони вже заходили до її квартири. В просторому холі їх привітно зустріла мати, ще досить бадьора, як на її роки, жінка. Талія раптом відступила на крок, злякано сплеснула в долоні:

— Мамо! Що то ви...

— Це Трівіум Харонтіс, — усміхнулася мати, розтираючи в пальцях голубу колючку. — Квітка молодості!

Сухорлявий Фа мав постійну перепустку на поверхню планети і користався з цього дуже часто. На контрольному пункті його знали в обличчя, і Старий Спостерігач Неба не завжди й виймав свою чорну картку з білими цятками зірок. Тільки-но доторкнеться до лівої нарукавної кишені, вже й чує:

— Проходьте!

Фа вмощувався у блискучий металевий човник, вимикав електромагніт і, зажмуривши очі, мчав униз. Тунель зроблено по такій параболі, що силою інерції човника виносило до самісінької поверхні. У верхній точці його захоплював причальний електромагніт — і, будь ласка, виходь. Півгодини цього падіння й руху за інерцією — то солодке умління, суцільне блаженство, але Фа ніколи й нікому про це не обмовився, бо то ж і фізична, тілесна втіха, а він — романтичний містик, всі його помисли спрямовані в чорне провалля неба.

«Я мушу стояти віч-на-віч з Космосом, — Фа любляв пишномовні вислови, — мушу заглядати в зоряні зіниці, щоб сповістити марсіан, коли що трапиться». І ніхто не знав, окрім нього самого та Архінфа *, що нічого зараз він не бачить, бо пилова буря жовтою млою застить усе. «Мабуть, очі Космосу не вирізняють вас серед тіней», — кривився Архінф.

Стиснувши тонкі губи, Фа знову й знову вибирався на поверхню у нестихаюче вирування пилуки. Може, з упертості, а може, тому, що любив полоскотати собі нерви.

Та нарешті його наполегливість була винагороджена, ще й як! Настав Час Тріумфу!

* Архінф (марсіанське) — Архітектор інформації.

Як і в попередні рази, Фа, натягнувши маску на обличчя, брів по курному піску до Спостережного Пункту, коли крізь посвист вітру почув, як угорі щось захурчало. Підвів голову і завмер: у небі, як дивовижне видіння, летить якийсь осяйний предмет. Прорвавши пилову запону, він опустився неподалік — за валом кратера.

Фа потрухикав туди, але, видершись на вал, заліг і до гребеня повз на своєму хітиновому череві. Адже невідомо, що там — а раптом інопланетники, хоча їх і не може бути.

Обережно визирнув — на схилі бовваніє якийсь округлий апарат, навколо нього вже завихрюється пісок. Якщо там — прихідці з Космосу (а їх бути не може), то вони зовсім невеличкі, в кожному разі, посадити туди марсіанина аж ніяк не зможуть. Люків не видно, тільки блискучі лінзи, ніби очі, дивляться навколо.

Переборюючи страх, Фа підвівся й, хоч суглоби нижніх кінцівок тремтіли, змусив себе рухатись до таємничого предмета. Підкрадався, описуючи довгі спіралі, готовий кожної миті кинутись навікача. Та Посланець Неба стояв спокійно, наче прислухаючись до вітровіння. Фа осмілів і наблизився впритул. Тепер остаточно переконався: це ж космічний апарат! Доторкнувся верхніми кінцівками й відчув тепло — металевий корпус розігрівся, пронизуючи збурену атмосферу Марса.

«Оце сенсація! — аж потерпав од радості Фа. — Всепланетна слава забезпечена!»

Уява вже малювала зігнуту в поклоні постать Архінфа, улесливий тон і запобігливу міміку, коли він вітатиме його, відтепер славетного Спостерігача Неба, з таким винятковим успіхом. І певно, що славетного, бо хіба ж після цього ним не зацікавиться Вершина Мудрості, резиденція якого розташована в самісінькому ядрі планети? Авжеж, зацікавиться! Фа побуде там деякий час у стані невагомості, а набере ваги на все своє існування!

Озирнувся — ніде нікого. Але не виключена можливість, що якась експедиція може натрапити...

Засипавши апарат і запримітивши місце, Фа подався до люка, щоб якнайшвидше пірнути в теплі надра планети.

Чим далі читав Архінф, тим дужче кривилася його жовтава фізіономія. Ніякого захоплення, захвату, екстазу! Архінфове обличчя набрало такого виразу, наче він проковтнув колючу мишу.

— Чи у вас заблокувався блок думання? — прошипів, ледве стримуючи обурення, Архінф. — «Як завжди, цього разу я вийшов на поверхню планети... Я був страшенно вражений і сміливо наблизився... притулив свої кінцівки... Мене охопив екстаз, і я подумав: починається Космічна Ера...» Соромтеся, Фа! Будемо вважати, що ви не подавали, а я не сприймав цього безглуздя.

Архінф жбурнув «сенсаційну новину» у коробку біля тумби, в якій він сидів.

Фа підскочив на одній кінцівці, потім на другій, що означало крайню межу обурення.

— Як ви кваліфікували?!

— Безглуздя, — скривив губи Архінф, — тобто те, в чому немає глузду.

— Але ж це свідчення очевидця! Я можу показати! Це ж сенсація! — Обличчя Фа почало темніти, очі спалахнули золотистим блиском. — Та як ви наважуєтесь...

Раптом із тумби зашипіли густі цівки рідини, Фа зіщулювався, закрутився на місці. Коли нарешті злива припинилася, мокрий, як хлющ, Спостерігач Неба кілька хвилин не міг вимовити й слова, а тільки глипав уже зовсім не золотистими очима.

— Тепер до вас дійшло, що написали нонсенс? — лагідно спитав Архінф. — Ви осмілились твердити, що на нашу планету з Космосу...

— Але ж це так! — не втерпів Фа. — Це така ж реальність, як те, що я ось... отримав заспокійливий душ.

— Мене дивує,— провадив далі Архінф,— що ви подаєте цю реальність як реальність, позначену знаком плюс. Ви забули, вельмишановний, те, чого ніколи не слід забувати. Гулясті* вже давно довели, що тільки наша планета є осередком життя в його найвищій формі, і Вершина Мудрості ствердив це як незаперечну істину.

— Ну, звичайно ж... еге... а я... — забелькотав Фа. — Ви маєте... так, так... цілковиту рацію!

— Отже, поява якихось апаратів просто неможлива — тепер вам ясно?

— Цілком! — Фа зігнувся в поклони. — Це цілком вірогідна очевидність!

Спритним рухом він вихопив з коробки свій манускрипт і швидко вискочив із секції. Щоб не потрапити на очі знайомим, пробирався до свого житла малоосвітленими вулицями-тунелями.

Щойно прсминула відпочинкова половина малого біоциклу, як перед Архінфом знову з'явився Фа і знову поклав манускрипт!

— Що це? — вирячився Архінф.

— «Сенсаційна новина».

— Те саме? — Архінф заворушився, і Фа скрикнув:

— Заждіть! Не вмикайте, я ж іще зовсім спокійний! Подивіться хоч початок. Це те й зовсім не те!

Архінф почав читати, і вже наступної миті вираз його жовтуватого обличчя полагіднішав, а в очах з'явилися зелені вогники. Ніби мимоволі його мовний апарат почав відтворювати текст:

— «Як не завжди, цього разу я не виходив на поверхню планети. Я не бачив того космічного апарата, який не

* Гулясті (марсіанське) — ті, чия голова завбільшки в гулю.

опустився переді мною. Це не був циліндр з овальною головою, і він не зарився наполовину в пісок і не дивився на похмурий марсіанський краєвид своїми лінзами. Я не був страшенно вражений, сміливо не наблизився та не притулив своїх кінцівок до ще теплого металу. Мене не охопив екстаз, і я не подумав, що не починається Космічна Ера...»

Архінф викреслив останнє «не» і вигукнув:

— Оце інша річ! Це буде сенсація, якої давно не знав наш старий Марс!

— Бачите, а ви хотіли знову... душ...— ображено промовив Фа.

— Забудьте про душ,— Архінфове обличчя запобігливо скривилося.— Сподіваюся, коли будете там...— Він вказав униз.

— У планетному ядрі? Ну, що ви, я не дріб'язковий! Тим більше, що мою упаковку, деформовану рідиною, ви, звичайно, заміните.— Спостерігши, як при цих словах Архінф заплямкав, Фа усміхнувся:— То, може, ми не дістанемось на поверхню і не подивимось?

— Щоб не перекопатися на власні очі?— Архінф підвівся.— Хто з марсіан цього б не хотів?

Архінф вибрався з тумби, і вони подалися до виходу.

А на Землі, в Центрі далекого космічного зв'язку, було зареєстровано раптове припинення відеосигналів з поверхні Марса.

I. «Ну й прогноз...— насмішкувато подумав Тома, дивлячись, як руде крило пилової бурі підноситься над обрієм.— Точнісінько на Землі — обіцяють одне, а виходить зовсім інше». Добре усвідомлював, що іронізувати немає ніяких підстав: метеорологічна служба на Марсі працює, як кажуть, без року тиждень та й нараховує аж одну штатну одиницю! До того ж вона ще й лікар! Але все-таки... чому та одиниця починає з помилок?

Рівномірне двигтіння рушія потроху заколисувало геолога, настроювало на мрійливий лад. Зрідка поглядаючи на прилади, впевнювався, що машина йде по курсу, і продовжував думати про Містечко науки, а надто про дівчину — метеоролога й лікаря в одній особі. Щось у ній є таке... А що саме? Та нічого незвичайного. Вона така смішна і зворушлива...

Тим часом небо затяглося пиловою сіткою, і вона дедалі густішала. Сонце, немов підбите око, затікало кров'ю й незабаром перетворилося на безформну криваву пляму.

Тома глянув на спідометр — від Містечка його відділяло майже п'ятсот кілометрів. Повернути назад? Кілька годин їзди, і він буде в безпеці. Але ж він узяв усього дві проби, та й у тих слідів урану немає. А до гірського пасма — рукою подати. Та й небезпеки, може, ніякої не буде. Якщо сонце не сховається...

Засвітилася червона лампочка рації, тишу кабіни пронизав сигнал виклику. Тома ввімкнув радіосистему скафандра і одразу сказав:

— «Пошук-один» слухає.

Та в навушниках так зашуміло й затріщало, що голос далекого Містечка годі було почути. Інколи проривалось кілька складів, друзки окремих слів, але розібрати не мож-

на було нічого. Зупинив свого «верблюда», як прозвали в Містечку горбатий всюдихід, вимкнув мотор, напружено вслухаючись у какофонію звуків, що продиралися йому до голови. Але все марно.

— Нічого не чути!..— повторив у мікрофон кілька разів.— Я перебуваю за п'ятсот кілометрів по заданому маршруту...

Ще тричі повторивши свої координати, вимкнув рацію. Порушення зв'язку не дуже засмутило Тома. Що вони могли передати? Наказ повернути назад? Про це неважко здогадатися. А от... Може, хотіли повідомити характер бурі! Для визначення ситуації важливо знати, яка буря знялася: чи короткочасна лагідна Аспазія, чи довготривала люта Ксантипа. Аспазію легко пережити, а Ксантипі краще не попадатись, ця може лютувати кілька місяців...

Тома безпорадно поглянув на запилений ковпак, сонце вже ледь жевріло в густій каламуті збуреного пилу. Що ж робити? Знову ввімкнув передавача, сподіваючись, що, може, пощастить зв'язатися з Містечком. Але спроба була марною, і він, замість того, щоб вирішити, що ж робити, несподівано замислився над причинами атмосферних перешкод для радіозв'язку. Іонізація? Виникнення сильного електричного поля?

Тим часом помітно стемніло, хоч сонце — Тома знав це напевне — було ще високо. Значить, буря набирала сили. Минуло кілька довгих тягучих годин, таких нестерпно повільних, що геологові здалося, ніби час зовсім зупинився, паралізований бурею.

Машину завалило темрявою, і Тома хапливо ввімкнув освітлення кабіни, бо подумав, що вже осліп. Ну, що ж, треба повертати назад, бархани, хоч би які, не перешкода. Нехай замість трьох годин він витратить шість чи навіть десять, але буде серед товаришів, чутиме їхні голоси, бачитиме їхні теплі погляди. А завдання? Та хіба можна йому,

дорікнути, що в таких умовах він не зміг, не встиг нічого зробити? Певне ж, ні. Таки найрозумніше — повертати.

Увімкнув фари — снопи світла уперлись в сіру стіну. Запрацював рушій. Тома потягнув на себе лівого важеля, повертаючи машину назад. А стіна перед ним не відступала, не відбувалося жодної зміни, наче пилюка застигла. Тільки придивившись, можна було помітити мерехтіння. Звичайно, ніяких слідів Тома не бачив, хоч і повернув, як йому здавалось, на 180°. Зиркнув на компас і похолов: стрілка бігала по всьому периметру, не зупиняючись і на мить. Куди ж рухатись? Як визначити напрямок у цьому хаосі?

Відчув, як його пронизує страх: думка заборсалась, мов спійманий птах, не можучи зосередитись на чомусь одному. І цей стан страху й розгубленості він усвідомлював, подумки критикував, картав себе, та нічого вдіяти не міг. Еге, машиною керувати легше, аніж собою... Прошло немало часу, поки нарешті вгамувався. Вимкнув двигуна, погасив зовнішнє і внутрішнє освітлення. А тоді відхилив спинку сидіння, — вона опустилась майже в горизонтальне положення, — заплющив очі й почав зосереджуватись. Нарешті мозок упорався з емоціями, вони замовкли, принишкли — можна було спокійно поміркувати. Що, власне, сталося? Коли б не вийшов з ладу компас, можна було б повернутися до Містечка. Тепер треба ждати... Нічого страшного, ресурси життєзабезпечення на всюдиході великі, якщо використовувати їх ощадливо, то вистачить навіть на Ксантипу...

Ім'я сварливої, недоброї жінки викликало усмішку. Це ж треба — минуло більше двох тисяч років, а її згадують!..

Подумав про Астреллу — метеоролога і лікарку Містечка, стриману, може, аж занадто строгу дівчину. Цікаво, чи й вона, одружившись, тероризуватиме свого чоловіка, як та Ксантипа Сократа? А Джордж так і увивається біля неї. Але, мабуть, побоюється показатися смішним, особливо

в очах наукового керівника — тільки це й стримує його... Ну, звичайно ж, і сама Астрелла вміє війнути холодом. Кандидатка наук... Краще вже — кандидатка в Ксантипи!

З'ївши маленького бутерброда й випивши кілька ковтків теплої води, Тома вмотивувався спати, маючи надію, що завтра обставини зміняться на краще.

Але й наступного дня буря не втихла. Міріади дрібненьких піщинок роїлись над планетою, і Тома несподівано порівняв цей хаотичний рух з думкою, точніше, з процесом думання. Може, марсіанська природа обмірковує нову ситуацію й так реагує на появу людей? Ну, що ж, як би там не було, а людина вже зачепилася за Марс, уже здобула плацдарм — хоч і невеличке Містечко науки, та воно тут є, воно функціонує.

Тома іронічно посміхнувся: функціонує! Якщо нудитися склавши руки... Хто сказав, що негоду треба пересиджувати в герметично закритій кабіні?

Почав збиратися до виходу. Треба було старанно перевірити скафандр, і він це зробив. Адже вийти в розріджену атмосферу Марса — це все одно, що в космос. Прикріпив на запліччі два запасні балончики з киснем, до пояса — дві сумки: з інструментом та приладами. Озирнувся на кабіну і, переборюючи вагання, відчинив овальні дверцята. Рішуче переступив поріг і опинився за бортом. Пороснуло по плексигласу, перед очима завирувала пилюка — наче сірий дим. Сонце не могло пробитися, але темряву все-таки розігнало, можна було обійтися без ліхтаря.

Постоявши деякий час біля свого «верблюда», Тома вирішив піти в гори — вони тут поруч, може, за кілометр чи два. А де ж іще брати зразки, як не там?

Крок за кроком віддаляючись від всюдихода, часто озирався на нього, а коли контури машини почали розпливатися і вже ледве бовваніли, зупинився. Може, повернутись? Але глибокий слід, який він прочовгав у піску, заспокоїв геолога: швидко не засипле! Ледь-ледь сіється...

Пішов далі, намагаючись проорювати важкими підошвами ще глибший слід.

Промине кілька годин, і він проклинатиме свою наївність, свою злочинну легковажність і глупоту. Який слід зміг би втриматися в цьому хаосі? Хіба зараз тут є щось важливіше, окрім самого хаосу? Пустеля стала сторч, мільйони тонн піску, одержавши величезну кінетичну енергію перетасовують, переінакшують ландшафт, а він сподівався, що його слід збережеться! Воістину немає меж людської пихи....

Тепер, куди б він не повернувся, скрізь йому ввижався всюдихід; поспішав до нього, аж захекувався, але видиво розтавало на очах, зникало, щоб з'явитися з іншого боку. Жодного просвітку не було, здавалося, буря стала інтенсивнішою, наче пилюка сіялася з хмар.

Коли зовсім стемніло, змучений, знесилений геолог упав як убитий, і марсіанська пустеля підклала йому хоч і холодну, зате м'яку постіль. Відчув себе на дні пилового океану і вже не сподівався, що вирине. Тривога заповзала в непроникний скафандр і не давала спати. Картав себе нещадно, судив суворим судом. Але зрештою все-таки знайшов пом'якшуючі обставини й мотиви. Незвичні умови, раптова зміна ситуації, самотність, навіть ізольованість; хороші наміри, усвідомлення свого обов'язку, спроба діяти за несприятливих умов і т. д. Вирок, зрозуміло, був зовсім не суворий, половинчастий. Те засудити, а те схвалити. Головне ж — було відновлено душевну рівновагу, і Тома вже не так перестрашено позирав крізь окуляри на темряву, що тужавіла над ним. Не злякався навіть, побачивши якусь постать, що наближалася до нього. Впізнав Астреллу і здивувався, що вона без скафандра. Дівчина-метеоролог схилилася над ним, пилюка присипала їй коротко стрижене волосся, вона не звертала на те уваги і все пробачалася, що склала неправильний прогноз погоди. Тома заспокоював її, як міг, а на прощання пообіцяв обов'язково знайти поклади.

урану, такого необхідного для космічних ракет, і Астрелла ще раз пересвідчиться, що він — геолог-щасливчик.

Образ дівчини потьмянів, почав танути, але Тома вловив наостанку її підбадьорливий усміх і полегшено зітхнув.

II. На третій день своїх марних безплідних блукань Тома відчув крайнє знесилення. Важко переставляв ноги, наче потрапив у якусь багнюку. А насправді пилова буря потроху слабшала, і навіть видимість покращала. Молодого космонавта мучив голод і спрага, особливо спрага. Всередині пекло, язик пошерх і, мабуть, розпух, бо ним важко було ворухнути. Мізерну ампулку води з комплекту НЗ він випив ще вчора: лишилася плитка шоколаду, можна б підтримати сили, але Тома боявся, що тоді спрага зовсім замучить, і не чіпав того шоколаду.

Щоб погамувати голодний біль у животі, намагався не думати ні про їжу, ні про воду, але уява самовільно малювала йому образи, картинки, в яких дзвеніли прозорі струмки, а з яблунь гупали величезні яблука. Відганяв ці образи аж на край свідомості, але вони знову впливали звідти, поверталися на самісіньку сітчатку очей. І цю телепередачу йому ніяк не вдавалося вимкнути. «Невже втрачаю контроль над свідомістю? — стривожився Тома і подумки наказував мозкові: — Ну, перестань, перестань нагадувати про свої бажання, я й так знаю!» На деяку часинку образи тьмяніли й зникали, а потім спливали знову, і спрага терзала геолога ще дужче, ще лютіше. У шлунку палило вогнем, і той вогонь могла погасити лише вода...

Тюбики з водою... І під час міжпланетного польоту, і вже тут, на Марсі... Відкрутиш ковпачок і смокчи! Або легенько стискуй пальцями, і вода заповнюватиме рот кульками — невеликі, м'які, якраз на ковток. Чи є на світі щось смачніше за воду? Коли б оце зараз хоч маленький ковток, хоч півковтка, одну крапельночку!..

Протер скло шолома й чітко побачив: іде дощ. Замість пилюки пустелю січе дрібний дощик!

Першим порухом думки було: швидше скидай скафандр, підставляй обличчя під живлючі струмені! Але якісь контрольні пости в мозку не дрімали, зняли тривогу. «На Марсі — дощ? Опам'ятайся, хлопче, будь насторожі: в тебе починаються галюцинації».

Тома йшов, не знаючи куди, але знаючи чого: треба знайти воду. Це так — дощу на Марсі не може бути, а вода може, може... Кілька разів повторивши в думці це слово, пригадав, що по-польському воно означає «море», і усміхнувся. «Море... Хе, якби на Марсі було хоч невеличке море, ну, хоча б таке, як Аральське... Та я все одно знайду, я щасливчик, природа таких любить... Авжеж, любить, інакше хіба відкрив би тут нафту вже в перший місяць після прильоту?»

Уран вилетів з його важкої голови, згадку про нього пам'ять сховала в найдальші шафи, а натомість настирливо видавала одне: вода, вода, вода...

Тома брів по піску годину, другу — ніяких ознак води, ну, ніякісіньких.

— Та й де їй тут узятися? — шепотів скептичний голос. — Це ж Марс... та ще й пустеля...

— Вода, вода, вода!.. — гупало в скронях, гуділо в голові.

— Пуста мрія. Зупинися, заощаджуй сили. Буря втихне — тебе знайдуть...

— Вода, вода!..

Хилився, падав, але все-таки підводився і йшов далі. Крізь сірий серпанок пилю вже проступали гори. Отже, він прямує таки туди, куди й хотів... Ось вони бовваніють, рукою подати...

Місцевість почала понижуватись — долина у передгір'ї? Так, долина... піску. Спускався, наче вві сні, з'явилась думка, що звідти він уже не вибереться, але остраху не було,

наче йшлося не про нього, а про когось стороннього, а може, навіть і не про живу людину, а персонаж якогось твору.

Без ніякого вагання Тома посунув піскуватим схилом униз. Його вело якесь особливе, неусвідомлене чуття.

«Невже ж цього разу не пощастить? Та не може бути...»

Інтуїтивно вірив, що відшукає воду, бо як же це так — гинути від безводдя? А може... може... море...

Внизу стелеться сивий туманець, крізь нього помітна темна овальна пляма — так буває, коли в ліхтарі не сфокусована лінза і світляне коло окреслює тінь. Але ця бурунить, нуртує. «Чорніє в очах, — подумав. — Чи, може, справді проступає вода?»

Пройшов ще грохи, через силу переставляючи ноги, спіткнувся об камінь і впав. На диво легко підвівся, й обличчя йому осяяла усмішка: темна пляма — то ж зелений моріжок! Онде й струмок витікає з джерельця — кришталеву чисту воду виблискує на сонці. Справжня оаза в пустелі, немає тільки жодної пальми. Та ні, он і пальма, і Астрелла тут...

— Вода! — прошепотів чи, може, тільки намагався прошепотіти. Та Астрелла, видно, почула, бо усміхнулася до нього. Відкрив ротовий клапан шолома й жадібно припав до джерельця, жахаючись, що воно зникне...

Доки пив, пам'ять прокручувала фільм власного життя — за кілька секунд Тома побачив себе то підлітком, то малою дитиною, то дорослим.

Дія «фільму» розгорталася хаотично — це був довгий ряд «спалахів минулого», причому епізоди висвітлювались здебільшого незначні, дрібні, непримітні. Проте ці картини витворили панораму всього двадцятип'ятиліття геолога, і він знову відчув горе і радість, яких зазнав колись, знову повеселився й пожурився — за коротку мить удруге пережив своє життя.

Раптом екран пам'яті вибухнув, розсипався на міріади іскор і згас. Та цієї миті Тома вже не міг усвідомити.

III. Опритомнів молодий геолог у медичному ізоляторі Містечка. Ніби з туману вплив образ Астрелли — чорне волосся, біле обличчя. Тома помацав свою голову, груди.

— Що вас турбує? — співчутливо спитала Астрелла. Її обличчя було зовсім не суворе.

— Скафандр, — обізвався Тома. — Хіба я... — Він хотів сказати, що має відправитись в далекий пошук, та лікарка-метеоролог перебила:

— Не турбуйтеся, зі скафандром усе в порядку.

— А «верблюди»?

Астрелла усміхнулась.

— З ним теж нічого не сталося, пригнали.

Ця звістка, здавалося б, мусила порадувати Тому, але він спохмурнів. Ніяк не міг второпати, що сталося. Звідкіля пригнали всюдихода?

— Ми всі дуже стривожились, коли перервався зв'язок з вами, — говорила Астрелла. — І невідомо було, коли втихне буря...

Чим довше слухав її балачки Тома, тим більше чудувався. Яка буря? Коли? Що за вигадки?

— Те джерело вас урятувало, — продовжувала розповідати Астрелла. — Там кисень виносить воду... Шеф припускає, що ви знайшли великий басейн прісної води...

Нічого, нічогісінько не пам'ятав геолог. Як не силкувався, як не напружував пам'ять — найменших слідів пережитого не з'явилося. Сказав про це лікарці.

— Не сумуйте, — торкнулася долонею його чола. — Ось поїдемо, і, сподіваюсь, на місці ви все пригадаєте. Море Томи — правда гарно звучить?

І ніжний дотик долоні, і слова дівчини сповнювали його радісним передчуттям. «Якщо я відкрив на Марсі море, — думав Тома, — це, звичайно, добре, дуже добре. Та коли знайшов кохання — це ще краще!..»

КОСМІЧНА ПОДОРОЖ ЧАМХАБА

I. Чамхаб одразу впізнав цю будівлю й зійшов з рухомої стрічки на тротуар. Перед ним, віддалік від траси, лежав велетенський сірий камінь, схожий на мозок людини: дві півкулі, звивисті борозни.

«Штукарство, — подумав Чамхаб, відчувши глуху неприязнь і до самої будівлі, й до установи, розташованої в ній.— Електронний архів... пам'ять... Але ж можна б не так претензійно...»

Зрештою, підстав для невдоволення не було ніяких: переповнений важкими враженнями своєї космічної подорожі, він сам надумав звернутись до цього унікального архіву. Тут можуть виявити те, чого він не може пригадати, дістати інформацію, сховану в глибині нейронів. Надто важливо дізнатися, що з ним трапилось на тій зловісній планеті. Спуск, перші кроки на ній — все це стоїть перед очима. А зустріч з аборигенами... Адже коли на них напали... До моменту нападу він пам'ятає все. Та навіть і сам напад. А от що було далі, як врятувався, як опинився на кораблі, — суцільний провал пам'яті. Лише оцей електронний архіваріус — «експропріатор психіки», як жартома назвала його Анджела, — загляне в найдальші комірки пам'яті, вибере все, до останнього штриха. Це потрібно не тільки для науки — космології чи історії, це потрібно мільйонам людей.

Чамхаб став, заклавши руки за спину, і довго розглядав химерну будівлю. Розумів: це його обов'язок — віддати всю, яку має, інформацію електронному мозкові, але якесь несподіване почуття тривоги і страху втримувало його. Раз по раз у сірій будівлі розсувалися округлі двері — туди заходили й звідти виходили люди, а він усе стояв із міцно зчепленими за спиною руками й дивився. Думки

його були далеко. Пригадалися науковці Космоцентру — і жаль, і розчарування відбилися на їхніх обличчях, коли, дійшовши до найкритичнішого моменту в експедиції, він сказав, що нічого не пам'ятає, нічогісінько! Вони перезирнулися, знизали плечима. Що ж, мовляв, не пощастило, може, капітан психічно травмований... Чамхаб почував себе так, ніби завинив перед цими людьми, і не лише перед ними, завинив перед усім людством, хоча, звичайно, ніхто ні в чому його не звинувачував. І тоді він сам запропонував скористатися електронним мнемоскопом. Усі полегшено зітхнули, а дехто навіть не стримав радісної посмішки: він угадав їхнє невисловлене бажання! Запропонувати йому навряд чи хто зважився б — це було б неетично. А якщо він сам... Розмова закінчилась в атмосфері справжнього ентузіазму. Мнемоскоп допоможе розкрити таємницю, зазирнувши в найдальші зони пам'яті!

А тепер ось він завагався. З-під насуплених брів позирав на химерну будівлю й... шкодував, що висловив таке поспішливе, легковажне рішення. Хлопчисько!

Це нагадувало шахову партію в її кульмінації. Від того, який хід він зробить зараз — а це в його волі, — залежатиме все. Чамхаб гірко посміхнувся — знову постало прокляте гамлетівське запитання: бути чи не бути?

Різно обернувшись, пішов до тротуару.

Ступив на ближчу стрічку, потім на сусідню, а далі вже на середню, яка мчить з найбільшою швидкістю. Тут було чимало пасажирів, та все-таки знайшлася вільна трапеція, на яку можна спертися. Стояв, намагаючись ні про що не думати, спостерігав обличчя, особливо жіночі, поглядав на деякі оригінальні будівлі, сквери і парки, що пропливали мимо. Як гарно жити на Землі! Щоб це фізично відчувати — треба побувати в космосі... Так... Тепер йому в сто крат рідніші оці незнайомі обличчя, оці очі, що так і променяються думкою та відчуттям. Але що їм до того, чи все він пригадав із своєї подорожі, чи ні? Головне

ж відомо — знайдено планету, на якій буває життя, хоч і в нижчих формах. Та це ще й краще, що там немає мислячих істот — можна заселяти!

Немає... А що, коли є? Хіба він може дати однозначну відповідь на це питання?

І знову сумніви обступили Чамхаба, і в голові зчинився такий сумбур, що неможливо було зосередитись. Пропустив майдан, де мав перейти на Морську трасу, довелося повертатись зустрічними стрічками, іти підземними переходами. В людському тлумі він поволі заспокоївся й твердо вирішив: як скаже Анджела — так він і вчинить.

Думка про Анджелу, ніжну, чарівну, найкращу дівчину в світі, наповнила радістю його серце. Те, що вони, двоє з п'яти мільярдів людей, знайшли одне одного, Чамхаб вважав щасливим подарунком долі. Мало того, що Анджела напрочуд красива, і саме тією красою, яка хвилює, притягує його, вона імponує йому духовно. В них споріднені погляди на життя, на світ. Ба навіть поточні події майже завжди викликають в них однакову реакцію. Вони розуміють одне одного з півслова. «Анджела — мое alter ego*», — думав Чамхаб, і його очі поблискували щастям. Йому подобалось, як вона ходить, як говорить, трохи розтягуючи слова.

Тенісні корти, де Чамхаб сподівався зустріти Анджелу, розташовані на Спортивному острові, спорудженому за кілометр чи півтора від берега. Туди веде тунель, на зразок метро, устаткований такими самими ескалаторами, як і вулиці міста. Наближаючись до вертикального підйомника, Чамхаб несподівано подумав: а що, коли Анджела скаже не треба? Впіймав себе на тому, що в глибині душі рішення майже склалось, Анджела тільки мусить санкціонувати. Гм... Як скаже — так і буде... А що, коли вона раптом...

* Друге я (лат.).

Підйомник виніс його в сонячну купіль. Дихалось легко, здавалось, повітря відчувається на смак. На що вже в космічному кораблі добре працюють кондиціонери, та хіба вони можуть дати таке цілюще повітря? Хоч як прагнули конструктори Острова за допомогою металу й пластика вирватись із обіймів Природи, це їм не вдалося. Природа тримає всю цю споруду разом з людьми в долонях моря і неба...

Анджела помітила його ще здалеку, привітно махнула рукою. У білому спортивному костюмі вона здавалась ще кращою. Змахнула ракеткою граціозно й водночас енергійно — удари по м'ячу були сильні, мов постріли.

Сівши з краю порожньої трибуни, Чамхаб спостерігав за її грою, суперниці ж не бачив, наче її й не було.

Та ось тренування скінчилось, Анджела підійшла, втомлено ступаючи по гравієвій доріжці. На засмаглих щоках блищали краплини поту.

— Ну, як? — спитала, сідаючи поруч, і в очах її на мить з'явилась тривога.

— Ніяк... поки що.

Анджела кинула на нього запитливий погляд, і в тому погляді було стільки дитячої цікавості, що Чамхаб не міг стримати посмішки.

— Розумієш, був я коло того «мозку»... Знаю, що треба випити цей келих, але... боюся. Вони ж видобували інформацію у вмираючих або щойно померлих... Можуть бути несподіванки — вони самі попереджали... — Чамхаб помовчав, йому не хотілось розвивати цю тему. Потім сказав невизначено: — Тут є над чим поміркувати.

— Ходімо прогуляємось, — враз посерйознішала Анджела.

Аж до заходу сонця блукали вони по алеях Спортивного острова. Говорили про що завгодно, здебільшого про всякі дрібниці, лише не про електронний архів, полишили цю тему підсвідомості.

Купалися, стрибали з вишки. Чамхаб захоплювався Анджелиними траєкторіями — вона плавно, ніби в невагомості, летіла, простягнувши вперед руки, і, здавалося, якби забажала, то линула б отак понад хвилями аж до самісінького обрію, де вже здіймалась кармінна стіна. В нього так не виходило — плюхався в воду важко, як металевий злиток, а, виринувши, довго пирхав, неначе той морж. Анджела ще не сміялася так, відколи вони познайомились.

— Ану ще! Ще один стрибок!

І він знову підіймався на вишку, падав сторч головою, а, виринувши, пирхав ще дужче. Гралися, немов підлітки.

Відпочиваючи на воді, Анджела переверталася горілиць, розкидала руки хрестом і заплющувала очі. Потім казала, що, погойдуючись на хвилях в такій позі, вона поступово втрачає почуття верха й низу, і їй починає здаватися, що вона летить у космічному просторі, падає й падає поміж планетами й сонцями.

— Так можна і втонути, — обізвався Чамхаб.

— Можливо, — погодилась Анджела. — Та я вловлюю момент, розплющую очі, і все минає. А в тебе з'являлося таке відчуття в космосі?

Чамхаб замислився.

— Коли сидів за пультом — було. З'єднуєшся з кораблем в одно ціле, відчуваєш його гігантське металеве тіло, як своє... Кнопка, на яку ліг палець, сполучає твою нервову систему з електронними «нервами» агрегатів, і їх можна відчувати, як внутрішні органи. Цікаво?

— Цікаво, але страшно: людина зростається з машиною...

— Страхи ці перебільшені. Людина завжди залишається людиною.

— Будемо сподіватися.

Вечеряти в кафе Анджела не схотіла, натомість запросила до себе. Він, звичайно, був дуже радий і не прихову-

вав цього. Перспектива інтимної обстановки викликала в нього п'янку млюсть.

Анджеліні батьки мешкали в невеликій, скромно умебльованій квартирі на другому поверсі. Стіл накрыли на веранді, до якої заглядали молоді клени — при світлі їхніх листя видавалося ще зеленішим. «Космічний сирота», як і слід було сподіватися, був у центрі уваги. Особливо опікувалася ним Анджеліна мама — ще молода, балакуча жінка з лагідним обличчям. Батько — високий, худорлявий чоловік, один з операторів автоматичної підземної фабрики, яка виробляє взуття, — неквапливий у розмові, стриманий у рухах. Але з того, як він час від часу поглядав на Чамхаба, помітно було, що ставиться до космонавта з повагою й теплотою.

Чамхабові приємно було в їхньому товаристві, та — ніде правди діти, — коли вечеря скінчилася, він зрадів, що нарешті лишається віч-на-віч із своєю нареченою. Покохав дівчину до самозабуття, й посидіти з нею, взявши її руку в свою, було для нього справжнім блаженством. Звучала ніжна мелодія — та чи він слухав її? Сидів як заворожений, геть забувши про все. Анджела нагадала:

— То як ти вирішив?

— Завтра візьмемо шлюб, — мрійливо обізвався Чамхаб. — Повір, що далі...

— Я не про те, — засміялась Анджела. — Електронного павука забув?

— А... — Він наче прокинувся зі сну. — Павука? Як ти скажеш, так і зроблю.

Лагідним жестом вона відкинула йому білявого чуба.

— Мені здається, що... це навіть цікаво.

— Може, й цікаво. — Чамхаб вибачливо усміхнувся. — Мозок людини — це своєрідний космос... Та в мене на думці... Я таки доб'юся — ми туди ще полетимо! Ну, що ж, вирішено: завтра піду. Тільки... тільки обіцяй, що після того ми одружимося... не відкладаючи. Згода?

— Авжеж, дурненький! — засміялась Анджела й грайливо торкнула його носа.

Хотів поцілувати, але вона встигла відхилитись. Обличчя їй зашарілося.

— Ой, що ти... Прошу, заспокойся.

Чамхаб підвівся й почав ходити по кімнаті, засунувши руки в кишені штанів. Дівчина трохи злякано стежила за ним поглядом, просила заспокоїтись і сісти.

— Хіба можна бути спокійним коло тебе? — Яюсь наче аж сердито поглянув на неї. Ех, схопити б її на руки...

— А скільки продовжуватиметься ця процедура? — спитала, виходячи на веранду.

— Що? — стрепенувся Чамхаб. — А... не знаю.

Постояли на веранді, дослухаючись до шелесту листя.

— Ну, добре, — порушила мовчанку Анджела. — Я туди подзвоню. І обов'язково зустріну, коли ти виходитимеш.

Зненацька обхопив її голову долонями. Дівчина не встигла й скрикнути, як він поцілував її в губи.

II. Після гіпнотичного сеансу Чамхабові наділи на голову щось справді схоже на срібного павука — мнемоскоп. Напівлежачи в спеціально пристосованому для нього ліжку, космонавт знову переживав свою останню подорож. Пам'ять розгортала дивовижно чіткі картини — усе було, як наяву. Хоча й не зовсім: пережиті сцени й ситуації з'являлися водночас. В коротку мить вміщалися яскраво висвітлені події одного дня чи цілого місяця — в залежності від того, яка була насиченість фактами. Політ «Енея» продовжувався майже десять років, а електронний «павук» знімав карби пам'яті всього за кілька годин. Правда, мнемоскоп старанно «просівав» здобуту інформацію, й на магнітну катушку осідало тільки суттєве.

Звичайно, Чамхаб нічого цього не відчував. Як тільки апарат ввімкнули, він одразу ж усвідомив себе на косміч-

ному кораблі. Сидів за великим сегментом пульта керування, невідривно дивлячись на матовий екран.

Далеке чуже сонце вже показувало свій диск. В його промінні можна помітити окремі пилінки — планетна сім'я. З кожним днем і сонце, і планети більшають, ростуть.

Астрофізик Ів показує фотографії системи, зроблені крізь різні фільтри, повідомляє параметри, дає характеристики:

— Зірка — півтори сонячні маси, чотирнадцять планет, розміри їх підлягають закономірності, відкритій у нас*. Орбіти майже не виходять з площини екліптики.

— Астероїди? Комети?

— Не помічено. — Ів розводить руками, ніби пробачається, що в цій планетній системі немає ні астероїдів, ні комет.

Бортінженер Фамен усміхається:

— Значить, не було запроєктовано.

Чамхаб просить його сісти до комп'ютера і визначити режим гальмування.

На четвертій (1,3 маси Землі) спектографи зафіксували хлорофіл, лінії якого відсутні в спектрах решти планет.

— Здається, вона має велику кількість зеленої маси, — каже Ів.

Чамхаб у захопленні:

— Зелена маса? Це ж ліси і луки! Давайте так і назовемо її: Зелена!

Ів і Фамен погодились. Було вирішено вийти на мінімальну орбіту навколо Зеленої, щоб вивчити її детальніше.

Знову перевантаження, Чамхабові здається, що весь він налитий оловом, важко ворухнути навіть пальцем. Зникло. І те саме тіло стало легким, як пушинка.

Безперервні, невтомні спостереження, накопичення й аналіз матеріалу. Так, Зелена має біосферу! Та ще й бага-

* Тобто об'єм планет до своєї зростає, а далі зменшується.

тющу — густі ліси, безкінечні луки. Коли б тут ще були гори, моря й океани, — Зелена відрізнялася б від Землі лише розмірами. Але жодного, бодай невеличкого водного басейну тут немає. Суцільний всепланетний материк, втушкований зеленою ковдрою навіть на полюсах. Певно, всю вологу тримають у собі рослини.

— Якщо тут не було первісного океану... — з жалем почав астрофізик, зітхнув і замовк.

— То що? — не втерпів Чамхаб. — Не могли з'явитися й розумні істоти?

— Авжеж, — знизав плечима Ів. — Про них не може бути й мови, ми навряд чи зустрінемо тут навіть тварин. В кожному разі, спостережні дані не дають для цього ніяких підстав.

— Про це ще рано говорити, — заперечив Чамхаб.

— Але ж не помічено жодного стада, жодного табуна.

— Це ще нічого не доводить. Удень вони можуть ховатися в лісах, а пасуться вночі — звідки ми знаємо?

— А слідів цивілізації — ніякісіньких, це вже точно, — обізвався Фамен.

— І це передчасний висновок, — не згодився Чамхаб. — Давайте, друзі, повторимо увесь комплекс досліджень...

Знову нарада біля пульта.

— Отже, дослідження проведено чотири рази, — Чамхаб міркував уголос. — І, як ви знаєте...

— Тепер і в тебе немає сумніву, — перебив Ів.

— Сумніви ще є, — твердо сказав Чамхаб, — але я вважаю, що на орбіті ми зробили все, що могли.

— Це так, — погодився Ів. — Біосфера Зеленої досліджена по всіх аспектах. Дальше перебування...

— От і я так думаю. Пора здійснити наступний етап нашої експедиції... Щодо місця посадки. Твоя пропозиція, Ів?

— На екваторі, в зоні лісу. Оптимальні умови для вивчення планети. Адже ліси переважають.

— А ти як думаєш, Фамен?

— Полюс. Чи північний, чи південний — однаково. Полярні області — океан луків...

— Це все крайнощі, — розважливо сказав Чамхаб. — Місце посадки треба визначити з урахуванням багатьох факторів. Динаміка атмосферних процесів, температура, тип повітря зони дослідження, радіація...

Детально обміркувавши численні варіанти, провівши ще одне картографування, всі троє зійшлися на тому, що «Енея» слід посадити в північній півкулі Зеленої, в савані, де луки зустрічаються з масивом лісу.

І знову тіло наливається оловом, очі застилає кривавий туман. Коли нарешті комп'ютер вимкнув двигуна і в кораблі настала тиша, вони ще довго її не чули.

Першим опритомнів Чамхаб.

— Друзі, вітаю... Ми на Зеленій...

Хотів ці слова викрикнути, але не вистачило сили. Проте Ів та Фамен почули. Незабаром усі зібрались біля командирського пульта. Інженер ввімкнув оглядовий екран — що там діється навколо? — та матова поверхня не прозорішала. Виявилось, що електронно-оптична система вийшла з ладу.

— «Еней» осліп... — В голосі бортінженера чулася досада.

Це було особливо недоречно: кортіло якомога швидше поглянути на планету зблизька.

— Прошу дозволу вийти назовні, — незвично офіційним тоном промовив Фамен. — За бортом ще день.

— Спочатку все-таки треба налагодити оптику, — сказав Чамхаб. — Немає необхідності ризикувати.

Інженер, не кажучи й слова, негайно взявся відшукувати пошкодження. Довго порпався в електронному начинні, змінив світлопровід, запобіжники тощо, і нарешті система ожила. Крізь екран до їхнього корабля заглянув незнайомий світ. Якись чудернацькі кущі в густій високій траві, а

дерева... Фамен одразу визначив їхню висоту — двісті сімдесят і більше метрів!

— Царство хлорофілу... — сказав упівголоса, наче боявся, що хтось сторонній почує.

— Так, — обіззався Чамхаб, — розмах нічогенький...

Тим часом сонце хилилось до заходу, травами поповзли тіні.

Атмосфера Зеленої була майже такою, як і земна. В ній тільки більше кисню й менше водяної пари. Візуальне спостереження не виявило нічого нового, отож Фамену та Іву не терпілось швидше вийти з корабля, ступити на цю планету, дихнути її повітрям.

— Вечоріє... — вагався Чамхаб.

— Ну й що? — знизував плечима Ів. — Ще можна зробити чимало фотографій.

— Та навіть, як і стемніє, — підтримав його інженер, — що в нас немає прожекторів?

Наче передчуваючи біду, Чамхаб не дає своєї згоди, а вони наполягають ще завзятіше.

— Ну, чого така поспішливість? — дивувався Чамхаб. — Час у нас є. Можемо відпочити за ніч, а вранці...

— Не розумію, навіщо зволікати, — не відступався астрофізик. — Візьмемо зразки рослин...

— Далеко заглиблюватись у ліс не будемо, — докинув інженер. — На зорову відстань.

Щось непокоїло Чамхаба, муляло душу. Не хотілось під вечір, та ще й без повітряної розвідки, робити вилазку.

«Нехай ідуть чи не треба? — перебирав думки, не зводячи очей з оглядового екрана. — Що мене тривожить?»

І тут йому впало в око: вдалині по траві котяться хвилі, наче від сильного вітру, а кущі й дерева стоять непорушні, найтонша галузка не схитнеться. Що це має означати? А може, то гра світла? Їхня правда, сидіти склавши руки не можна.

— Ну, от що. Вилазка лише для ознайомлення з територією радіусом... Скільки до узлісся? — На екрані з'явилась сітка координат. — Двісті сорок метрів. Ясно? Ніяких зразків не брати. І жодного кроку в ліс! Лазерні трубки тримати в руках, напоготові. Підтримувати зі мною безперервний радіозв'язок. Все ясно?

— Цілком, капітане! — весело вигукнули Ів і Фамен ще й виструнчились.

— Дозволяю йти. — Чамхаб окинув теплим поглядом їхні дужі постаті, перевібив екіпіровку і, коли вони пішли до виходу, приглушено сказав: — Щасливо.

Ів обернувся й кивнув, Фамен змахнув рукою.

Екран показав, як обережно, ніби нехотя, з корпуса корабля виткнувся пандус і, похитуючись, опустився на чорний, випалений дюзами, ґрунт. Фамен та Ів зійшли, обернулись обличчям до «Енея», щоб міг побачити Чамхаб, і на радощах затупали ногами. Момент хвилюючий, що й казати, — ступили на поверхню невідомої планети!

— Дихати легко! — сказав Фамен у мікрофон, прикріплений на грудях. — А як ходити — зараз відчуємо.

Роззираючись у всі боки, космонавти пішли до височенної стіни лісу, що сягала до самого неба. То один, то другою повідомляв:

— Ґрунт місцями розпушений, але йти добре.

— Трава шурхотить, хоча вітру немає.

Чамхаб порадив:

— Визначте сектори спостереження. Будьте уважні.

— Гаразд, не хвилюйся, — сказав Фамен, який ішов попереду. — Мій сектор — уперед і ліворуч, а твій, Іве, — праворуч і назад. Поглядай.

— Згода.

— Я теж дивлюся, — нагадав Чамхаб.

Деякий час йшли мовчки. Вступили в тінь, яку відкидав ліс і яка з кожною хвилиною видовжувалась, — чорний язик низом тягнувся до «Енея», ще освітленого сонцем.

— Усе нормально.

— Все гаразд.

Знову кількахвилинна мовчанка. Тінь почорнішала, їхні сірі постаті втонули в ній.

— Я вас не бачу, — гукнув у мікрофон Чамхаб. — Як ви там?

— Ми на узліссі. Дерев, мабуть, у десять обхватів, кора м'яка, наче гумова... Щось поблискує в хащах... Ого... Поглянь, що це?!

— Стріляй! — закричав інженер.

Замиготіли сліпучі зигзаги лазерних променів.

— Що сталося?! — скрикнув Чамхаб.

У мікрофоні скрипіло, сичало, скреготало. Важко падали зрізані лазерами дерева.

— Що трапилось?! — знову закричав Чамхаб, пройнятий гострим відчуттям небезпеки.

— На нас... — почулося крізь шум і тріск. — Стартуй...

Оце й усе, що почув Чамхаб. Навіть не розібрав, чий то був голос — Фамена чи Іва. І враз усе стихло.

— Відходьте, відходьте! — загукав Чамхаб з надією в голосі. — Ви мене чуєте?

Мовчанка. І пострілів не видно. Чамхаб отерп: невже загинули? Що ж здатне встояти проти лазерів? Чи, може, ненароком черкнули один одного?

Навіть не вимкнувши екрана, вхопив дві лазерні трубки й кинувся до виходу.

Пробігши метрів п'ятнадцять, опам'ятався й став. Потер долонею чоло, роззирнувся. Треба діяти обачно. Паніка — то загибель. А що, як нападники вскочать у розкритий люк? Бо звідки їм знати, що там нікого нема?

Пішов уперед, раз у раз оглядаючись на облитий червонястим світлом корабель.

Попереду нічого підозрілого не помітив, але все-таки, не доходячи до узлісся, ліг і поповз, ховаючись у шурхотливій траві. Трубки поклав у нагрудні кишені комбінезона.

Мозок увесь час пропікала думка: невже загинули? Важко було повірити: тільки що чув їхні гблоси... Може, пошкоджені рації?

Чим ближче до узлісся, тим рідша й нижча трава.

Ще кілька метрів, і Чамхаб побачив місце сутички. Купи зігнутого лазерами гілля, повалені дерева, з окоренків ще витікає якась рідина. А де ж хлопці?

Раптом Чамхаб помітив щось біле під гіллям. Придивився, і в роті йому пересохло — біліли кістяки. Ось що лишилося від його товаришів — буквально за кілька хвилин!..

Приголомшений, капітан довго не міг відвести очей від останків своїх побратимів. Трагедія налетіла шаленством диких інстинктів — і ось їх нема... Зціпив зуби, аж заскреготав. І де ж причаїлися ті звірюки, люті потвори, що не злякалися навіть лазера?

Тиша. Лише далеко в траві почувся шелест.

Чамхаб прислухався, потім почав повільно переводити погляд від стовбура до стовбура, не минаючи найменшої деталі. Було тихо й непорушно. Тільки в грудях прискорено стукотіло серце і в скронях шугала кров.

Упевнившись, що поблизу нікого немає, капітан схопився й швидко перебіг до ближчого стовбура. Визирнув з-за нього: де чигає небезпека?

В лісі вже добре стемніло, та, коли б щось підкрадалось, він би помітив. Ніякого ж підліска тут нема, жодного кущика, і погляд сягає далеко. На голих стовбурах — теж нічого підозрілого. Грунт ніби втрамбований, але нерівний, там і сям видно купки і валки кольору сухої глиці.

Вирішив забрати лазерні трубки Фамена та Іва, що лежали неподалік, і відходити до «Енея». Чапав до них обережно, наче по тонкому канату над прірвою.

Нагнувся, взяв одну, ту, що лежала ближче, засунув у кишеню. Цієї миті здалося, ніби в одному валку щось ворухнулось. Чамхаб заляк, спрямувавши туди свою трубку. Але кнопки не натискував. Постояв так декілька секунд,

швидко нагнувся і захопив другу трубку. Раптом відчув — хтось на нього дивиться. Наче на тій глищі розкрилися очі, не очі, а опуклі сегменти з матовою поверхнею. І дивляться не з одного місця, а з кожного валка, з кожного стовбура. Увесь ліс витріщився на нього!

«Та ні, такого не може бути, — подумав Чамхаб. — Галюцинація. Або ефект сутінків».

Ступнув крок назад. Ще крок. Невідривно, ніби загіпно-тизований, дивився на ті некліпаючі матові сегменти.

Так і відходив—обличчям до лісу, спиною—до «Енея».

Відчувши під ногами траву, полегшено зітхнув: «Ху-х... Здається, доберусь...» Тільки він це подумав, як щось не то кольнуло, не то вжалило йому праву руку, в якій він стискував лазера. Неначе черкнуло гострою травиною — не дужче. Та він з жахом відчув, що долоня дерев'яніє... Вхопити трубку лівою не встиг: очі заслала каламуть, голова ніби розкололася, він заточився і впав у траву...

Опритомнів у шлюзовій камері «Енея» — мов після наркозу. Довго не міг дійти тями, де він і що з ним трапилось. А коли все пригадав — не міг повірити, що лишився цілий і неушкоджений. Може, оте таємниче діє на відстані і просто не змогло завдати сильнішого удару. Але як він опинився на кораблі? В кожному разі, йому ясно було одне: середовище Зеленої вороже людині.

Герметично заклавшись у «Енеї», Чамхаб кілька днів провадив спостереження за допомогою оглядового екрана. Проте нічого нового в цій зеленій одноманітності не помітив. Травою, як і перше, перекочувались хвилі, темна стіна лісу лишалася так само непорушною. Чамхаб не зміг розрізнити зміни напрямку хвиль, вловити їхньої регулярності. Та це й не дивно, якщо зважити, чого він тут зазнав.

Украй вичерпаний нервово, Чамхаб не міг довше залишатись на цій планеті.

— Зажди, ми ще повернемося... — прошепотів, натискуючи стартову кнопку.

III. Анджела в коротенькій білій сукні, що добре контрастувала з її зашмаглим тілом, походжала перед сірою будівлею, раз по раз нетерпляче поглядаючи на округлі двері, які ось-ось мають випустити Чамхаба і які чомусь довго не відсуваються.

Припікало сонце, і дівчина думала, як то добре буде освіжитися в домашньому басейні. Спочатку, правда, вони зайдуть до Палацу одружень, потім святковий обід... Але перед обідом вона мусить обов'язково скупатися!

Торкнулася кліпса на правому вусі — зазвучала музика. Звук був тонюсінький, як нитка, але виразний, чіткий. З радіокліпсом не так нудно, швидше минає час. Пройшлася навколо клумби, де виставили свої теракотові шпичаки марсіанські кактуси, і знову подумала про басейн. Певне ж, і Чамхаб захоче освіжитися... Морж... О, нарешті!..

Радісно усміхаючись, Анджела поспішила навстріч нареченому.

Проте Чамхаб не відповів на її усмішку, обличчя його було похмуре, брови насуплені.

— Ну як, усе гаразд? — В її голосі прозвучала тривога.

Чамхаб, трохи уповільнивши крок, здивовано зиркнув на неї:

— Це ви мене питаєте?

Анджела розгубилася: він сказав це таким тоном, ніби вони зовсім незнайомі.

— Ну, знаєш, — промовила з прикрістю, — такі жарти зовсім недоречні.

Чамхаб знизав плечима, мовляв, якесь непорозуміння, і покрокував до траси.

— Послухай... — уже злякано обізвалася Анджела.

Він зупинився, та дівчина була така розгублена, що не могла вимовити більше ні слова, стояла і тільки кліпала очима. Було очевидною, що ніякої цікавості в нього вона не викликає.

— Пробачте, я поспішаю.

Повернувся й спокійно пішов геть. Анджела бачила, як він ступив на крайню стрічку, потім — на сусідню, і з кожною секундою віддалявся все далі й далі, бачила, але не могла зрушити з місця. Прірва між нею й Чамхабом ширилась, і ось постать його зникла в людському потоці. Дівчині стало страшенно шкода себе. За віщо її так зневажено?

До горла підкотився клубок, і на очах з'явилися сльози. Все перед нею розпливлося, розпалося на безформні тремтливі плями.

Цілісінський вечір Анджела просиділа дома. Не було настрою кудись іти, а все-таки сподівалась, що Чамхаб опам'ятається і прийде пробачатись. Та минала година за годиною, а його не було.

Знічев'я увімкнула телегазету і, перебираючи сторінку за сторінкою, натрапила на статтю під інтригуючим заголовком: «Біологічна цивілізація?» Йшлося про експедицію до Зеленої, інформацію, яку видобув мнемоскоп з пам'яті капітана Чамхаба.

Автор пропонував кілька моделей контакту землян з новою планетою. Припускав, що тамтешні «дерева» мають інтелект, і, коли б космонавти не застосували зброї, реакція, можливо, була б зовсім іншою. Капітан не стріляв — і лишився живий. До корабля міг дістатися в несвідомому стані.

Комп'ютер виявив регулярність хвиль, що прокочувались у траві, — очевидно, з лісу і назад цілими лавами рухались комахи, притому досить великі. Можна припустити існування суспільства цих комах, які живуть у лісі, а за поживою йдуть у степ...

Все це було цікаве, та, читаючи, Анджела думала не про таємниці Зеленої, а про таємниці людської пам'яті. Хіба ж вона сподівалася, що той електронний смерч вирве з корінням такий квітник? А воно, бач, почуття — теж інформація...

— Бам-бум-банг!..

Теплі, золотисті звуки проймають мозок, усе тіло, а воно ж цілу вічність пролежало скоцюрблене від холоду, скуте клінічною смертю.

— Банг-бум-бам!

Очі Вайза Омнісієнта розплющились, але нічого не бачили. Сизий морок поглинав усе: і металеві стіни камери анабіозу, і відчинений люк, і електронні очі приладів.

— Бум-банг-бам!..

Морок посвітлів, з'явилась невиразна, ще не окреслена думка: «Настало... скінчилось... пора...» Відчув, що приходить до тями, але ще довго лежав непорушно, тільки кліпав очима. Отже, сталось! Електронний космонавт вивів їхній корабель до Сонячної системи, вивів з неймовірної далечі космосу — без анабіозу вони б не витримали такої тривалої мандрівки, — і ось прозвучав сигнал, заклик до життя. Прокидайтесь, вставайте, астронавти, ви вже в своїй планетній системі, ви на порозі рідного дому!

Вайз наморщив лоба: а скільки ж це часу минуло на Землі? Попередні підрахунки — ще тоді, перед анабіозом — показували більше десяти тисяч років. Якщо міркувати взагалі — це чистісінька абстракція, оті десять тисяч років. А якщо згадати рідних, друзів... Тут, на кораблі, він і Модеста постаріли на якихось п'ятнадцять років, а там... Чи хоч відомі для нащадків імена їхніх сучасників, слава яких ширяла по всьому світу? Чи, може, довгі століття мрій, боротьби, сподівань і розчарувань вміщаються в одному абзаці сучасної історії? Епоха атомної, потім гравітаційної, нейтринної, може, ще якоїсь іншої енергії... Вік харчової синтетики... А їхній корабель? Це було б жахливо, коли б історія, — людська, земна історія, — забула про «Спис»...

— Вітаю з поверненням!

Омнісієнт скосив очі і побачив бліде обличчя Модести.

— Дякую, вас також.

І одвернувся. Це обличчя остогидло йому за останні роки експедиції, набридло, як оті сухі концентрати, як дистильована вода після циклу регенерації. «О, хоча б швидше фінішувати, — думав Вайз, — а там викреслю тебе з пам'яті, наші життєві орбіти ніколи не перетнуться. Хіба це дівчина? Електронна машина. Ніяких емоцій, аналітичний розум та й годі. Хоча... нерви, все це нерви. Коли я її вперше побачив... Ех, краще не згадувати... А втім, якщо все зважити... Коли б не цей її аналітичний розум, то з нас давно б уже був рій атомів... Але її командирський тон... І чому вона не полюбила мене? Коли б же гут був ще один, а то... Ну, нічого, скоро фініш!»

— Вайзе, пора... У нас багато роботи. Біотрон чекає на вас.

— Знаю, знаю, — гамуючи роздратованість, відказав Омнісієнт.

Почав поволеньки здирати з себе пластикову упаковку, підвівся. А вона вже встигла прийняти біотрон, причепуритися — метка. Окинула його уважним поглядом карих очей:

— Буду в рубці.

І вийшла, похитуючи округлими формами. «Ну, й іди собі... «В рубці...» А де ж тобі ще бути?»

Біотрон повернув і Вайзові бадьорість, до рубки він зайшов у доброму настрої. Ще кілька тижнів, і вони будуть на Землі... Звичайно, там уже інші покоління, зовсім інше життя, але це ж — рідна планета! Не те, що ті непривітні кам'яні брили, які траплялися на їхньому шляху. Земля... Чудо! Пісня! Казка! — ось що таке Земля.

Модеста згорбилась, прикипіла до пульта і зараз нагадувала йому велику чорну галку.

— Яка відстань?

Вона довго мовчала, і це стривожило Вайза. Різко ступнув до неї, поторгав за плече, ніби сонну.

— Яка відстань, питаю?

Модеста нарешті підвела голову, і він побачив у її очах причаєний переляк.

— Тут щось... не те. Подивіться, Вайзе.

Встала, даючи йому місце біля пультового екрана.

— Що це? — скрикнув Омнісієнт. — Чужа зоря?!

Гігантське, трохи ніби пригашене світило займало півекрана. Жодної планети телескопи не зафіксували. Діаметр зорі — 260 мільйонів кілометрів. І їхній «Спис» невідворотно мчить до цього розжареного гіганта...

Вайз похолов, учепірівся за край пульта, аж пальці побіліли. От тобі й Земля... Енергетичні запаси вичерпані на розгін корабля, лишилося тільки для посадки. А він ще будував усякі плани, мріяв... Кінець. Катастрофа. І все це — вона, Модеста.

Різко схопився з крісла — руки зігнуті в ліктях, кулаки стиснуті, з очей — колючки.

— Як це розуміти?!

Вона закліпала віями:

— Не знаю.

Цей її притишений голос чомусь ще дужче розлютив Омнісієнта.

— «Не знаю»!.. А хто ж задавав програму?

— Заспокойтеся, Вайзе.

— Скоро ми заспокоїмось навіки. Але перед тим... Як, по-вашому, за злочин треба відповідати?

— Я не зробила ніякого злочину.

— Ви склали і ввели в електронний мозок неточну програму. Це не злочин?

— Не впадайте в істерику, Вайзе.

Він підступав усе ближче, люто прискаючи словами:

— Украла день повернення! Нікчемне створіння... А ще взялося командувати кораблем!

Пальці йому розчепірились, голова подалася вперед.

— Ви що, збожеволіли, Вайзе? Ситуація...

— Я покажу тобі ситуацію,— прошипів, палячи її гострим поглядом.— Однаково лишилося мало...

— Схаменіться!

Лице її поблідло, але стояла, не рушаючи з місця. Їх розділяло кілька кроків.

— Ви втрачаєте, Вайзе, людську...

— Уже втрачено все!

Ще мить — і його руки стиснули б її мертвою хваткою. Але Модеста вихопила свій командирський променевий пістолет, і лискуча цівка одразу привела Вайза до тями. Він ніби наштотхнувся на щось гостре, скривився, кволо змахнув рукою та й почовгав до свого сидіння.

— Ганьба, Вайзе,— обізвалась Модеста.— Ви втратили людську подобу...

Він довго мовчав, потім буркнув:

— Скоро втратимо й шкуру.

Здавалося, його злоба вляглася, і він збайдужів до всього, не дивився ні на свою супутницю, ні навіть на екран, який повнився золотом невідомого сонця.

— Тут щось загадкове, незрозуміле,— примирливо говорила Модеста,— а ви... перелякалися.

— Я перелякався?— Вайз підвівся і знову сів.— Хоча так, ви маєте рацію — перелякався. Мене ошелешило. Катастрофа — хто її сподівався? Несправедливість долі, безглузда жорстокість — ось що нестерпне.

— Нам треба уточнити параметри цього сонця,— сказала Модеста і знову сіла до пультового екрана.— Особливо мене цікавить швидкість відносно зірок. Можливо, ми летимо правильно, але за роки нашої експедиції...

— До Сонячної системи заблукав зоряний гігант — це ви хочете сказати? — Вайз підійшов упритул.— Ні, дороженька, в космосі такого не буває, зустріч двох сонць — подія майже неймовірна.

В його приглушеному голосі звучала ущиплива іронія. Модеста ворухнулася, певне, хотіла встати, але не встигла. Враз її шию здушило ліктем, і в очах потемніло. Отямилась посеред рубки на підлозі. Променевий пістолет був у руці Вайза.

— Ну, от зараз ми й розберемося... Не треба хвилюватися, я не вбивця...

Він стояв за кілька кроків від неї, розкарячивши ноги. Цівка пістолета виписувала в просторі криву.

Модеста поволі підвелася, провела долонею по обличчю.

— Маніяк.

— Прошу без образ. Я цілком свідомий своїх дій. Злочин мусить бути покараний. Можете сісти в крісло.

— Перед нами таке цікаве явище,— сказала Модеста, проходячи до пульта,— і замість того, щоб поринути в дослідження...

— А навіщо, пробачте, ці дослідження, коли нам, з вашої ласки, не лишилося й місяця життя? Увійдемо в верхні шари... та й спалахнемо.

— Я поважала вас як ученого, Вайзе, а ви...

— А що я?!— верескнув Вайз.— Усі наші довголітні дослідження пожере чуже сонце, а я ще буду поповнювати їх? Нонсенс!

— Справжній дослідник працює до останнього подиху.

— Гучно сказано. А заради чого — до останнього подиху?

— Є речі самоочевидні, Вайзе. Невситима жага знання — це треба розтлумачувати?

— Невситима жага... Красиві слова та й тільки. А яка користь?

— О, ви до всього прицінюєтесь, навіть до емоцій. Аж тепер мені зрозуміло, чому я відкинула ваші залицяння...

— Прозріла, значить... Але це не стосується нашого розслідування.

— Ви з глузду з'їхали, Вайзе, певне, страх смерті потьмарив вашу свідомість. Інакше б ви не влаштували цієї комедії, а звернулися б до блоку пам'яті.

— І що?

— А те, що ви б перевірили, яку програму введено...

— Ще не було випадку, щоб електроніка спрацювала неправильно.

— Так, досі не було. Але як сталося...

— Неточність у програмі — хіба не ясно?

— За точність я ручуся.— Модеста кинула на нього відкритий, упевнений погляд.— Чуєте? Ручуся!

Вайз мимоволі знітився, опустив очі.

— А якщо я її знайду?

— Тоді стріляйте!

— Гаразд, так і буде.

Тримаючи зброю наготові, Вайз відступив до овального люка Обчислювального центру.

— Тільки щоб того... без фокусів!— гукнув до Модести.— Щоб не довелося випалювати цієї заслонки.

— Я ніколи не принижуся до підлості. Якщо я справді допустилася такої жахливої помилки, то... Перевіряйте!

Модеста сіла до пульта і одразу ж поринула в роботу. Їй хотілось якнайшвидше ознайомитись з показаннями датчиків температури, світності, гравітації, вивчити спектрограму — в касеті вже намотався грубий сувій стрічки.

Почулися кроки. Модеста рвучко обернулася — вираз обличчя видавав їй нервові напруження. А що, коли вона справді помилилася? Хіба така можливість виключена? Шпигонув острах, і по всьому тілу пройшла млосна хвиля. І не тому, що Вайз ішов до неї з пістолетом у руці і кожної миті міг вистрілити, — її жахнула сама думка про помилку...

Вайз був похмурий, губи стиснуті, очі опущені долі — унікав її погляду.

— Ну, що? — вихопилося у неї.

Вайз мовчки поклав пістолет на золотистий екран, зітхнув:

— Нічого. Все правильно. Прошу пробачення.

Обернувся й пішов до виходу.

— Послухайте, Вайзе! — гукнула Модеста несподівано радісним голосом. — Це сонце якесь дивне... Розумієте, його атмосфера...

Та Вайз наче не чув. Зігнувшись, протиснувся в люк, і важка плита закрила його постать.

«Ну, що ж, хай заспокоїться, відпочине в своєму гамаку, — подумала Модеста. — У нього нервове потрясіння...»

І вже вона пройнята співчуттям до колеги, серце їй тисне жаль, неначе й не було істеричної вихватки, яка мало не коштувала їй життя. От, коли він заспокоїться, можна буде обміркувати одержані параметри цього дивовижного сонця, що вже заповнило майже весь видимий простір перед кораблем. Чомусь зовсім не думала про катастрофу, може, тому, що виникла оригінальна ситуація — перед нею незвичайне світило, судячи з усього, воно не вкладається ні в яку класифікацію. Величезна глибина дуже розрідженої атмосфери і непропорційно мала маса ядра. Це ж унікальне явище в космосі!

Аналізуючи дані за допомогою панельного комп'ютера та час від часу поглядаючи на екран, Модеста поринула в матеріал і зовсім забула, що це величне, спокійне світило — смертельна загроза для їхнього «Списа». Вона милувалася цим сонцем, захоплювалася цим грандіозним явищем природи.

Відстань між «Списом» і сонцем скорочувалась на нові й нові мільйони кілометрів, а ступінь нагрівання обшивки корабля не змінювався. Це теж було для Модести загадковим. Як зачарована, дивилась на золотий диск, а в голові їй снувалися думки про Землю — рідну голубу планету... Десь-то вона плине в глибинах космосу, шумлять на ній вітри, грають морські хвилі, виспіває трава. Модеста

заплющила очі і все те уявила: водні плеса, поля, ліси й го-
мінкі міста. Сон, казка, марення. Пригадала Міжнародний
ракетодром у Сахарі, немилосердно пряжило сонце... Чи
й тепер стартують звідти кораблі? Подругу свою згадала.
Минуло, вважай, десять тисяч земних років, коли вони
з нею блукали в Карпатах... Десять тисяч... Ні, це не вкла-
дається у свідомість, мозок відмовляється уявити, а фор-
мулу виводить, рівняння розв'язує...

Раптом зазвучали позивні!

Слухова галюцинація? Ну, певне ж, центральна нервова
система видає бажане за дійсне.

Модеста принишкла.

— Пі-і... пі-і...

Якесь божевілля. Модеста навіть очі заплющила.

Писк не втихав. Наче сюди, в космічний корабель, залеті-
тіло пташеня та й квилить.

А може, це зустрічний корабель?

Зиркнула на екран локатора — чисто. А індикатор бор-
тового радіо мигає!

— Пі-і... пі-і...

Нервовим порухом руки натиснула кнопку.

— Тут «Спис»... Прийом.

В горлі їй пересохло, голос тремтів. Хіба ж сподівалась
почути людську мову? А почула:

— Патруль третього сектора. Хто ви?

Слова вимовлялися трохи інакше, ніж вона знала, та
зміст був зрозумілий.

— Ой боже мій...— мало не задихнулась Модеста.—
Я... ми з Вайзом Омнісієнтом... Тут «Спис»...

— Який «Спис»?

— Корабель дальнього пошуку, класу «Праща»... По-
вертаючись до Землі, потрапили до сфери тяжіння цієї зо-
рі.— Модеста намагалась говорити чітко і якомога спокій-
ніше, але серце так страшенно калатало, що забивало їй
подих.— А хто ви? Куди прямуєте?

— Я вже інформував: патруль третього сектора. Вітаю вас із поверненням!— піднесено пролунав молодий чоловічий голос.— Ви дісталися до рідної Сонячної системи!

Модеста задихалася, наче риба, викинута на пісок, і не могла сказати й слова.

— Ви мене чуєте?— тривожно спитав голос.— Що сталося?

Нарешті вона спромоглася:

— Спасибі, спасибі вам... Це так несподівано... Параметри сонця...

— Не розумію.

— Я й сама нічого не розумію...

— Бортові двигуни в порядку?

— Так.

— Дозволяється посадка на Місяць.

— Але ж ні Місяця, ні Землі на екрані нема...

— Будете йти по радіомаяку. Щасливої посадки!

Голос умовк.

Якусь хвилину Модеста сиділа мов тороплена. Космічний патруль, Місяць, Земля... Чи не примарилось? Ущипнула себе за щоку — боляче. Отже, справді?!

Почулися позивні радіомаяка, і тоді Модеста поспіхом заговорила в ларингофон:

— Вайзе! Виявляється, ми в Сонячній системі! Чуєте? Негайно до свого робочого місця... Чому ви мовчите?

Вайз не обзивався.

— Хелло, Вайзе!

Мовчанка.

— Ви що, заснули?

Жодного звука.

Це її стривожило. Кинулась до його каюти. Пальці тремтіли, ледве намацала кнопку дверей.

Вайз лежав біля ліжка — скорчений, посинілий. Тут же побликувала розтрощена ампулка, білів клаптик паперу.

Модеста нахилилась і взяла записку.

«Ви жінка виняткова, а я — звичайний смертний... — Вайзові каракулі розсипались на папірці колючками. — Я так не можу, краще покінчити одразу, аніж чекати, доки розжариться наша металева труна. Космос обдурив мене, я плачу йому тим же. А вас, Модесто, я справді любив... Ненавидів і любив. Мабуть, більше любив, хоча зараз це не має ніякого значення. Хай щастить вам у дослідженнях!»

Обережно ступаючи, наче боячись потурбувати мертвого, Модеста вийшла, трохи постояла в тамбурі, обіпершись спиною об холодну переборку, і пішла до пульта, ледве переставляючи обважнілі ноги. Треба ж запускати силовий агрегат...

Рано-вранці Модеста вибігає на верхню терасу санаторію робити зарядку, але кожного разу, вражена красою місячних краєвидів, покладе руки на балюстраду і довго стоїть. Сходить сонце, і гірські пасма тонуть у блакитно-золотому серпанку. На передньому плані контури гір наче прокреслені тушшю, а далі — тонуть в імлі. Вище підбивається сонце, коротшають тіні, і ось уже виграють барвами розлогі долини. Переважає зелений колір — адже атмосферу на Місяці люди створили на взірець земної, і рослинність тут — земна. До того ж і доба така сама, як на Землі. Місяць примусили обертатись навколо своєї осі з чималою швидкістю. Лише тяжіння нагадує Модесті, що вона відпочиває не в Карпатах. Тут ходити легко, наче й не йдеш, а перелітаєш з місця на місце.

До всього цього астронавтка звикла досить швидко, от тільки ніяк не могла звикнути до цифри на календарі — 11200 рік. В космічну подорож вони з Вайзом вирушили 2100 року...

Насилу відірвавшись від споглядання барвистого ранку, Модеста робить зарядку і, освіжена, бадьора, йде снідати. Кулінарія тепер зовсім інакша — ну, нічого схожо-

го!— але вона вдоволена, бо всі оті пасти й драже, що так і розтають у роті, не лише поживні, а й смачні. Сніданок більше не відбирає, як п'ять хвилин, і вона сідає за роботу.

Сьогодні Модеста закінчує диктувати на магнітну плівку звіт про експедицію — його жде навіть президент Академії Астронавтики, — і це радувало Модесту. Ні, вона в цьому світі не зайва. А ще вона пам'ятає багато чого з того, що колись було рідним, близьким.

За вікнами згасає день. На обрії жевріє підсвічена сонцем хмарина.

— Summa summagum, — проказала Модеста, — остаточний підсумок: ми зробили все, що змогли.

Вимкнула магнітофон і, зітхнувши, пішла до своєї спальні. Перевдягнувшись у легкий спортивний костюм, вибігла на плаский дах помилуватись небом.

Густа сутінь заливає пасма гір, лише окремі вершини ще ловлять проміння зниклого за обрієм сонця й сяють, наче маяки.

Баня неба починає золотіти. Спочатку одна пелюстка з'являється на заході, росте з кожною хвилиною, і ось спокійне золотисте сяйво уже лине з усієї видимої півсфери, проймає синяву повітря, і воно виграє найніжнішими, найтоншими відтінками веселки.

Модеста дивиться й не може надивитись на це чудо, створене людиною. Ех, сердега Вайз... Оболонку, що, немов шкаралупа яйця, охоплює Сонце і внутрішні планети, він порахував за фотосферу невідомої зірки... А то ж людство перебудувало планетну систему, використавши для оболонки матеріал планет-гігантів. Тепер левову частку сонячної радіації одержують внутрішні планети. Невичерпні океани енергії!

Думка про трагічну долю Вайза кольнула їй серце, смуток запав у душу. Обличчя нахмурилось. Земля зійде перед світом, але завтра вона побачить рідну планету зблизька — відправиться із своїм звітом до Академії. Оце б удвох...

Стояла замислена, пригадувала до дрібниць свою нележку подорож з минулого до майбутнього, яке стало для неї теперішнім. Не чула ні музики внизу, ні навіть кроків, що наближались.

— Добрий вечір,— обізвався високий молодий чоловік у тенісці й шортах.— Пробачте, якщо я невчасно.

Модеста стрепенулася. Щось було в його притишеному голосі більше, аніж тільки чемність до самотньої жінки. Щось хвилююче, ніжне,— те, за чим вона так знудьгувалася.

— Здрастуйте,— окинула його весело-зухвалим поглядом. Це був космонавт, що перший встановив зв'язок із «Списом». Він уже якось цікавився її самопочуттям.— Рада вас бачити...

— Нам треба з вами поговорити — чи не так?

— Може, й так,— усміхнулась Модеста.

Саме цієї миті розтануло, зникло почуття самотності, а відтак і неусвідомленої нервової напруги.

Вони блукали вулицями, парками Лунополіса, аж доки з-за обрію не виткнулась величезна куля Землі. А високо-високо над ними, над Місяцем, над Землею, золотилося небо. Ніби славлячи невтомний людський геній, вічний людський труд, звучала велична симфонія, сонячна сага.

І. Сніг скрипів тонко, ну просто вигравав під ногами, наче Борисьо торкався смичком своєї скрипки. Повітря таке холодне, що ніби осколки скла впиваються в щоки. На віях осідає іній, а Борисьові хоч би що — іде собі, розмахує руками, дослухається, як витьохкує під ногами сніг.

Он і котедж, в якому мешкає Владлен. З вікон падає яскраве світло. Від нього іскриться припушений інеєм сад, наче викуваний із чистого срібла. От, здається, цокни металевою паличкою по стовбуру яблуньки, і весь сад задзвенить, забринить музикою.

Борисьо сходить на ганок і чує дзвінок. Над дверима спалахують літери: «Просимо!» Двері відчиняються самі, й Борисьо заходить.

Хлопця зустріла Владленова мати — чорнява жінка в білому спортивному костюмі.

— Добрий вечір.

— Здрастуй.

— Владлен обіцяв мені допомогти з астрономії.

— Гаразд, тоді не роздягайся, а йди до обсерваторії, він уже там.

Владленова обсерваторія — невелика кругла башта — містилася посеред плаского даху. Вибравшись наверх, Борисьо відразу побачив, що купол башти розсунутий — значить, телескоп дивиться на небо.

— Ти запізнився на сім хвилин. Чому? — сухо спитав Владлен, як тільки Борисьо зайшов до башти.

Борисьо похнюпився.

Владлен примирливо поклав хлопцеві руку на плече.

— Ну, гаразд. Сьогодні ж у нас почалися зимові канікули, друже...

У Владленовому голосі хлопець відчув щось незвичайне.

— ...Я гадаю, що під час канікул нам слід помандрувати. Якщо, звичайно, в тебе є бажання.

Борисьо усміхнувся. Чи є в нього бажання! Ну, а хто, скажіть, не хоче мандрувати? Шкода тільки, що мандрівники минулого уже повідкривали все, усе на Землі. На полюсах давно побудовано наукові станції, туристи, альпіністи і просто мандрівники побували на всіх гірських вершинах. А в другій половині ХХ сторіччя і в Антарктиці не лишилося жодного місця, де не побувала б людина.

— А... куди ж ми вирушимо?— спитав Борисьо.— Може, спустимось як-небудь на дно океану?

Владлен з цікавістю поглянув на свого меншого товариша.

— Це — ідея... Але ж до океану дуже далеко, та й ніхто не дасть нам батисфери. Зрозумів? А на аеросанях можна рушати хоч зараз.

— А куди ж...

— Давай поїдемо до наших батьків!

— І побачимо космічні ракети?— від радості Борисьо аж підскочив.

— Еге, ракети. Через днів два вони стартують, і тоді...

— Що тоді?— Борисьо вчепився руками у Владленову шубу.— А чи не можна й нам у ракету?..

Владлен усміхнувся:

— Бач, я ж казав, що ти несерйозний чоловік, ти ще дитина. То на дно океану йому хочеться, то в ракету. Хіба ж ти не знаєш, що ці ракети не пасажирські, а вантажні? Мій тато запустить їх на потрібну орбіту...

— І мій тато!— додав Борисьо.

— Правильно, вони разом працюють,— погодився Владлен.— Ракети вийдуть одна за одною на орбіту і почнуть там вибухати.

— Вибухати? А навіщо?

— А хіба тобі тато не розповідав? Ходи ось до телескопа. Сідай.

Борисьо вмонтився на стільчику перед невеликим телескопом і, прихилившись до окуляра, почав дивитися на небо.

Владлен спитав:

— Ну, що ти там бачиш? Ех, ти вже збив. Наведи на планету!

— Це я можу, що тут...— бубонів Борисьо, зазираючи у візир і крутячи ручки. Але планета ніяк не потрапляла в поле зору.

— Все ще не навів?— дивувався Владлен.— Завжди ти кажеш «можу», а як доходить до діла... Давай я тобі наведу!

Владлен швидко навів трубу, посадив хлопця.

— Ну, яка там планета?

— Наче Сатурн...

— Він і є. А чим ця планета відрізняється від інших?

— Сатурн має дев'ять супутників.

— А ще що він має?!— Владлену почав уриватися терпець.

— Густу газову оболонку, яка складається...

— А кільце, кільце він має?— сердито перебив Владлен.

— Ну, звичайно,— спокійно відповів Борисьо.— Хіба ж ти забув?

Владен не знав, чи йому сердитись, чи сміятись. Поглянув на серйозне обличчя свого друга й усміхнувся.

— Ну, а може, ти скажеш, із чого воно складається?

— Воно складається з дрібненьких пилинок...

— А що, якби навколо Землі отаке кільце?

— Та що ж...— зам'явся Борисьо.— Було б дуже красиво...

Борисьо дивився на Владлена й кліпав очима.

— А що... буде і в нас кільце?

— Ну, аякже!— вигукнув Владлен.

— Та ну?

— Мені тато все розповів. Ракети начинені пилом: на заздалегідь визначеній орбіті вони одна за одною вибухають, і з того пилу буде кільце. Тільки не думай, що воно для краси. Це щоб більше вловлювати сонячної енергії.

Вони тут же, в тісній астрономічній башті, почали малювати кільце навколо Землі.

— Отакий проект і схвалено.— Владлен підняв угору свого аркушика.

— А той пил... не розлетиться?— спитав Борисьо.

— Не хвилюйся. Все точно розраховано. Так от я й думаю: давай, Борисьо, помчимо на аеросанях до космодрому? До батьків у гості! Побачимо, як стартують ракети.

— А... нас пустять мами?— тривожно спитав Борисьо.

— Я вже дорослий. А от ти мушиш спитати дозволу в мами, зрозумів?

II. Сніг так сліпуче сяяв проти сонця, що хлопцям довелося надіти захисні окуляри.

Дружно взявшись за опорні лапи, вони вивели сани із гаража, легко попхали їх по снігу поміж яблунями й поставили за садом. Тут починалися засніжені поля. Сонце сяяло у вікнах затишної кабіни, бризкало промінням із фарри — Борисьо подумав, що вона ввімкнена! Золоті літери полум'яніли на голубому тлі — «Буран».

— Ну, пора,— стримано сказав Владлен. Став на приступку, відчинив дверцята.— По місцях!

Борисьо моторно кинувся до кабіни й сів на зручне сидіння зліва від місця водія. Ноги, правда, не діставали до підлоги, але то нічого. Зате добре видно було, бо кабіна майже вся з прозорого пластика. На місце водія, не кваплячись, сів Владлен. Поклав руку на стерно... Борисьо обернувся назад, щоб вловити момент, коли почнуть свій обертотий рух лопасті. Але Владлен не поспішав. Борисьо повернув голову до нього:

— Чого ти ждеш? Щоб мама передумала та повернула?

— Опустити сидіння Там збоку є ручка, потягни її вгору. Борисьо ледве намацав ту ручку, потягнув її, сидіння плавно опустилося. Тепер його ноги діставали підлоги.

— А чи ми нічого не забули? Великий термос ти приніс?

— Усе в багажнику — і термос, і пакети, — швидко заговорив Борисьо, — усе, все! Хіба ти не знаєш, який я акуратний?

— Гляди, бо нам далеко, і все полями та лісами. Я відповідаю за машину, а ти — за харчування.

— Харчів нам надавали не менше як на тиждень.

Борисьо не встиг упіймати поглядом ту мить, коли закрутився гвинт. Він побачив позади кабіни темне коло. Електромотор працював безшумно. Владлен збільшив оберти пропелера, й сани плавно рушили. Тепер Борисьо не міг побачити й кола — там, де були лопасті, тремтіла ледь помітна серпанкова намітка.

Здавалося, що сани не ковзали широкими лижами по снігу, а таки летіли, летіли. Чути було свист звихреного, збуреного повітря, позаду клубочився білий пил, а сани мчали нестримно, і синя смужечка на обрії почала враз виростати, і через кілька хвилин уже добре видно було, що то стіною встає ліс. Хлопець злякано подивився на товариша:

— Це ти вже дуже розігнав!

— Дуже? — усміхнувся Владлен. — Тобі з незвички так здається. Та тут можна ще більшу швидкість дати: рівно, ніяких перепон! Ось у лісі доведеться збавити...

В кабіні зробилося зовсім тепло: працювала опалювальна система. Владлен перший скинув свою шубку — спочатку з одного плеча, а потім з другого, так що стерна не випустив і на мить. Роздягся й Борисьо. Було приємно сидіти в теплі, коли за тонкими стінками аж пищав мороз і шугав гострий вітер. Борися розморило, на нього почала

налягати дрімота. Плавний рух саней заколисував, хлопець не хотів заплющувати очей, але повіки зробились такі важкі, що не можна було їх втримати. І Борисьо опустив голову на груди. При поштовхах чи поворотах вона в нього хилиталася. Владлен збавив хід і, правою рукою тримаючи стерно, лівою відхилив спинку Борисьового сидіння — хлопець тепер напівлежав. «Нехай поспить!» — думав Владлен.

Він розбудив його через кілька годин:

— Уже заповідник.

Хлопець схопився. Сани рухались по узбіччю широкої лісової дороги. Праворуч ліс був одгороджений високою металевою сіткою, по якій ішов струм. Звірі добре затирили, як б'ється ця сітка, і не доторкалися до неї. Хіба що молоді, недосвідчені звірята інколи тицялись мордами і відразу ж відскакували. А на тисячах квадратних кілометрів цього незайманого лісу мешкало дуже багато тварин. Ведмеді, вовки, лисиці, зайці, олені, лосі, зубри, тигри, ондатри, куниці — та всіх і не перелічиш. Навіть дикі кози були.

— Бачив кого-небудь? — спитав Борисьо, поринувши поглядом у лісові хащі.

— Дядько Бурмило передавав тобі вітання, — засміявся Владлен. — Ще побачимо! А зараз давай попоїмо, бо я, здається, і вовка б з'їв — так виголодався.

Він вимкнув мотор, і сани плавно зупинилися. Лісова тиша ніби просочувалась і в кабінку. Товсті золотаві сосни обабіч дороги стояли непорушно, немов дослухаючись до чогось.

Зимовий день короткий. Після обіду хлопці проїхали, може, кілометрів з п'ятдесят, як почало сутеніти.

В полі, мабуть, ще було світло, а тут, в гущавині лісу, темніло з кожною хвилиною. До того ж понад лісом посунули важкі хмари. Владлен ввімкнув рефлектор, і деякий час їхали, мацаючи дорогу золотистим снопом електричного світла. Ліс насувався з боків чорними стінами, і хлопцям здавалося, що вони рухаються в тунелі.

Владлен втомився, підкрадалася дрімота. Дорога наче хотіла втекти кудись убік, і він кілька разів мало не зачепився за дерева.

— Ех, коли б оце й ти міг... — сказав він, позіхаючи.

Борисьо рвучко повернувся до нього:

— А хіба я не можу, чи що? Ану ж дай стерно!

— Е, це тобі не в полі! Там куди б не повели тебе сани, нічого не трапиться. А тут, брат, розіб'ємось. Мабуть, зупинимось і заночуємо. Завтра до обіду будемо там.

Він вимкнув мотор, сани зупинилися, світляний сніп розтав, і навколо зробилося тихо й темно.

Зобиджений Борисьо невдоволено сопів, поглядаючи на стерно. А Владлен уместився на задньому сидінні й незабаром заснув.

З глибини лісу долинало то протяжне завивання, то якийсь гавкіт або кугукання. Аж не вірилось Борисьові, що десь там сяють зараз міста й селища, двиготять фабрики і заводи, націлились у небо гостроносі космічні ракети. Ех, коли б оце не ночувати отут, у лісі, то на ранок були б уже на космодромі! Ох і Владлен — «розіб'ємось»! Хіба Борисьо не може повертати стерно?

Борисьо пересів на місце водія, ввімкнув фару. Чудно було дивитися, як у світлі клубочились сніжинки, м'яким пухом устилаючи дорогу. Оглянувся на Владлена — спить як убитий. Може, таки спробувати? Ну, що тут, проїхати кілька кілометрів і зупинитися — він і не знає.

Рука сама потягнулася до вмикача. Задзижчав мотор, але Владлен не почув. Сани рушили. Борисьо в першу мить розгубився, а тоді оговтався й повів «Буран» серединою дороги. Він може!

І яке ж то приємне почуття — вести машину! Не пасажиром їхати, а кермувати! Хочеш — зменшуй швидкість, хочеш — мчи швидше вітру. «Буран» слухняно підкоряється, ковзає по молоденькому сніжку безшумно, тихо, скрадається, наче нічний птах. От тільки метелиця все дужчає,

і попереду колишеться суцільна снігова завіса. Борисьо міцно стискує стерно і все додає обертів пропелерові.

Раптом серед сніговиці Борисьо побачив величезного ведмедя. Звір біг просто на машину. Хлопця обсипало жаром. Що робити? Звертати ж нікуди, а якщо він стрибне — проламає кабіну... Та невже він не злякається?! Борисьо править мимо, на секунду бачить велетенську лапу, занесену для удару...

Різкий струс, тріск. Сани падають набік, зупиняються.

— Що таке? — схопився Владлен. — Що трапилось?

— Ведмідь! На нас напав ведмідь!

Поштовхом хлопця викинуло із сидіння, і він тепер стояв на колінах, сповзаючи до дверцят.

Владлен ввімкнув рефлектора, повернув його спочатку вліво, потім управо. В яскравому світлі він справді побачив здоровенного ведмедя. Звір високо підніс лапу та так і застиг. І на лапі, і на морді в нього лежить сніг. Ведмідь кам'яний, він просто прикрашає дорогу через заповідник.

— Ех, ти! — хитав головою Владлен, відкриваючи дверцята. — Я ж тобі казав... Задавака! Базікало! Не вміє, а береться...

III. Цілий день прововтузилися хлопці, доки замінили поламану лижу. Термос випорожнили за сніданком, в обід знищили рештки харчів, а надвечір їсти захотілося страшенно, аж пекло в животі.

Вирішили трохи перепочити в теплій кабіні, а вдосвіта рушити далі.

Борисьо довго не міг заснути, а коли заснув — наснилося, ніби він сидить дома за столом, їсть гарячі сардельки.

Коли його розбудив Владлен, він саме пив каву...

— Світає! — штурхав його Владлен. — Пора!

Борисьо прочумався, бачить, а Владлен уже розіклав сніданок! Хліб, масло, сир...

— Це мені сниться, чи справді?

— Іж скоріше. Та знай, що мандрівники беруть із собою НЗ.

— Недоторканий запас? От здорово!

А в лісі зовсім розвиднілось. Попоївши, хлопці вирушили далі. І тільки тепер Владлен звернув увагу, що годинник на панелі показував другу ночі.

— Що таке? Чи годинник стояв?— здивувався він.— Надворі білий день, а він показує другу...

«Буран» мчав, як ракета. Нарешті він виніс наших мандрівників із лісу.

— Може, то Місяць зійшов?— невпевнено спитав Борисьо.

— Тепер Місяця не видно... Недавно ж була остання чверть...

Владлен наморщив лоба, ніби розв'язував якусь складну задачу. Потім різко загальмував і зупинив «Буран». Прожогом вискочив на сніг.

— Ой, Борисю! — загукав.— Скоріше, скоріше!

Він кричав задержавши голову вгору. Борисьо миттю вистрибнув з кабіни і собі подивився на небо. Подивився, та так і заляк, не в силі відірвати очей від величного видовища.

Через усе небо від обрію до обрію проступала широка золотава смуга. Вона все яскравішала і ось уже стала схожа на велетенську веселку, тільки що не різноколірну, а таку, як сонце.

— Це ж кільце!.. Навколо Землі!..

— Кільце! Ох і світить же здорово!

На radoщах вони кинулись обнімати один одного. А коли перша хвиля радості пройшла, Владлен похитав головою:

— Спізнались... Таку історичну мить прогавили...

Він настроїв приймач, і з динаміка залунав дівочий голос:

— ...Кільце навколо Землі створено! Особливо багато додаткового сонячного тепла одержать північні області. Сніжний покрив розтане, ночі будуть зовсім світлі...

Коли заграла музика, Владлен сказав:

— Чув? Сніг розтане... Треба поспішати назад, а то вже й зараз почувається — мороз ослаб. А там, гляди, і струмки потечуть... Більше не доведеться кататись.

Очі його поїнялися сумом. Завів мотор, сани неквапно розвернулися й почали розгін.

«Буран» мчав до лісу. Це був його останній рейс.

А над полями, містами, горами й річками, над всією Землею сяяло широке золотаве кільце.

Опинившись на Місяці, вона все роззиралась, захоплювалася:

— Ніколи не думала, що тут так гарно!

Він водив її безкінечними тунелями Лунополіса, показував поверхневі споруди, що прозорим склепінням підпирали чорне, всіяне зорями небо.

— А ходити як легко, сину!..

Голос у матері дзвінкий, зовсім ще молодий — може, тому, що вона співуча? Скільки й пам'ятає — любила співати. На свята, приймаючи гостей, співала весело, з полум'ям, у будні, за домашньою роботою, — притишено й трохи сумовито. Та навіть і в розмові ніби не вимовляла слова, а виспівувала їх. А зараз в її голові було щось таке... чи не звичне, чи що... Може, це її так схвилював переліт до Місяця? Він вслухається в цей, до щему рідний голос і ніяк не може визначити, які модуляції додалися...

— А в нас цвітуть сади. Якби тільки приморозки не впали... Урожай буде!.. Приїдеш у відпустку цього літа?

Хотів сказати їй про експедицію, слова ледь не злетіли з кінчика язика, але встиг погамувати їх. Навіщо тривожити матір? Тривожити... Ага, он воно що — в її голосі чується тривога! Слова веселі, а голос тривожний. Невже здогадалася, що це — прощання? Чи, може, інтуїтивно?

— Хоч тут і легко ходити, — сказав матері, — але відстані немаленькі. Лунополіс займає більше ста квадратних кілометрів. Давайте, мамо, трохи під'їдемо.

Доріжка, помережана смугами зеленого пластика, понесла їх лункими тунелями, високими печерами, стіни яких іскрилися в світлі кварцових ламп. На поверхню їх виніс ескалатор. Мати мовчки дивилася на велетенське шатрище, яке квіткою конвалії накривало кратер, діаметром не менше кілометра,

— Майдан Здружених Націй,— пояснив матері.— Після роботи сюди сходяться американці, росіяни, поляки, українці, французи... Всі, хто працює в Лунополісі. А он до озера пішла група туристів. Поплавати на Місяці — от екзотика!

— Е, в Дніпрі, мабуть, краще. Ось як буде тобі відпустка...

«Найдорожча, ненаглядна моя мамо...— подумки звертався до неї. — Коли-то мені випаде побувати на Землі, та чи й випаде...»

Хоч мати й тамувала тривогу, ховала її глибоко в серці, але вона відчувалася і в інтонації, і в погляді, і в зітханнях, які часто виривалися з грудей. Та навіть усмішка якось не так освітлювала материне миле рідне лице, якого вже торкнулись літа.

Коли оглядали панораму астродрому, де в чорну глибіню космосу націлились два кораблі висотою з Останкінську телевізійну вежу, мати знову зітхнула.

— Що то?

— Кораблі далекої дії, мамо. Готується експедиція до сусідньої планетної системи.

Примруженими очима дивилась на ті ракети, а там порались монтажники, снували, як мурахи, зовсім дрібненькі на такій відстані.

Тихо сказала:

— І чого летіти хтозна-куди? Навіщо наражатись на небезпеку?

— Це надійні кораблі, мамо.

— А хіба не доцільніше було б спочатку повністю опанувати Місяць, зрештою всі планети Сонячної системи, а тоді вже...

Тепер він зітхнув.

— Звичайно, якась логіка в цих міркуваннях є. Але...

— Але що?

— Ну, хіба я знаю...

Ох, як йому кортіло розповісти про цей омріяний політ, про те, як він хвилювався, проходячи відбіркову комісію! Але стримався. Це ж останнє побачення перед стартом, останнє — навіщо ж його затьмарювати? Мати — це ж мати, зараз почне свої жалі... А так йому просто, приємно, радісно слухати її. Нехай говорить, що завгодно, йому аби чути, сприймати, всотувати в душу цей рідний, єдиний серед мільярдів голос.

— Ти, гадаєш, чому людина приживається на Місяці? — філософствувала мати. — Бо перебуває у сфері тяжіння рідної Землі, рідного Сонця. Це ж простір, відведений нам природою! А покинути своє Сонце... Хто його зна, що може статися...

Він слухає й слухає, наче п'є джерельну воду десь на Землі, в тіні дерев.

А мати показує очима на величну голубу кулю і, притишивши голос, продовжує:

— Поглянь, сину, це ж чудо... Пливе в просторі Земля, сама собою, он бач, снігова шапка на полюсі, а як виблискує океан... Колиска життя! То як же це так — узяти й покинути оцю дивовижу, оцю красу?..

Цієї миті йому наче відкрилися очі, поглянув на рідну планету інакше, по-новому, і вона постала перед ним як прекрасне видиво, як справжнє чудо природи. Досі незнане почуття охопило всю його істоту — аж серце защеміло.

— То коли ж у тебе відпустка?

— Не знаю, мамо... Тому ж і запросив, що не знаю. Невідомо, коли побачимось...

А сам добре знав, що відпустки вже не буде. І матір бачить востаннє. Холодок далекої — ой, якої далекої! — мандрівки вже наповнював йому груди.

— Постарайся хоч на осінь, — благально каже мати. — Саме яблука, груші... Та й кавуни...

— Гадаєте, мені не кортить походити босому по землі?

— От і походиш. Погостюєш у родичів, товаришів.

Ні, мати і в думці не припускає, що син помчить у космос і вже ніколи не побачить своїх близьких.

— А ставок наш поглибили — скільки там риби!.. Ти ж любиш рибал...

— Чергового оператора на вахту! — пролунало з динаміка.

Торкнувся кнопки, екранчик погас, змовк материн голос.

— Іду!

Він частенько прокручує цей запис, і наче знову ходить з матір'ю по Місяцю, бачить рідну планету. Бо вони таки покинули своє Сонце, навіть у телескопі воно видніється звідси зірочкою 12-ї величини. А Землі вже давно не видно.

Чому вони полетіли? Може, тому, що молоді. І людство молоде.

ЗМІСТ

Міжпланетний смерч. <i>Повість</i>	3
Молодший брат Сонця. <i>Повість</i>	11
Таємниці Дому вічності. <i>Повість</i>	59
Сакура. <i>Оповідання</i>	69
Феномен ноосфери. <i>Оповідання</i>	92
Селенітка. <i>Оповідання</i>	98
Повітряна лінза. <i>Оповідання</i>	122
Аварія. <i>Оповідання</i>	131
В космічній безвісті. <i>Оповідання</i>	140
Тривіум харонтіс. <i>Оповідання</i>	157
Сенсація на Марсі. <i>Оповідання</i>	167.
Море Томи. <i>Оповідання</i>	172
Космічна подорож Чамхаба. <i>Оповідання</i>	181
Сонячна сага. <i>Оповідання</i>	198
Останній рейс «Бурана». <i>Оповідання</i>	. 210
Материн голос. <i>Оповідання</i> .	. 220

Бережний Василий Павлович

ВОЗДУШНАЯ ЛИНЗА

Научно-фантастические повести и рассказы

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Редактор П. С. Шарандак

Художній редактор Д. О. Лукомський

Художник Г. С. Ковпаненко

Технічний редактор Т. Я. Смолякова

Коректор А. О. Холоша

Здано на виробництво 18/XII 1974 р. Підписано до друку 22/IV 1975 р. Папір № 3.
Формат 70×108¹/₃₂. 7 фіз.-друк. арк., 9,8 ум.-друк. арк., 10,11 обл.-вид. арк., БФ 28295.
Тираж 65 000 (30 001—65 000). Зам. 4416. Ціна в оправі 42 коп. «Радянський письменник», Київ, бульвар Лесі Українки, 20. Одеська книжкова фабрика республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Державного комітету Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії та книжкової торгівлі, вул. Дзержинського, 24.

ВАСИЛЬ
БЕРЕЖНИЙ

**ПОВІТРЯНА
ЛІНЗА**

